

I osa.
KÕRGEM SÕJAKOOL
1921–1940

KÖRGEM SÕJAKOOL 1921–1940

ANDRES SEENE

Kõrgema sõjalise hariduse ajaloolisest arengust – teooria ja praktika vahekord

Kuni 19. sajandini omandasid inimesed kõrgema sõjaväelise juhi ameti ja positsiooni mitte niivõrd tänu õpingutele ja omandatud haridusele, kuivõrd karakteriomadustele. Karakterit peeti aga enamasti päritolust tulenevaks nähteks, mille juurde arvati kuuluvat ka oludele ja kultuurile vastavat haridust. Sellised eeldused määrasid kaua aega inimeste sobivuse nii juhtivatele poliitilistele kui sõjalistele ametikohtadele. Enne 16. sajandit puuduvad andmed praktilistele kogemustele lisanduva spetsiifilise sõjalise hariduse andmise kohta Euroopas. Esimesena pääsevad sellised ideed sõjaväe juhtide süsteemsemast ettevalmistamisest maksvusele tehnilistel aladel. Ohvitseride süstemaatilisemast väljaõppest saab rääkida alates absolutistlike riikide tekkest 17. sajandil, kaasaegses mõttes sõjaväeakadeemiatest või staabikoolidest aga mitte enne 18. sajandit.¹ Uusaja tehnilised uuendused püssirohu, suurtükiasjanduse ja kindlustustööde alal, samuti kiirelt areneva kartograafia ja navigatsiooni vallas ajendasid tegelema ka teoreetilise hariduse andmisega, eelkõige matemaatikas ja loodusteadustes. Teooria ja praktika vahekord sõjaväelises hariduses oli ebaselge ja tekitas küsimusi – nagu tänapäevalgi.²

Euroopa ajaloos on perioodi 1550–1700 mõtestatud ka kui sõjandusrevolutsiooni ajajärku, mida iseloomustavate teguritena on muuhulgas nimetatud trükikunsti, kartograafia ja teedevõrgu kiiret arengut.³ Need ilmingud võimaldasid valitsustel arendada oma sõjajõude tasemele, mida polnud Euroopas nähtud pärast Vana-Rooma impeeriumi hävingut. Suurte alaliste armeede administreeerimine ja varustamine ei olnud lihtne ülesanne. Raskused tulenesid juba traditsioonist, sest vastavale administratiivsele tegevusele ei omistatud sõdimisel varem mingit tähtsust.⁴ 18. sajandi keskel loodi Euroopa sõjavägedes kortermeistri ametikoht. Nimetatud ametikohal oli ülesandeks oli jooksvate administratiivküsimuste lahendamine sõja tingimustes. Algselt oli kortermeister vähetähtis ametiisik, kes liikus sõjakäikude ajal armee ees ja märgistas tulpade või postidega õise laagripaiga, millest on tulenenud Euroopa keeltes staabi⁵ termin. Sõjaväe ees liikumine võimaldas sellel isikul või selliste isikute grupil nii geo-

¹ **Crevelde, M., van** 1990. The Training of Officers. From Military Professionalism to Irrelevance. New York: The Free Press. P. 18. [Edaspidi **Crevelde** 1990]

² **Hattendorf, J. B.** 2002. The Conundrum of Military Education in Historical Perspective – Military Education. Past, Present, and Future. Eds. Gregory C. Kennedy, Keith Neilson. Westport: Praeger. P. 3. [Edaspidi **Hattendorf** 2002]

³ **Crevelde** 1990. P. 16; **Hattendorf** 2002. P. 2.

⁴ **Crevelde** 1990. P. 16.

⁵ *Ibid.* P. 16. Nt saksa keeles *Stab* või inglise *staff* või *stake* – kepp (ka ametikepp), teivastulp, vai, varras (ka lipuvarras), post või tähis.

graafiliste kui sõjaliste andmete kogumist, mis eeldas ka mõningat kooliharidust. Kortermeistrid ei kuulunud algselt rügemendi alalisse koosseisu, vaid nad kutsuti teenistusse iga sõjakäigu ajaks ja vabastati pärast sõjategevuse lõppu. Teadaolevalt loodi esimene alaline rahuaegne staap pärast Seitsmeaastast sõda (1756–1763) Friedrich Suure (1712–1786) aegsel Preisimaal.

18. sajandi keskpaigas peeti heaks kortermeistriks sellist kortermeistrit, kes omas ülema usaldust, oli võimeline kaasa rääkima kõikides sõjalistes küsimustes, välja arvatud operatiivjuhtimine.⁶

Rahuaegne töö eeldas ettevalmistust ja õpinguid. Igal aastal lähetati 12 noort lootustandvat ohvitseri kuninga kaaskonda (staapi), millele tuginedes avatigi Preisimaal 1763. a esimene vastav õppeasutus – *académie des nobles*. Akadeemia lõpetajad määrati suuremate üksuste ülemate abideks ja neil avanes võimalus tõusta kõrgesse auastmesse. Õppetööd tollases akadeemias on hinnatud siiski üsna abstraktsete teadmiste põhiseks. Esimese tõelise staabikooli eelkäijaks on peetud pigem Prantsuse sõjaministri Philippe de Séguri poolt 1780. aastate algul rajatud süsteemi, et pakkuda kogenud ohvitseridele tegevust ka rahu ajal (et neid mitte sõjaväe jaoks kaotada). Ohvitseride ülesandeks sai ministeeriumi juures sõjaliste ainete ja praktiliste küsimuste teaduslik läbitöötamine ja uurimine.⁷

Põhjused, miks sõjalise kõrghariduse institutsioonid tekkisid alles 18. sajandil, on paljuski seotud üldiste ühiskondlike, poliitiliste ja sõjaliste muutustega. Kuni tolle ajani ei eristatud sõjapidamisviise (strateegiat) ja lahingujuhtimist (taktikat) teineteisest. Senine sõjapidamine ei eeldanud juhtide ettevalmistuses väga palju muud peale kehaliste harjutuste ja relvakäsitlusõppe. Raudteetranspordi ja teedevõrgu arenedes taandus sõjaväe kõrgem juhtkond vahetust lahingujuhtimisest ning keskendus selle asemel üha enam mobilisatsiooni planeerimisele, suuremate üksuste jaotamisele ja transpordile.⁸

Kuigi sõjalise hariduse institutsioonid 18. sajandil juba eksisteerisid, polnud seal antav ettevalmistus juhtidele siiski veel hädavajalik. Sõjaväe juhi positsioon polnud veel lahutatud päritolust ja klassikuuluvusest ning polnud seega midagi pelgalt klassiruumis omandatavat. Sõdade sagedus 18. sajandil ja iseloomulik elukutseliste ohvitseride sagedane liikumine ühe riigi armeest teise tähendas, et oskusteave oli erinevates olukordades kiirelt omandatav. Muutused toimusid siin alles keerukamate relvasüsteemide kasutuselevõtu, riigi õiguskorra tugevnemise ning ohvitseride ja ülejäänud sõdurkonna sotsiaalsete erinevuste vähenemisega.⁹

19. sajandil mõjutasid sõjalist haridust enim kahe juhtiva teoreetiku – Antoine-Henri Jomini (1779–1869) ja Carl von Clausewitzi (1780–1831) – käsitlused sõjast. Neis peegelduvad juba varem tekkinud vastakad seisukohad (koolkonnad), millest üks käsitas sõdimist kui loodusseadustele taandatavat nähet (sõda kui täppisteadust), sellal kui teine kaldus rõhutama sõja poliitilisi ja inimlikke aspekte (sõda kui kunst). Sajandi algul domineeris Euroopas ja mujal Jomini lähenemine. Napoleoni edu põhjusi analüüsid jõuti järeldusele, et sõjapidamist tuleb käsitada kui teadust, ning hakati arvama, et sõjaline haridus peab tuginema selgetele printsiipidele, kogutud

⁶ **Crevel** 1990. P. 17.

⁷ *Ibid.* Pp. 17–18.

⁸ *Ibid.* Pp. 19–20, 99–100.

⁹ **Hattendorf** 2002. Pp. 5–6.

faktidele ja tuletatud lahendustele. Clausewitzliku lähenemise puhul on esile toodud sõja olemuse mitmekülgsemat mõtestamist kui Jomini mudeli puhul, mis kaldus rõhutama drillimeetodite tähtsust.¹⁰ Clausewitzi sõjateoorias oli haridus (*Bildung*) otsustava tähtsusega komponendiks sõjaväelise juhi oskuste kujundamisel ja eriti otsustusvõime arendamisel.¹¹

19. sajandi vältel oli sõdimisviisidelt uuenduslik Preisi armee, kuid laiemat tähelepanu väljaspool Saksa alasid pälvis see alles pärast Austria-Preisi (1866) ja Prantsuse-Preisi (1870–1871) sõda. Kõrgemat sõjalist haridust hakkas reformima kindral Gerhard von Scharnhorst pärast seda, kui Preisi vägi sai 1806. a Jena lahingus otsustavalt lüüa. Friedrichi-aegne ohvitseride edutamissüsteem, mis tugines päritolule ja patronaažisüsteemile, oli end osaksaanud kaotusega diskrediteerinud. Sõjaakadeemia (asutatud 1810. a, esialgne saksakeelne nimi Allgemeine Kriegsschule) sai nüüd kohaks, kus nõuti teoreetilise ja professionaalse kvalifikatsiooni omandamist, mis sai eelduseks kõrgema tasandi üksuste staapidesse määramisel. Sõjaväe (ka sõjaväelise õppeasutuse) ja ohvitserikutse (eriti kindralstaabiohvitseri kutse) ühiskondlik prestiiž võimaldas valikut sõjaakadeemiasse ja seeläbi ka kindralstaapi kirjalike sisseastumiskatsete sooritamisel (Enne Esimest maailmasõda osales iga aasta sisseastumiseksamitel akadeemiasse umbes 800–1000 ohvitseri 160 õppekohale, st vastu võeti ligi 20% kandidaatidest).¹² Eksamisüsteem sundis ohvitserikorpust teenistusest vabal ajal pidevale ebamugavale tegevusele – õppimisele ja enesetäiendamisele.

Napoleoni-järgse Prantsusmaa ohvitserkonnas domineerisid aristokraatliku päritoluga inimesed või endised allohvitserid, kes polnud huvitatud süsteemsest enesetäiendamisest või ei olnud selleks ka võimelised. Erinevalt Preisimaast osales Prantsuse armee 19. sajandi esimesel poolel mitmetes konfliktides Kreekas, Hispaanias, Alžeerias, Krimmis, Itaalias ja Mehhikos, mistõttu edutamine tulenes rohkem lahingutes osalemisest kui staabiteenistusest ja vastavast väljaõppest. Eeltoodud põhjustel ei kujunenud Prantsusmaal enne 1870. aastat ühtlase ettevalmistuse ja koosseisuga kindralstaapi.¹³ Kaotus 1870.–1871. a sõjas sundis prantslasi oma endisi põhimõtteid põhjalikult ümber hindama.

Pärast Napoleoni sõdu valitsenud pikk rahuaeg võimaldas õppeprogrammi kestvuse Preisi akadeemias viia kolme aastani. Sisseastumiskatsete läbimine ei kindlustanud veel lõpetamist ega pääsu staabikorpusse. Õppurid määrati kursusele korraga üheks aastaks, pääsemine järgmisele õppeaastale sõltus õppetulemustest. Kohustuslike ainete hulka kuulusid enne Esimest maailmasõda taktika, sõjaajalugu, üldine geograafia ja sõjamaateadus, hügieen, sõja- ja rahvusvaheline õigus, relvaõpe, fortifikatsioon, kindralstaabi teenistus, administratsioon ning sideasjandus. Programmi kuulunud ained olid erineva kaaluga, millest enim tähtsustatud olid taktika,

¹⁰ Hattendorf 2002. Pp. 6–8.

¹¹ Otte, T. G. 2002. Educating Bellona: Carl von Clausewitz and Military Education. – Military Education. Past, Present, and Future. Eds. Gregory C. Kennedy, Keith Neilson. Westport: Praeger. P. 28.

¹² Creveld 1990. Pp. 23–24, 27; Herwig, H. H. 1998. “You Are Here to Learn How to Die”: German Subaltern Officer Education on the Eve of the Great War. – Forging the Sword. Selecting, Educating, and Training Cadets and Junior Officers in the Modern World. Ed. Elliott V. Converse III. Chicago: Imprint Publications. P. 36. [Edaspidi Herwig1998]

¹³ Creveld 1990. Pp. 24, 37–39.

staabiteenistus ja sõjaajalugu. Vabal valikult võisid õpilased valida loodusteaduslikke aineid ja võõrkeeli. Õppeaasta talvisel poolel õpiti taktikalisi aineid klassiruumes, suvel tuli õpilastel oma juhtimisoskusi tõestada staabisõitudel (*Stabreise*, *Schlussreise*) välitingimustes. Õppeprogrammi kõige suurema osakaalu ja mahuga aineks oli taktika (1/3 kogu õppekavast), mille osakaal domineeris ka väliharjutustel (*Geländeübungen*) ja staabisõitudel.¹⁴

Kui kindral Scharnhorsti algselt kavandatud Sõjaakadeemia eesmärgiks oli ohvitseride harimine armee kui terviku jaoks, siis pärast 1871. a on täheldatav üldainete osakaalu kahanemine õppekavas sõjaliste erialaainete ja professionaalse väljaõppe arvel. Kui esimese aasta programm jagunes õppetöö mahu osas üldainete ja erialaliste õpingute vahel enam-vähem võrdselt, siis kahel viimasel aastal moodustas kaks kolmandikku auditoorsest tööst kitsalt professionaalne ettevalmistus.¹⁵ Kõrgem sõjaline haridus kaldus Saksamaal sestpeale kitsalt erihariduslikule ja sõjalis-tehnokraatlikule arenguteele – erinevalt Clausewitzi poolt algselt rõhutatud vajadusest mõista sõja ning poliitika vahekorda.¹⁶

Lõpetamisel hinnati ohvitseri kirjalike tööde alusel, mille järel suunati nad pooleks aastaks teenima teise väeliiki. Pärast seda läbisid lõpetajad kindralstaabi juures aastase prooviaja (praktika), mille järel võeti nad heakskiitva atestatsiooni korral vastu staabikorpusse. Väljavalitud võisid eliiti kuulumise määrgina kanda vormipükstel vaarikapunaseid topeltlampasse.¹⁷ Eriti pärast Saksamaa ühinemise nimel peetud sõdu tõusis seal ohvitserikutse ühiskondlik prestiiž märkimisväärselt. Kindralstaabi ohvitserid tõusid avalikkuses kohati pooljumala staatusse,¹⁸ mis võimaldas kõrgeid nõudeid ja tihedat valikusõela Sõjaakadeemiasse pürgijatele. Selektioonisüsteem, kolmeaastane praktiline ja teoreetiline väljaõpe ning katseaeg kindlustasid koolitatud ohvitseri pädevuse diviisi staabiülema ametikohal töötamiseks. Selline ettevalmistus tagas nii kindralstaabis kui suuremate formeeringute staapides teenivate ohvitseride vahel ühise keele ja mõtteviisi, mis võimaldas alluvatel ellu viia pigem ülema kavatsusi kui otseseid käskke. Mõtte- ja tegevusviiside ehk doktriini ühtsus võimaldas igale üksikule ülemale suuremat tegevuse iseseisvust ning juhtimise detsentraliseerimist (*Auftragstaktik*¹⁹), mis oli sõja tingimustes võtmetähtsusega teguriks.²⁰

¹⁴ **Crevelde** 1990. Pp. 24–25; **Herwig** 1998. Pp. 36.

¹⁵ **Showalter, D. E.** 2002. “No Officer Rather Than a Bad Officer”: Officer Selection and Education in the Prussian/German Army, 1715–1945. – *Military Education. Past, Present, and Future*. Eds. Gregory C. Kennedy, Keith Neilson. Westport: Praeger. P. 45. [Edaspidi **Showalter** 2002]

¹⁶ **Boog, H.** 1998. Civil Education, Social origins, and the German Officer Corps in the Nineteenth and Twentieth Centuries. – *Forging the Sword. Selecting, Educating, and Training Cadets and Junior Officers in the Modern World*. Ed. Elliott V. Converse III. Chicago: Imprint Publications. P. 123. [Edaspidi **Boog** 1998]

¹⁷ **Crevelde** 1990. P. 27.

¹⁸ **Boog** 1998. P. 123.

¹⁹ *Auftrag* sks k – ülesanne. Termini all mõeldakse ülesande- või missioonipõhist juhtimissüsteemi. Kontseptsiooni juurutamist sõjaväelises juhtimises on omistatud Preisi kindralstaabi ülemale krahv Helmuth Carl Bernhard von Moltkele (vanem) (1800–1891), kes andis suure vabaduse ja vastutuse oma alluvatele ohvitseridele. Nimetatud põhimõtet on juhtimises nimetatud ka devolutsiooniprintsiibiks.

²⁰ **Crevelde** 1990. P. 31.

Sakslaste väljaõppesüsteemi tugevaimad külgi (sihiteadlik keskendumine operatiivtasandile, sellal kui tagaplaanile jäeti mitmed otseselt mittesõjalised alad, nagu poliitika, majandus, tehnoloogia) on hinnatud kummatigi ka selle suurimaks puuduseks. Saksamaa kõrgema väejuhatuse puudujäägid sõja laiemate strateegiliste ja poliitiliste dimensioonide hindamisel või teaduslik-tehniliste saavutuste efektiivsel ärakasutamisel järgnevates maailmasõdades tulenesid paljuski veendumustest, et sõjapidamine ja selle juhtimine on kunst, mis on omandatav enam praktilisel teel kui teadmisi omandades. Need hoiakud sõjaväelises hariduses ja väljaõppes kasvatasid küll võrreldamatu tehnilis-professionaalse kompetentsiga ohvitseri, kuid samas ka nende võimetust tajuda sõja laiemaid ühiskondlikke seoseid ehk selle diplomaatilisi, sotsiaalseid ja majanduslikke dimensioone. Näitena on siin esile toodud suutmatust tööstuse ja majanduse ulatusliku mobiliseerimise planeerimisel või kindralite võimetust vastuseismisel Adolf Hitleri tegevusele. Hinnatud võime ellu viia pigem ülemate kavatsusi kui saama ja täitma käsked edendas uuendusi küll rakenduslikes küsimustes, kuid see ei asendanud siiski loovat mõtlemist.²¹

Kindralstaabi ja Sõjaakadeemia kui sõjategevuse juhtimise ja planeerimise keskuste tegevus keelustati Saksamaal Versailles' rahulepinguga 1919. a. Sõjalise kõrghariduse andmine Saksamaal sellega siiski ei lõppenud: see toimus rohkem või vähem maskeeritult kuni Sõjaakadeemia taasavamiseni 1935. a.²²

Eesti ohvitser Nikolai Riiberk õppis 1930. aastate lõpul taasavatud Saksa Sõjaakadeemias. Oma kirjalikus aruandes iseloomustas ta muuseas lühidalt kooli ajalugu ja kujunemist sõjalis-üldhariduslikust õppeasutusest puhtsõjaliseks. Pärast Napoleoni sõdu, 19. sajandi algul, vajas Preisi ohvitserkonna üldhariduslik tase tugevat täiendamist. See ülesanne pandigi asutatud Sõjaakadeemiale, mille kurses sisaldasid algul palju üldaineid. Aja jooksul üldainete osakaal vähenes, kuigi veel enne maailmasõda lähenes Sõjaakadeemia sisekord ülikoolide demokraatlikule korraldusele. Taasavamise järel pärast maailmasõda kooli tegevuse üldeesmärk kitsenes ja raskuskese langes nendele teadmistele ja oskustele, mida nõudis kindralstaabi ohvitserilt sõda. Õppekava järgi nõudis vägede juhtimise tehnika küll teadmisi, kuid veel rohkem praktilist harjutamist ja kogemusi. Siit tulenevalt ei tohtinud teoreetiline ettevalmistus (*Unterricht*) kujuneda praktilise õpetuse kõrval domineerivaks. Eeskätt peeti vajalikuks arendada võimeid (*Können*) ja alles seejärel teadmisi (*Wissen*). Lisaks rõhutati õppekavas õpetuse kõrval ka kasvatuset, st õpilaste iseloomuomaduste arendamise suurt tähtsust.²³

Kokkuvõtvalt on kaasaegses mõttes staabikolledžit koos staabiohvitseride korpusega hinnatud Preisi/Saksa armee unikaalseks leiutiseks, mille põhimõtteid hakati teistes riikides üle võtma alles pärast ajavahemikul 1864–1871 kogetud sõjalist edu. Nii nagu Saksamaal sajandi algul, oldi ka Prantsusmaal sunnitud pärast 1871. a lüüasaamist paljuski oma senise tegevuse kõrgemate juhtide ettevalmistuses ümber hindama. 1876. a asutatud Prantsuse Kõrgem Sõjakool (*École Supérieure de Guerre*) muutus elitaarseks sõjaliseks õppeasutuseks, millesse pääsuta polnud

²¹ Creveld 1990. Pp. 32–33, 101; Herwig 1998. P. 12; Boog 1998. P. 123; Showalter 2002. P. 46.

²² Creveld 1990. Pp. 28–29; Showalter 2002. Pp. 52, 54–55.

²³ ERA 650–1–718. Lk 349–351.

ohvitseril enam mõeldav armee kõrgematele aastmetele ja ametikohtadele pääsemine.²⁴ Esimese maailmasõja võidu järel muutus Prantsuse Kõrgem Sõjakool Euroopas ja kogu maailmas maailmasõdade vahelise ajajärgu kõige tuntumaks ja mainekamaks kõrgemaks sõjaliseks õppeasutuseks. Kui kolmkümmend aastat enne Esimest maailmasõda õppis seal 52 välismaa ohvitseri 12 riigist, siis kahe maailmasõja vahel lähetasid 38 riiki sinna rohkem kui 500 ohvitseri.²⁵ Nagu Prantsuse haridussüsteemile omane (lütseumides ja sellest kõrgema astme haridusasutustes), keskenduti siin otsese informatsiooni edastamise asemel sõjalise mõtlemisviisi ja tegutsemismetoodika õpetamisele. Õppetöö tugines suuresti konkreetsete ülesannete lahendamisele. Õpilastele anti iseseisvaks otsustamiseks rida olukordi, mille lahendusena tuli koostada vastava sisuga käsud. Õppeasutuse kursus jagunes üldkultuurilisteks aineteks (peamiselt geograafia ja poliitika-teadused), sõjalisteks aineteks ja keeleõppeks.²⁶

Sündmusi Venemaal 19.–20. sajandil

Venemaal asutati kindralstaabi akadeemia 1832. a Peterburgis. Alates 1855. aastast kandis õppeasutus Nikolai Kindralstaabi Akadeemia (Николаевская академия Генерального штаба) nime. Eesti ajaloo seisukohalt on oluline ära märkida Tartu Ülikooli juures aastatel 1802–1830 tegutsenud sõjateaduste professuuri kui kõrgema sõjalise hariduse vallas tegutsenud esimest haridusasutust Venemaal.²⁷ Vene kindralstaabi akadeemia asutamisel oli juhtiv roll endisel Napoleoni armee ohvitseril ja tuntud sõjandusteoreetikul kindral Antoine-Henri Jominil. Akadeemia põhikirjas seisis, et eesmärgiks on ohvitseride harimine teenistuseks kindralstaabis ja vastavate teadmiste levitamine armees. Õppeaeg jagunes kahele aastale (nn teoreetiline ja praktiline klass). Sisseastumiskatsetele lubati mitte nooremaid kui 18-aastasi ohvitseri, kes olid aastmes mitte vanemad kui kapten. 1863. a kehtestati vastuvõtu eelduseks eelnev nelja-aastane riviteenistus (hiljem vähendati seda nõuet kahe aastani). Vastuvõtt toimus kirjalike katsete alusel. Teoreetilisest klassist praktilisse klassi üleviimiseks tuli sooritada üleminekuksamid. Akadeemia üldharus olid pea-aineteks taktika, strateegia, sõjaajalugu, sõjaadministratsioon, sõjastatistika, geodeesia koos kartograafia ja plaanide joonestamisega. Abiainetena olid programmis vene keel, suurtükiväe ja tehniliste vägede kursus, poliitiline ajalugu, rahvusvaheline õigus ja võõrkeeled. Kursuse lõpetamisel komandeeriti ohvitserid staabiteenistusega tutvumiseks aastasele praktikale. Vastavalt õppetulemustele jaotati lõpetajad järkudesse. I järgus lõpetajad ülendati järgmisse aastmesse, II järgus lõpetati samas aastmes ja III järgus lõpetajad saadeti oma väeosadesse tagasi ilma kindralstaabi kutseta. Parematele I ja II järgus lõpetajatele laienes õigus pääseda kindralstaabi

²⁴ Creveld 1990. P. 39.

²⁵ Kiesling, E. C. 1998. Educated But Not Trained: Junior Officers in Interwar France. – Forging the Sword. Selecting, Educating, and Training Cadets and Junior Officers in the Modern World. Ed. Elliott V. Converse III. Chicago: Imprint Publications. P. 55. [Edaspidi Kiesling 1998]

²⁶ Kiesling 1998. Pp. 54–55.

²⁷ Selle kohta vt Tannberg, T. 2002. Sõjateaduste õpetamisest Tartu ülikoolis 1802–1830. – Ajalooline Ajakiri, nr 1/2 (116/117). Lk 33–48.

vakantsetele ametikohtadele. Vakantsete kohtade puududes läkitati nad tagasi oma üksuste juurde. Enne lõpetamist arvati akadeemiast erinevatel põhjustel välja üsna suur hulk õppureid, näiteks ajavahemikul 1881–1900 üle 900 ohvitseri. Alates 1869. aastast tuli I ja II järgus lõpetajatel kindralstaapi üleviimise eeldusena läbida kuuekuuline täienduskursus. Akadeemia lõpetajad olid kohustatud teenima sõjaväes iga õpitud aasta kohta 1,5 aastat. Esimese maailmasõja ajal akadeemia tegevus lõpetati (kursus taasavati lühendatud kujul sõja ajal). Lisaks Kindralstaabi Akadeemiale asutati 1855. a Venemaal veel Mihhaili Suurtükiväe Akadeemia ja Nikolai Inseneriväe Akadeemia, 1877. a Nikolai Mereväe Akadeemia, 1878. a Aleksandri Sõjaõigusteaduste Akadeemia ja enne sõda (1911) kujundati kursusest eraldiseisvaks ka Intendandi Akadeemia, lisaks neile tegutses veel Sõjameditsiini Akadeemia.²⁸

Akadeemia toonast rolli ja seisundit iseloomustades meenutati hiljem selle omaaegse esimese direktori kindral Suhhosaneti sõnu, mille järgi teaduse rolli sõjaasjanduses võrreldi nõõbi tähtsusega mundri juures: raske on kanda mundrit nõõbita, kuid nõõp ise pole siiski peamine.²⁹ Õppeasutuse autoriteet tugevnes ja kool pälvis pärast 1877.–1878. a sõda Türgiga keisri tunnustuse. Akadeemia ettevalmistust hinnati küll intellektuaalselt kõrgetasemeliseks, kuid märksa vähema osakaaluga praktiliste oskuste ja vägede ning tehnika tundmisele orienteerituks. Õppetööd hakati revideerima 1904.–1905. a Vene-Jaapani sõja kurba tagajärgede taustal. Teooria ja praktika proportsiooni ning metoodika küsimustes puhkeb maailmasõja-eelsetel aastatel Nikolai Kindralstaabi Akadeemias poleemika: võitlus vanade puhtteaduslike meetodite esindajate ja Lääne-Euroopa eeskujul metoodilisi reforme (teooria ja praktika, st teadmiste ja oskuste proportsiooni tasakaalustamist) pooldavate nn noortürklaste vahel.³⁰

Eestlastest kõrgema sõjalise haridusega ohvitserid Vene riigis

Ajavahemikul 1832–1918 lõpetas Nikolai Kindralstaabi Akadeemia ligi 4500 ohvitseri (siia hulka on arvatud ka Esimese maailmasõja ajal lühendatud programmi alusel kooli lõpetanud).³¹

Esimese maailmasõja eelsel perioodil on eristatud Nikolai Kindralstaabi Akadeemia ja Intendandi Akadeemia rahuaegsete kursuste õppurkonnas vähemalt 24 eesti rahvusest ohvitseri. Enne maailmasõja puhkemist on hinnatud kõrgema sõjalise või sõjameditsiinilise haridusega eestlaste koguarvu tsaariarmees 22 ohvitserile. Eestlastest kõrgema sõjalise haridusega ohvitseride arv hakkas märgatavalt suurenema just vahetult maailmasõjale eelnenud aastatel. Esimese maailmasõja puhkemine lõpetas nelja eestlase õpingud Kindralstaabi Akadeemias. Neist kaks –

²⁸ Волков, С. В. 1993. Русский офицерский корпус. Москва: Военное издательство. С. 130–135, 143. [Edaspidi Волков 1993]

²⁹ Vericola, C. M. 1932. Saja aasta eest asutati end. Vene Kõrgem Sõjakool. – Sõdur, nr 48/49. Lk 1268–1270 [Edaspidi Vericola 1932]; Kõrgem Sõjakool 1921–1931. Tallinn, 1931. Lk 31. [Edaspidi Kõrgem Sõjakool 1931]

³⁰ Vericola 1932. Lk 1270.

³¹ Creveld 1990. P. 52; Волков 1993. С. 133.

Nikolai Reek ja Viktor Mutt – lõpetasid siiski lühendatud kursuse 1916. a. Kõiki õppeasutuse täieliku kursuse lõpetanud ei viidud kohe üle kindralstaapi, mistõttu ka mitmed eestlastest vilistlased alustasid maailmasõjas teenistust rivikohtadel. Sõjaaegse armee kasv avas siiski kindralstaabi ohvitseridele head karjääri võimalused. Eestlastest on karjääris kõige kõrgemale jõudnuks loetud kindralstaabi polkovnikut Artur Salfi (1873–1937), kes teenis Vene 1. armee staabis, oli mõned kuud polguülemaks, maailmasõja lõpul tõusis aga korpuse staabiülemaks ja jõudis lühikest aega olla ka 5. armee ajutine ülem. Lühikest aega teenis korpuse staabiülemana ka staabikapten Jaan Rink (1886–1927).³²

Vabadussõjas osalesid eestlastest kindralstaabi ohvitseridest Johan Laidoner, Andres Larka, Jaan Soots, Paul Lill, Jaan Rink, Nikolai Reek ja Viktor Mutt. Neist kolme viimast loeti Akadeemia sõjaaegse lühendatud kursuse lõpetajaiks.³³ Intendant Akadeemia vilistlastest osalesid Vabadussõja-aegse rahvaväe organiseerimisel Rudolf Reimann ja Tõnis Rotberg. Kellelgi neist polnud maailmasõjast kaasa võtta iseseisva suurema üksuse (diviisi) juhtimise kogemust, paremal juhul olid nad sõja lõpul olnud diviisi staabiülemad, staapides adjutantid või osakondade ülemad.³⁴ Eelnimetatud isikutest ei jätkunud Vabadussõja käigus formeeritud diviiside ja nende staabiülemate kohtadele, rääkimata madalamatest ametikohtadest, mis tähendas olemasolevatele lisakoormust.³⁵ Staabiteenistuse kogemusega ohvitseride vähesus ning staapide kehv tehniline varustatus tingis olukorra, kus väeosad said staapidelt korralike käskude asemel enamasti lühikesi direktiive, mis jättis allüksustele rohkelt vabadust ning ruumi omapoolseks initsiatiiviks. Sageli alustasid väeosad operatsioone ilma diviisi staape sellest teavitamata, sama tegid ka diviisi staabid ilma ülemjuhataja nõusolekuta. Hiljem on nenditud, et Vabadussõja operatsioonide edukuses oli kindralstaabi ohvitseridel tähtis osa. Seal, kus diviisi staabiülemad olid kindralstaabi ettevalmistusega, täheldati nende olulist panust operatsioonide läbi viimisel, mis ei paistnud samavõrd välja seal, kus vastaval ametikohal oli rivi-ohvitser. Vabadussõjas võtsid kindralstaabi ohvitseridest diviiside staabiülemad puhuti tegeliku juhtimise enda peale. Nii on mainitud 3. diviisi staabiülema (N. Reek) juhtivat rolli Landeswehri-vastatses operatsioonis, samuti 2. diviisi staabiülema (V. Mutt) tähtsust Võru-Jakobstadi (Jēkabpils) operatsioonis.³⁶

Eelnevast tulenev mõjutas ilmselt juhtivaid Eesti sõjaväelasi pärast sõjategevuse lõppu lahendama kiirelt sõjaväe³⁷ juhtide õppe- ja kasvatusküsimusi, seda

³² **Krõönström, M.** 1999. Eesti rahvusest ohvitserid Vene armees 1870–1917. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikooli ajaloo osakond. Lk 37–40, 48–52. [Edaspidi *Krõönström 1999*]

³³ Kõrgem Sõjakool 1931. Lk 21.

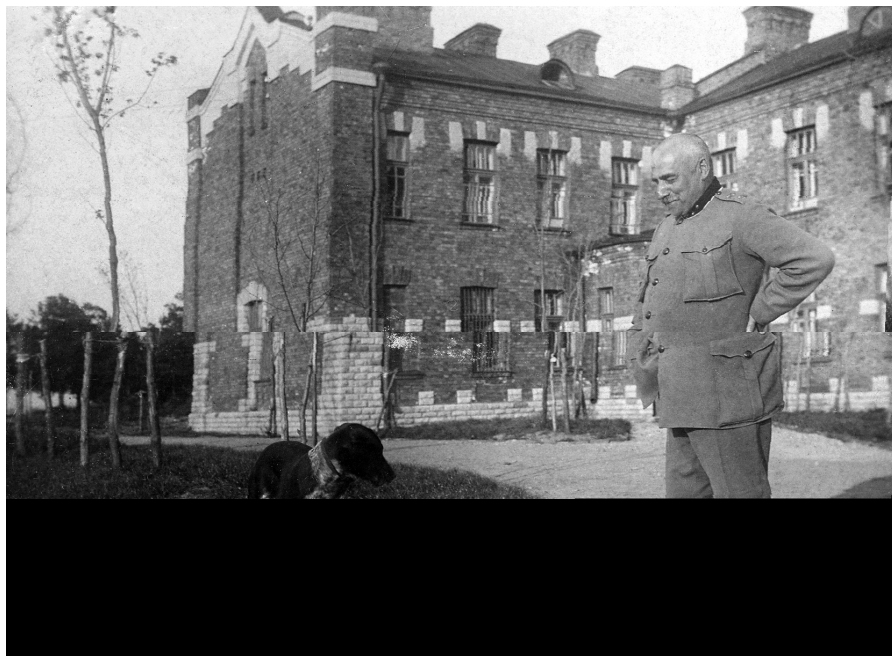
³⁴ **Krõönström** 1999. Lk 49.

³⁵ Kõrgem Sõjakool 1931. Lk 21.

³⁶ **Kasekamp, A.** 1929. Juhtide kasvatuse ja väljaõppe sõjaväes möödunud sõdade, eriti Maailmasõja ja Vabadussõja kogemustel. Tallinn. (Kõrgema Sõjakooli väitekiri, KVÜÖA õppe- ja raamatukogu koopia). Lk 74–75. [Edaspidi *Kasekamp 1929*]

³⁷ Vabadussõja ajal olid relvajõudude nimetustena kasutusel terminid *sõjavägi* ja *rahvavägi*. Viimane oli sõjaväe paralleelmõistena kasutusel peamiselt Vabadussõja ajal, aga ka pärast seda. Termin *rahvavägi* viitab sõjaväe vabatahtlikule komplekteerimisviisile ja demokraatlikule (rahvavalitsuslikule) riigikorraldusele. Kõnealust keelendit kasutati ametlikult esimest korda Eesti Ajutise Valitsuse otsuses 16.11.1918. a Eesti rahvaväe kokkukutsutamise kohta vabatahtlikkuse alusel. Ametlikust keelepruugist kadus see 1926. a pärast kaitseväeteenistuse seaduse vastuvõtmist Riigikogus. Terminoloogilisi probleeme tekkis juba tol ajal. Nii näiteks

ka kõrgema hariduse vallas. Lõppenud sõja kogemusel mõisteti tõsiasja, et väikesearvulise rahva ja sõjaväe puhul on juhtide kvaliteet riigikaitse organiseerimisel otsustava tähtsusega faktoriks.

Kolonel Artur Salf Tallinnas Tondil. 1920. aastate algus

võeti Asutava Kogu poolt 1920. a vastu rahvaväelaste ja nende perekondade pensioni seadus, kus rahvaväelastena määratleti kõiki sõjaväelasi, vaatamata nende ametikohale ja auastmele. Samas selgub, et sõjaväes kasutati terminit *rahvaväelane* endise, Vene määrustikest tuleneva *alamväelase* tähenduses, mis oli sisult palju kitsam ning hõlmas vaid allohvitseri ja reamehi. Selle järgi polnud ohvitserid, arstid ega ametnikud rahvaväelased (vt nt Miles. 1920. Kas “sõdur” või “rahvaväelane”? – Sõdur, nr 7. Lk 5–6).

Edaspidi kasutati enam terminit *sõjavägi*, aastatel 1929–1937 tarvitati aga samas tähenduses asutuste ja ametikohtade nimetustes ka terminit *kaitsevägi*, alates aastast 1937 aga jälle *sõjavägi*. Kohati olid kasutusel ja käibel mõlemad terminid või kasutati mõne asutuse või ametkonna nimetuses ajuti üht, teises kontekstis aga teist terminit. Näiteks võeti 1926. a vastu kaitseväeteenistuse seadus, kuigi samas eksisteeris asutusena Sõjaväe Ühendatud Õppeasutused. Alates 1929. a levis asutuste ja ametinimetustes siiski ametlikult termin *kaitsevägi*.

1937. a jõustati uus sõjaväeteenistuse seadus. Vastavalt uue seaduse pealkirjale olid selle tekstis senised sõnad *kaitseväeteenistus*, *kaitsevägi*, *kaitseväelane* jne asendatud sõnadega *sõjaväeteenistus*, *sõjavägi*, *sõjaväelane* jne. Viimaseid termineid loeti õigemaks, sest leiti, et ühiskondlikku nähtust, mida nimetati sõjaks, polnud võimalik nimetada kaitseks, sõjateadust kaitseteaduseks või sõjategevust ainult kaitsetegevuseks. Samuti leiti olevat ühekülgsed nimetused *kaitsevägi* ja *kaitseväelane*, kuna nende terminite järjekindel kasutamine leiti olevat praktikas võimatu (vt ERA 495–12–427. Lk 16).

Ühtluse eesmärgil on käesolevas tekstis kasutatud läbivalt terminit *sõjavägi*, asutuste ja ametikohtade nimetustes aga tol hetkel käibel olnud nimetusi.

Kindralstaabi Kursuste asutamine

Nooremohvitseride puudusel asutati 3. aprillil 1919. a (sõjavägede ülemjuhataja 3. aprilli 1919. a päevakäsu nr 125 alusel) Sõjakool, mille õppetöö algas 14. aprillil 1919. a. Tegemist oli Vene maailmasõja-aegsete lipnikekoolide eeskujul asutatud kooliga, mis pidi andma sõjaaja ettevalmistusega ohvitseridele.

Rahuaajale üle minnes omas valdav osa ohvitserkonnast vaid sõja tingimustes omandatud ettevalmistust. Neile, kes soovisid jätkata rahuaegset teenistust, avati 1920. a lõpul Sõjakooli juures aastase kestusega alalisväe ohvitseride kursused oma teoreetilise ja praktilise ettevalmistuse täiendamiseks (sõjaministri 25. novembri 1920. a päevakäsk nr 1149-a). Täienduskursuste asutamine lõi eeldused sõjalise kõrgharidusega juhtide ettevalmistamiseks.

Kui alalisväe ohvitseride kursuste jaoks leidis lektoreid, siis kõrgema sõjalise hariduse andmiseks olid selles suhtes väljavaated esialgu üsna piiratud. Üheks võimaluseks probleemi lahendamisel oli ohvitseride lähetamine välisriikide akadeemiasse. 1920. a juulis pöördus Sõjavägede Staabi ülem polkovnik Jaan Rink ringkirjaga väeosade ja väljaõppeüksuste ülemate poole, milles teavitati kavatsusest komandeerida sobivaid ohvitseride kindralstaabi ohvitseride ettevalmistamiseks Inglise ja Prantsuse kõrgematesse õppeasutustesse. Kirjas loeti üles kandideerimisnõuded, kandidaadid pidid esitama vastava sooviavalduse 1920. a 1. augustiks. Siiski selgus kirjast, et vastavatest riikidest veel nõusolekut polnud, mistõttu peeti samal aastal lähetamist vähetõenäoliseks. Eelarve lubas korraga lähetada 3–4 ohvitseri.³⁸ Teadaolevalt lähetati esimese eestlasena Prantsuse Kõrgemasse Sõjakooli kolonel Nikolai Reek alles 1923. a sügisel.

Välisõpingute puuduseks oli asjaolu, et Eestis vajati korraga palju kõrgema sõjalise ettevalmistusega ohvitseride, välismaale oli võimalik aga komandeerida mõni üksik. Koostatud majanduslike arvestuste järgi tulnuks ka ohvitseride koolitamine välismaal mitu korda kallim kui vastava koolituse organiseerimine kodumaal. Paljude võimekate Vabadussõja kogemustega ohvitseride kandidatuur oleks ära langenud ka seetõttu, et ei osatud vastavaid võõrkeeli, mille õppimine oleks samuti nõudnud aega.

Nii asutigi Eestis 1920.–1921. a otsima võimalusi sõjalise kõrghariduse andmiseks kohapeal. Lektorite ja praktiliste tööde juhendajatena oli võimalik kasutada kohakaasluse alusel väheseid olemasolevaid endise Vene riigi kõrgema ettevalmistusega ohvitseride. Alates 1920. a saabus optantidena Venemaalt Eestisse mitmeid eesti päritolu kõrgema sõjalise haridusega ohvitseride. Lisaks olid revolutsiooni ja kodusõja keerises Eestisse sattunud või siin isegi teenistusse asunud mitmeid endiste Vene kindralstaabi akadeemiate õppejõude. Vene päritolu õppejõud said kasutada õppetöös oma emakeelt, mille valdamisega polnud probleeme ka kuulajaskonnal. Kohaliku ja vene päritolu kaadri kasutamine kõrgema sõjalise väljaõppe käivitamisel oli paljuski ainumõeldav eelarveliste vahendite piiratuse tõttu, sest ka teiste kõrgkoolide õppejõudude palgataset hinnati tollal üsna madalaks.³⁹

³⁸ ERA 646–1–59. Lk 47.

³⁹ Kõrgem Sõjakool 1931. Lk 22.

Sõjaminister kindralmajor Jaan Sootsi palvel koostas professor Aleksei Baiov õppeainete kava ja võimalike lektorite nimekirja. Õppeasutuse põhikirja kava koostas 1921. a mais samuti professor Baiov. Pärast polkovnik Nikolai Reegi tehtud viimistlust kinnitati Kindralstaabi Kursuste ajutine põhikiri sõjainistri poolt 13. juulil 1921 (vt lisa 1).⁴⁰ Kindralstaabi Kursuste eesmärgiks seati ohvitseride ettevalmistamine noorematele kindralstaabi ametitele ja täiendava sõjalise hariduse andmine väeosade ülematele. Ühtlasi pidid kursused laiendama kuulajaskonna silmaringi sõjaasjanduses, äratama kuulajaskonna huvi ja armastust sõjateaduse⁴¹ vastu ning valmistama tulevasi kindralstaabi ohvitseri ette sõjateaduslikuks tööks, õpetades neid teaduslikult mõtlema ja tutvustama neile vastavaid töömeetodeid.

Õpilasteks võeti vastu ohvitseri kirjalike ja suuliste katsete alusel, kusjuures katsetele lasti ainult neid, kes olid omandanud kaadriohvitseri kutse enne maailmasõda või lõpetanud Sõjakooli juures alalisväge ohvitseride kursuse. Vabadussõja ajal puuduliku ettevalmistusega polguülemaks või kõrgemale ametikohale tõusnud ohvitseridele võimaldati komandeerimist kursustele vabakuulajana ilma sisseastumiskatseteta (kusjuures säilis nende ametikoht). Kindralstaabi ohvitseri õiguste omandamiseks nõuti neilt siiski sisseastumiskatsete sooritamist teistega võrdsetel tingimustel.

Kindralstaabi Kursused allusid otseselt Kindralstaabi ülemale (tol ajal Kindralstaabi Valitsuse ülemale). Kursuste juhatajaks määrati polkovnik Nikolai Reek, kes omas kõrgemat sõjalist ettevalmistust ja kogemusi Vabadussõjast nii polguülema kui diviisi staabiülemana. Kursuste asukohaks valiti esialgu Tallinnas Väike-Patarei tänav 10 asunud hoone.⁴² Õppetöö algas 1921. a septembris (tegevuse alguseks loeti 12. septembrit 1921).

Võrdlusi naaberriikidega

Eestis sõjaeelsel ajal koostatud ülevaadetes ja kokkuvõtetes hinnati Eesti Kõrgemat Sõjakooli Balti riikidest (koos Soome ja Poolaga) vanimaks vastavaks õppeasutuseks.⁴³ Tuleb arvestada, et Eesti oli piiriiriikidest esimene, kes väljus sõjaseisukorrast Nõukogude Venemaaga ja sai asuda sõjaväe rahuaegsele korraldamisele. Kuigi sõjategevuse intensiivsust nende riikide ja Nõukogude Vene vahel võib hinnata ajuti küllalt erinevaks, olid siin üsna olulisteks mõjufaktoriteks ilmselt ka piiriiriikide sisepoliitilistest eripäradest tulenevad erinevused oma relvajõudude korraldamisel.

⁴⁰ Kõrgem Sõjakool 1931. Lk 40–41.

⁴¹ Sõjateadust on määratletud eri aegadel ja erinevates riikides erinevalt. Sõjateaduse või -teaduste uurimisala võib pidada oma tervikus küllalt eriilmeliseks ja raskesti piiritletavaks. Tervikmõistest tõusevad esile teatud valdkonnad (nt strateegia, taktika), mis põimuvad samas tihti teiste nn alusteadustega (ajalugu, psühholoogia, pedagoogika jt). Sõjateadusest üldmõistena kirjutati ka käsitletava perioodi Eesti sõjanduskirjanduses, kuid sealjuures ei selgu, kas või kuidas seda mõistet tollel perioodil täpsemalt määratleti või piiritleti.

⁴² Kõrgem Sõjakool 1931. Lk 22, 42.

⁴³ *Ibid.* Lk 40.

Soomes jõuti oma Kõrgema Sõjakooli (Sotakorkeakoulu) asutamiseni 1924. a (1924–1930 tegutses ajutisena, mille järel muudeti alaliseks õppeasutuseks). Kuigi juba 1919. a olid kõrgema sõjalise õppeasutuse asutamiseks eraldatud rahad ja loodud isegi vastav inspektori ametikoht, ei leidnud küsimus kohe lahendust. Sõjaväe juhtkonnas jäi esialgu domineerima plaan koolitada vajalik arv kindralstaabi ohvitseri välisriikides.⁴⁴ Esimesed Soome staabi ohvitserid said hariduse Prantsusmaal ja Saksamaal (1920. aastate algupoolel mitteametlikel nn major Brückneri kursustel). Kuni 1930. aastate teise pooleni omandas sõjalise kõrghariduse Saksamaal 13 ja Prantsusmaal 11 Soome maaväe ohvitseri. Vähemal määral õppis soomlasi veel Eesti, Rootsi, Itaalia ja Belgia kõrgemates sõjalistes õppeasutustes. Välisriikides õppimine ei andnud siiski loodetud tulemust, kuna näiteks 1923. a oli Soomes vaid viis sõja järel kindralstaabi koolituse saanud ohvitseri.⁴⁵ Lõunanaabritega võrreldes oldi Soomes selle tulemusega muidugi edukamad, kui mitte arvestada samal aastal Eestis Kindralstaabi Kursuste I lennu 14 lõpetajat. Kõrgema sõjalise õppeasutuse rajamise küsimuses ilmnes ka lõhe Soome tollases ohvitserkonnas, seda nimelt endise Vene riigi taustaga ohvitseride ja maailmasõjas vabatahtlikena Saksa sõjajõudude koosseisus võidelnud nn jäägriohvitseride vahel. Kui esimesed arvestasid rohkem vajalike tulevaste staabiohvitseride koolitamisega välismaal (Prantsusmaal), siis jäägrid pooldasid õppeasutuse rajamist kodumaal (enamikul viimastest puudus süstemaatilisem ja kõrgem rahuaegne ettevalmistus, samuti olid paljud välislähetamiseks juba liiga vanad).⁴⁶ Soome Kõrgema Sõjakooli asutamine ilmestab ühtlasi ka jäägrite maksvuselepääsu ohvitserkonnas toimunud vaidlustes, mille tulemusel enamik Vene taustaga ohvitseri tõrjuti vähehaaval juhtivatelt kohtadelt kõrvale. Ka õppejõudude leidmise küsimus kujunes seetõttu keeruliseks, kuna mitmeid endiseid Vene vastava ettevalmistusega ohvitseri ei soovitud kasutada.⁴⁷ Sõjaliste põhianete õppejõududeks kutsuti kolm Rootsi ohvitseri,⁴⁸ lisaks veel üksikud ohvitserid Prantsusmaalt, Itaaliast ja Suurbritanniast. Tsiviilõppejõududena leidsid rakendamist mitmed nimekad kodumaised

⁴⁴ **Turtola, M.** 2005. Jääkärikenraali Einar Vihma. Ihantalan taistelun ratkaisija. Helsinki: Otava. S. 73–74. [Edaspidi *Turtola 2005*]

⁴⁵ **Tynkkynen, V.** 1996. Hyökkäyksestä puolustukseen. Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa. (Maanpuolustuskorkeakoulu taktiikan laitos. Julkaisusarja 1). Joutsa: Nettopaino Oy. S. 29. [Edaspidi *Tynkkynen 1996*]

⁴⁶ **Kemppi, J.** 2006. Suomalaisen sotataidon kehittyminen vuosina 1918–1924. (Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitoksen julkaisusarja 2. No:9.) Helsinki: Edita Prima Oy. S. 170–172.

⁴⁷ **Turtola** 2005. S. 74–75.

⁴⁸ 1926. a oli kõne all ka Soome Kõrgema Sõjakooli sõjaajaloo rootslasest lektori kpt Olof Ribbingu kutsumine loengutele Eesti Kõrgemasse Sõjakooli. Küsimuse all olid loengud Põhjasõjast ja sellele eelnenud sõdade perioodist Baltikumis Rootsi ja tema naaberriikide vahel. Sõjavägede Staabi väljaõppeosakonna ülema kirjas Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülemale uuriti kutsumise vajadust ja finantside olemasolu lähetuse tarvis. Kirjast selgub, et kpt Ribbing oli Põhjasõja-aegset sõjategevust Eestis ka kohapeal uurinud. Lähetuse teostamise ja vastate loengute pidamise kohta ei õnnestunud andmeid leida. ERA 496–4–444. Lk 229–229p. Sõduri veergudel avaldati 1926.–1927. aastal kapten O. Ribbingu artikliseeria Narva lahingust (**Ribbing, O.** 1926/1927. Narva lahing 1700 a. – Sõdur 1926, nr 50/51, 52. Lk 1091–1097, 1138–1142; Sõdur 1927, nr 1/2, 3. Lk 4–7, 50–52.).

teadlased.⁴⁹ Välismaiste õppejõudude vajadust näitab fakt, et neile makstud aastapalk koos muude soodustustega oli kõrgem Soome sõjavägede juhatajale makstud vastavast tasust. 1920. aastate algul hinnati Soome ohvitseride väljaõpet väga ebahütlaseks, sest nende põhiettevalmistus pärines väga eriilmelistelt kursustelt. Soome Kõrgema Sõjakooli esimese rootslasest taktika õppejõu hinnangul omasid esimese staabikursuse algul kuulajad oskusi ja teadmisi juhtimise alal paremal juhul kompanii tasemeni.⁵⁰ Tegevuse algpäevist kuni Teise maailmasõja alguseni lõpetas Soome Kõrgema Sõjakooli 15 üldise kõrgema juhtimise kursust (kooli üldosakonnast), neile lisandus viis sõjatehnilise osakonna, kaks mereväe ja üks õhusõja kõrgem kursus (kokku 370 ohvitseri).⁵¹

Läti Kõrgem Sõjakool kasvas välja 1922. a asutatud Sõjaväe Polütehnilistest Kursustest ja 1924. a novembris asutatud Sõjaväe Akadeemilistest Kursustest (Kara Akadēmiskie kursi), mis 1928. a ühendati iseseisvate allkursustena Vanemohvitseride Kursusteks (Virsnieku Augstākie kursi). Akadeemiliste kursuste eesmärgiks oli anda ohvitseridele kõrgemat sõjalist üldharidust. Polütehniliste kursuste ülesandeks oli anda ohvitseridele kõrgem eriharidus, milleks nad lähetati samadel alustel teiste üliõpilastega ülikooli vastava teaduskonna juurde. Peale selle tuli eriharu kuulajail läbida ka üheaastane kursus akadeemiliste kursuste juures.

Alates 1935. a muudeti vastava seadusega Läti sõjaliste õppeasutuste struktuuri. Siit alates tegutsesid eelnimetatud kursused Kõrgema Sõjakooli (Augstākā kara skola) nime all selle üld- ja eriosakonnana. Õppeasutuse eesmärgiks loeti ohvitseride ettevalmistamist teenistuseks kindralstaabis ja kõrgemal juhtimistasandil, samuti kõrgema sõjalise hariduse edendamist. Kursus tegutses Sõjavägede Staabi alluvuses ning selle instruktoritena tegutsesid kõrgemad ohvitserid ja mitmed Läti Ülikooli õppejõud. Esimene kursus lõpetas 1926. ja viimane (VI) 1939. aastal. Kursuse kestuseks kujunes kaks aastat ja kolm kuud, õpilaste arv kursusel aga kasvas algselt 18 ohvitserilt 67-ele (1934. aastal). Kahekümne iseseisvusaasta vältel kümnekordistus sõjalise kõrgharidusega vanemohvitseride arv Läti sõjaväes. Algselt endise Vene ja Prantsuse eeskujudele tuginevalt väljaõppelt jõuti oma oludele kohandatud taktika juurutamisele eriti kindral Hugo Rozenšteinsi (1892–1941) juhtimisel, kes oli omandanud sõjalise kõrghariduse Tšehhoslovakkias ja juhtis õppeasutust 1930. aastate teisel poolel. Kuni 1940. aastani lähetati Läti ohvitseri sõjalise kõrghariduse omandamiseks või täiendamiseks Prantsusmaa, Poola, Tšehhoslovakkia ja vähemal määral teiste riikide vastavate õppeasutuste juurde.⁵²

Läti Kõrgemas Sõjakoolis õppinud kapten Enn Vakkur oli õppeaastast 1934–1935 kokkuvõtteid tehes küllalt kriitiline, tema üldhinnang õppetööle oli koguni mitterahuldav. Vakkuri aruande järgi kulutati Läti kõrgemas sõjalises õppeasutuses taktikaliseks väljaõppeks palju rohkem aega kui Eestis, kuid siiski olid

⁴⁹ **Turtola** 2005. S. 75.

⁵⁰ **Tynkkynen** 1996. S. 29.

⁵¹ **Seppälä, H.** 1974. Sotakorkeakoulu 1924–1974. Helsinki: Pohjois-karjalan kirjapaino Oy. S. 213–218. [Edaspidi *Seppälä 1974*]

⁵² **Andersons, E.** 1983. Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture. Toronto: Daugavas Vanagi. l. 189–191; ERA 495–12–168a. Lk. 1–2.

tulemused väga kehvad. Tema sõnul omandasid õpilased õppeaasta jooksul küll suure hulga taktikalisi šabloone, kuid mitte iseseisva mõtlemise oskust ja kriitikameelt. Eesti kapteni hinnangul puudus Läti Kõrgemas Sõjakoolis umbkaudnegi pilt sellest, millistes oludes Läti kaitseväl tuleb sõdida tulevikus, samuti ei kuulnud ükski Läti Kõrgema Sõjakooli ohvitser kursuse jooksul sõnagi oma tulevase vastase – punaväe – taktikast. Aruande kohaselt ei kasvatatud taktika alal mitte reaalseid, Läti tegelikke olusid arvestavaid iseseisvaid juhte ja staabitöötajaid, vaid Lääne-Euroopa võimalustega opereerivaid ja šabloonide järgi tegutsevaid nn tšinovnikuid, kellel puudus selge ettekujutus nii oma vägede tegelikkudest võimetest kui ka vastase vägede struktuurist ja doktriinist. Selle järgi kasvatati juhte, kes polnud valmistatud tegutsema sõjale iseloomulikus ebareeglipärasuses, vaid kujutasid sõjaolukordi endale ette reeglipärase lahingufaasidena. Aruande autori hinnangul peitus viga õpetajate tasemes, eriti kooli ülemas kolonel Mārtiņš Jeskes (1883–1941). Kuna samal ajal tehti ümberkorraldusi Läti Kõrgema Sõjakooli struktuuris ja juhtkonnas, siis hindas kapten Vakkur 1935.–1936. õppeaastat kooli uue ülema kindral H. Rozenšteinsi juhtimisel õppe alal paljulubavamaks ja viljakamaks.⁵³ Peab siiski arvestama, et kapten Vakkuri hinnangud ei pruukinud olla kõige erapooletumad, arvestades tollaste naaberriikide ja nende sõjavägede omavaheliste suhete üldist, tihti mitte väga südamlikku fooni.

Leedu (Vitautas Suure) Kõrgem Sõjakool (Vytauto Didžiojo aukštaja karo mokykla) asutati 1931. a. Kuni 1940. aastani lõpetas kooli kolm kursust.⁵⁴ Kuni selle ajani komandeeriti ohvitseri hariduse täiendamiseks peamiselt Tšehhoslovakkia, Belgia ja Prantsuse sõjavägede akadeemiasse.⁵⁵

Koostöös Prantsuse sõjalise esinduse tegutsemisega asutati Poolas Kindralstaabi Sõjakool juba 1919. a keskel. Kõrgemaks Sõjakooliks (Wyższa Szkoła Wojenna) nimetati õppeasutus pärast Poola ja Nõukogude Vene sõda 1922. a augustis. Kuni 1928. aastani moodustasid kooli õppejõududest enamiku Prantsuse ohvitserid (Poola ohvitserid tegutsesid nende abidena).⁵⁶

⁵³ ERA 495–12–168a. Lk 16, 29–30.

⁵⁴ **Zebrauskaite-Yepishkiniene, A.** 2000. The General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania – Institution of Changes. – Baltic Defence Review No. 4, Vol. 2. P. 15.

⁵⁵ Sõdur 1934, nr 24/25/26. Lk 697.

⁵⁶ **Wikipedia**, kodulehekülg. Wyższa Szkoła Wojenna.

<http://en.wikipedia.org/wiki/Wy%C5%BCsza_Szko%C5%82a_Wojenna>, (21.01.2008).

Eesti ohvitseride õpingud välisriikide sõjavägede kõrgemates õppeasutustes

Kindralstaabi Kursuste kiiret organiseerimist Eestis mõjutasid ilmselt Vabadussõja kogemus ja sõjaväe kõrgema juhtkonna üksmeel küsimuse kiirel lahendamisel. Mõisteti väikeriigi sõjaväe hea ettevalmistuse ja kvaliteetse kaadri olulisust. Kursuste loomist kergendas ka juhtkonna eelneva ettevalmistuse ühtsus, mis võimaldas rakendada sel ajal Eestis olemasolevat, endiste Vene akadeemiate õppejõudude-ohvitseride kaadrit. Nagu muudegi kõrgemate õppeasutuste puhul, olid ka Kindralstaabi Kursuste põhikirjas ühendatud uurimis- ja teadustöö. Kursuste kiire organiseerimine võimaldas asuda välja töötama siinsetele oludele sobivaid operatiivseid ja taktikalisi lahendusi ning hindama seniseid kogemusi. Võrreldes näiteks Soomega, valiti Eestis 1920. aastate algul staabi-ohvitseride ettevalmistamisel põhimõtteliselt erinev tee. Kõigepealt läbisid Eesti ohvitserid kõrgema tasandi väljaõppe kodumaal, misjärel avanes mõnele võimalus täiendada end välisriikide vastavates õppeasutustes (peamiselt Prantsusmaal). Eestis valitud lahendus tugines põhimõttele, et ohvitseridel tuleb esmalt tundma õppida oma riigi olusid ja neile vastavat taktikat, mida seejärel on võimalik välisriikide kogemuste varal täiendada.⁵⁷

Prantsuse Kõrgema Sõjakooli lõpetas kahe maailmasõja vahel teadaolevalt vähemalt kümme Eesti ohvitseri,⁵⁸ lisaks lõpetas vähemalt viis ohvitseri ka Prantsuse Kõrgema Intendantuuri kooli.⁵⁹ Vähemalt üks ohvitser omandas täiendava kõrgema sõjalise hariduse Belgias (August Kasekamp 1933. a). Saksa Sõjaakadeemias õnnetsus pärast selle taasavamist õppida major Nikolai Riiberkil (1936–1938).⁶⁰ Poola Kõrgema Sõjakooli lõpetajad olid kolonel Ludvig-Karl Jakobsen (1929) ja major Rein Tomback (1936); major Evald Ein lõpetas Poola Kõrgema Intendantuuri kooli (1932).⁶¹ Kokkuvõtvalt on oma õpingutest Poola Kõrgemas Sõjakoolis aastatel 1937–1939 kirjutanud major Juhan Madise.⁶²

Vahetute naabrite ja liitlaste sõjajõudude tundmise seiukohalt peeti oluliseks kogemusi vahetada ka Soome ja Lätiga. Nii õppis Eesti Kõrgemas Sõjakoolis sellel perioodil lähetuse alusel kolm Soome (kaptenid Eino Jaakko Ilmari Kuusela, Matti Ropponen, Väinö Veikko Savonen) ja kolm Läti ohvitseri (leitnant Janis Lapsals, kapten Eduards Medens, leitnant Alfreds Ābolkalns). Soome Kõrgema Sõjakooli üldkursuse lõpetasid omakorda ka mõned Eesti ohvitserid:

⁵⁷ Tynkkynen 1996. S. 30.

⁵⁸ Nikolai Reek 1923–1925, Richard Tomberg 1924–1926, Aleksander Jaakson 1925–1927, Herbert-Feliks Grabbi 1926–1928, Herbert Brede 1927–1929, August Traksmann 1928–1930, Herbert-Voldemar Freiberg 1929–1931, Arthur-Bernhard Normak 1930–1932, Karl-Johann Laurits 1933–1935, Johannes Reinola 1936–1938.

⁵⁹ Johannes Martins 1926–1928, Rudolf Mager 1927–1929, Eduard Putmaker 1928–1930, Hans Vanaveski 1929–1931, Nigul Ermaste (?).

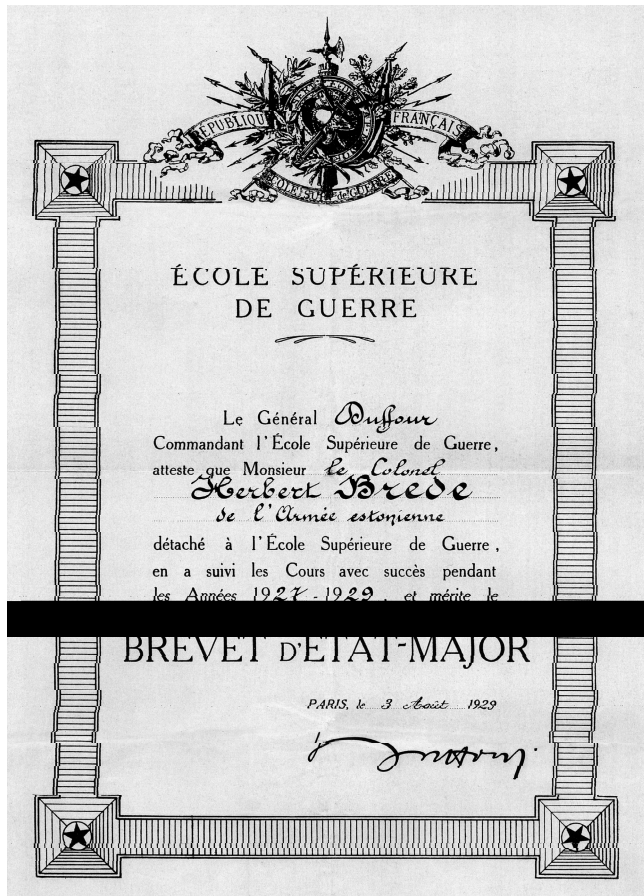
⁶⁰ ERA 650–1–718. Lk 338–384.

⁶¹ Andmed kõrgema sõjalise ettevalmistusega ohvitseride ja nende poolt lõpetatud õppeasutuste nimekirjast 1936. a seisuga. ERA 2124–3–1992. Lk 39–43.

⁶² ERA 495–12–202; ERA 495–12–227.

kapten Arnold Sinka (1929), leitnant Adolf Kuusental (1931) ja kapten Kustav Saar (1933). Lisaks neile lõetasid samas kaks Eesti mereväehvitseri 2. kõrgema mereväe kursuse (kaptenleitnandid Bruno Linneberg ja Johannes Sandbank 1937. a).⁶³ Eestlastest Läti Kõrgema Sõjakooli lõpetajaist on andmeid major Eduard Müllersteinist (Mullart).⁶⁴ Juba eespool käsitlemist leidnud aruande õpingutest Läti Kõrgemas Sõjakoolis õppeaastal 1934–1935 on koostanud ka kapten Enn Vakkur.⁶⁵

Ohvitseride välisõpingutel oli oluline mõju endise Vene eeskujudele tuginevate õppemeetodite uuendamisel ning oma oludele ja võimalustele vastava väljaõppe- ja juhtimissüsteemi kujundamisel.

Kolonel Herbert Brede Prantsuse Kõrgema Sõjakooli lõputunnistus 1929. aastast

⁶³ Seppälä 1974. S. 164, 214–217.

⁶⁴ Sõdur 1933, nr 33/34. Lk 944–945; Sõdur 1936, nr 20/21. Lk 502; ERA 2124–3–1992. Lk 39–43.

⁶⁵ ERA 495–12–168a.

Kõrgema ettevalmistusega ohvitseride vajadus ja ühtse doktriini küsimus

Kõrgema Sõjakooli eesmärgiks oli sinna sisseastunud või komandeeritud ohvitseridele kõrgema sõjalise hariduse andmine. Milliseks hinnati vastava koolitusega juhtide vajadust Eesti oludes? Kolonelleitnant August Kasekampi (Kaitsevägede Staabi VI osakonna ülema) 1930. a koostatud ettekandes Kaitsevägede Staabi ülemale hinnati Eesti rahuaegset kõrgema sõjalise haridusega ohvitseride vajadust tollaste koosseisude alusel ligi 50 isikule. Kõrgema Sõjakooli esimesed neli lendu olid selleks ajaks andnud ligi 60 ohvitseri. Seega oli esimese kümne aastaga esmavajalik kaader enam-vähem komplekteeritud. Samas tuli arvestada ka, et samal ajal viibis igal aastal kuni neli ohvitseri pikemaajalises välislähetuses oma haridust täiendamas. Kuna samal ajal võeti tõsisemalt arutluse alla staabiohvitseride rivistaažide küsimus, siis ei piisanud kõrgema ettevalmistusega ohvitseridest koosseisudes ettenähtud määral, vaid neid tuli ette valmistada kindel protsent üle normi. Igale staabis teenivale kõrgema sõjalise haridusega ohvitserile loeti vajalikuks aeg-ajalt oma rivijuhtimisoskusi praktikas värskendada (ei saa olla head staabiohvitseri ilma juhtimisoskuseta). IV lennu lõpetamisega 1930. a jõuti kõrgema haridusega ohvitseride ettevalmistamisel niikaugele, et võidi asuda tõsisemalt rivistaažide küsimuse juurde. Esiialgu loeti otstarbekaks võtta staaži alammääraks üks aasta igal juhtimistasemel (kompaniist rügemendini).⁶⁶

Sõjaväe juhtkond rõhutas mitmel puhul, et eesmärgiks on anda Kõrgema Sõjakooli haridus kõigile ohvitseridele, alates pataljoniülematest jalaväes, grüpiülematest suurtükiväes ja vastavatest ülematest teistes väeliikides⁶⁷, rääkimata osakondade ja jaoskondade ülematest staapides ja asutustes. Nii viidi ametikohtade tase, mille eelduseks loeti sõjalist kõrgharidust, madalamale kui suurriikide sõjavägedes. Põhjenduseks toodi kummatigi see, et Eesti oludes oli nii rahu- kui sõjaajal pataljoniülematel märksa rohkem ülesandeid ja vastutust kui suurriikide vastavatel ülematel.⁶⁸ Juhtide parem ja ühtlasem ettevalmistus taotles ilmselt konflikti korral suurriigiga kvalitatiivset efekti sõjalises juhtimises.

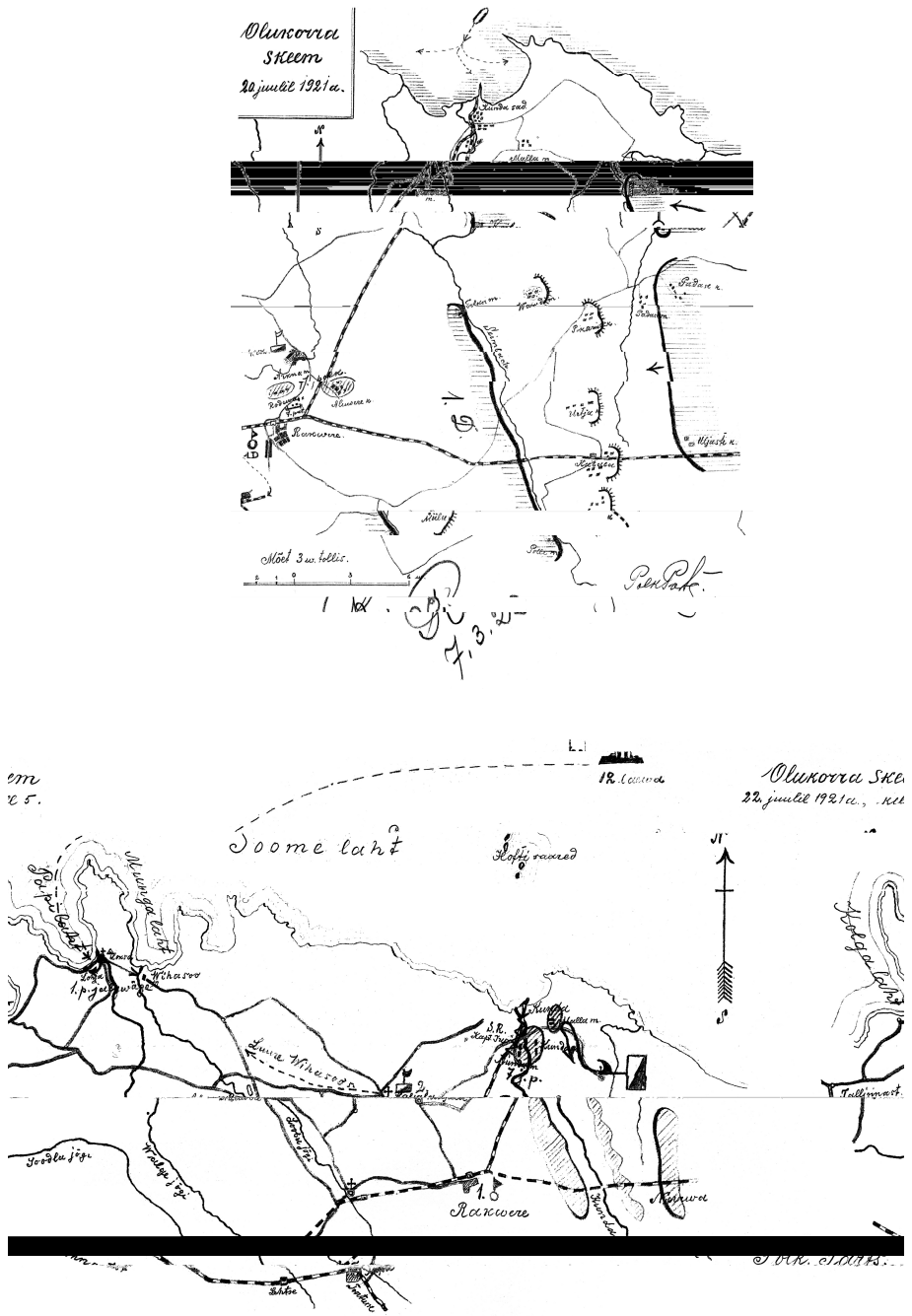
1933. a Kõrgema Sõjakooli VII lennu vastuvõtmisel arvestati, et sõjaaegse väekoosseisu komplekteerimisel sõjalist kõrgharidust omavate ohvitseridega on vaja veel vähemalt 100 staabiohvitseri. Lisaks taotles Kaitseväe Varustusvalitsus 24 kõrgema haridusega varustusala ohvitseri ettevalmistamist.⁶⁹ Arvestades sõjaväe sõjaaegse struktuuri ametikohti pataljoniülematest kuni brigaadi-, diviisi- ja keskjuhatuseni, võiks sellele vastava vajaliku ettevalmistusega ohvitseride arv koos teatava varuga ulatuda isegi kuni 300 isikuni. Siit võiks otsida ka vastust, miks ajajärgul, kus otsiti pidevalt võimalusi vähendada sõjaväe tarbeks tehtavaid kulutusi, ei leidu kavasad ega muid dokumente, mis käsitleks Kõrgema Sõjakooli tegevuse ajutist peatamist.

⁶⁶ ERA 495–12–530. Lk 148–154.

⁶⁷ Väeliikidena eristati vaadeldaval perioodil Eestis jalaväge, ratsaväge, suurtükiväge, inseneriväge, soomusväge, lennuväge ja mereväge.

⁶⁸ Kõrgem Sõjakool 1931. Lk 27.

⁶⁹ ERA 495–12–555. Lk 14–15.

Väljavõtteid polkovnik Karl Partsi Kindralstaabi Kursuste praktilisest tööst taktika alal 1922. a (ERA 1856–1–38. Lk 3, 9)

Nii Kindralstaabi Kursuste ajutises põhikirjas (1921) kui ka hilisemas Kõrgema Sõjakooli seaduses (1931) on ühe täpsustava eesmärgina kirjas ohvitseridele teaduslike töömeetodite õpetamine sõjaliste ja riigikaitseliste probleemide iseseisvaks käsitlemiseks (vt lisad 1 ja 2). Iseseisev mõtlemine ja teadustöö meetodite rakendamise oskus oli vajalik eriti rahuaegses ettevalmistustöös määrustike, eeskirjade, õppekavade ettevalmistamisel ja väljatöötamisel. Samuti oli teadustöö meetodite omandamine koos juhtimisharjutustega oluline iseseisvate otsuste kujundamise ja langetamise võime arendamise seisukohalt. Kõrgema Sõjakooli VIII lennu 1938. a lõpetanud Mihkel Hennoste mälestuste järgi oli nende esmaseks ülesandeks “/.../ õppida loogiliselt mõtlema. Samas pidime olema võimelised iseseisva otsuse võtmiseks, selle läbiviimiseks ja praktiliselt kõigi staabiteenistuse ala tegevuste täitmiseks. Eesti kaitseküsimuses pidime lähenema ühisele kontseptsioonile, doktriinile ja mentaliteedile. Nii oli õppekavas asetatud pearõhk iseseisvale tööle ja ülesannete praktilisele läbiviimisele.”⁷⁰ Siit tuleneb ka põhjus, miks on tollase kaitseväge kõrgem juhtkond Kõrgema Sõjakooli tegevuse ühe eesmärgina mitmel puhul tõstatanud ühtse doktriini loomise ja arendamise küsimuse. Milles see doktriin seisnes ja kuidas seda defineerida?

Käsiteldava ajajärgu sõjanduskirjanduses räägiti sõjadoktriinidest üsna tihti. Seda defineeriti erinevates käsitlustes üsna erinevalt, kuid samas olid erinevused rohkem vormilised kui sisulised. Sõjadoktriinina käsitleti mõne riigi armees kas üldisemalt või ainult seoses kindla sõjaga väljakujunenud õpetust, vastava õpetuse printsiipe või ühist vaadet ehk ka ühtset keelt ja ühtseid tegutsemisvõtteid. Eristati mõisteid *sõjadoktriin* ja *lahingudoktriin*. Kuigi viimast võib käsitada osana sõjadoktriinist (nt sõjadoktriin taktikas), nähti selles väeüksuste lahingu-tegevust normeerivate põhimõtete kogumit. Lahingudoktriin väljendus lahingueeskirjades ja neid täiendavates instruksioonides. Riigi sõjaväele omane sõja- ja lahingudoktriin saab kujuneda enamasti pikema perioodi vältel, mil mõtestatakse sõja- ja rahuaegseid kogemusi.⁷¹

Doktriinist räägiti Eestis tollal nii tervikliku kaitsedoktriini mõttes⁷² kui ka sõjaväe ühtse juhtimisdoktriini mõttes. Ühtse juhtimisdoktriini tähtsuse kohta avaldas juba 1921. a sügisel (kui Kindralstaabi Kursused alustasid) ajakiri Sõdur oma veergudel polkovnik N. Reegi ettekande, kus ta käsitles seda teemat möödunud sõdade ja tollaste teoreetikute seisukohtade valguses. Samas ettekandes andis N. Reek ülevaate neist õppe- ja töömeetoditest (ülesannete lahendamine kaardil, välisõidud, sõjamängud, ettekanded jne), mis pidid rahuaja töös kindlustama ühtse doktriini juurutamise.⁷³ Viimasel juhul mõeldi doktriini all

⁷⁰ **M. Hennoste, M.** 1991. Eesti Vabariigi Kõrgema Sõjakooli VIII kursus 1936–1938. Redigeerimata käsikiri. Adelaide. Lk 14. [Edaspidi *Hennoste 1991*]

⁷¹ **Tomson, J.** 1931. Sõja- ja lahingudoktriin sõjateaduse valgusel. – Sõdur, nr 3/4. Lk 80–86.

⁷² Vt näit Kõrgema Sõjakooli õppetöö avamine 1. oktoobril 1934. a. – Sõdur 1934, nr 39/40. Lk 1000–1001.

⁷³ **Reek, N.** 1921. Ühise sõjalise doktriini väljatöötamise tähtsus juhtide seas – Sõdur, nr 21, 22. Lk 1–3, 1–4.: /.../ mida kõrgem ja ühtlasem kõigi juhtide ettevalmistus, seda täielikumalt saavad elluviidud vanema juhi plaanid; mida enam viimane võib usaldada omi alluvaid tema ideede õiges mõistmises ja mida osavamad need omal erialal, seda julgemaid plaane võib tema ettevõtta /.../. Mida selleks vaja on, on iseenesest arusaadav. Kogu sõjaväele on vaja ühtlast sõjalist kooli, on

põhimõtete kogumit, mille alusel juhid sarnastes olukordades suutnuks tegutseda enam-vähem ühte moodi. Sarnaste juhtimisvõtete järgimine pidi looma eeldused kooskõlastatud lahingujuhtimiseks kõikidel juhtimistasanditel alates pataljoni-ülemast.⁷⁴ Eesti oludes, kus materiaalsed ja elavjõuressursid olid piiratud, sai ülekaaluka vastase ohjeldamisel tugineda ainult oma (juhtide) kaadri kvaliteedile (moraalile ja praktilistele oskustele). Selline kvalitatiivne eelis sai tugineda eelkõige eeskujulikule väljaõppele, niisiis oli juhtmõtteks “mida väiksem sõjavägi, seda paremini olgu ette valmistatud tema juht.”⁷⁵ Seda Eesti sõjalist doktriini on kokku võetud ka fraasiga “mitte arvuliselt vaid väärtusliselt”⁷⁶.

Kõrgema Sõjakooli esialgse struktuuri kujunemine

Majanduslikult kuulusid kursused algperioodil Sõjakooli juurde ja kursuste jaoks määratud eelarverahasid kasutati kursuste juhataja nõusolekul. Kursuste juhataja ametikoht võrdustati teenistuslikult rügemendiülema omaga. Talle allusid kursuste koosseisus teenivad isikud, õppejõud ja kuulajaskond. Ülema käskude vahetuks täitjaks oli kursuste adjutant. Kursuste õppejõud valis sõjaminister kursuste juhataja ettepanekul. Kursuste koosseisu, õppejõudude arvu ja palganormid kinnitas Vabariigi Valitsus. Õppetöösse puutuvate küsimuste käsitlemiseks ja lahendamiseks oli ajutise põhikirja järgi pedagoogiline nõukogu, mis tegutses kursuste juhataja eesistumisel. Kursuste kuulajad loeti viibivaks pikaajalises komanderingus, nad oli kohustatud osa võtma loengutest, praktilistest töödest ja ratsasõidutundidest.⁷⁷

1923. a 29. augustil liideti Vabariigi Valitsuse otsusega seni iseseisvalt tegutsenud Kindralstaabi Kursused, Sõjakool ja Allohvitseride Kool administra-

vaja ühiseid mõtteid sõjaliste küsimuste lahendamises; on vaja, et kõik juhid ja nende otsekohesed ning lähemad abilised – kindralstaabi ohvitserid – ühtlaselt arusaaks sõjast ja nüüidseaja lahingust, ilma milleta on võimata võidu saavutamine, ilma milleta on võimata ärahoida hõõrumisi juhtimise masinas.

Ainult aluste (printsipiide) tundmisest on selleks vähe: printsipiid on igavesed, kuid võitlusabinõud muutuvad; ühes nendega peavad arusaadavalt ka võtted ja vormid muutuma. Teooria ülesanne on näidata nimelt neid nüüidseaja võtteid ja vorme ja vaadata edasi tulevikku, kuid oskus neid võtteid ja vorme tarvitada, oskus juhtida – saavutatakse praktikaga, harjutustega juhtimises. Seda oskust vajavad ühel mõõdul nii juhid kui ka nende lähemad ja otsekohesed abilised ning nõuandjad ja asetäitjad – kindralstaabi ohvitserid.

Oma sõjalise doktriini arendamist puudutas N. Reek ka mitmetes oma teistes riigikaitset puudutavates kirjutistes. Kaitsedoktriini arendamise aktuaalsusele viitab ka N. Reeki juhtimisel tegutsenud Sõjaväe Õpetuskomitee väljaandena 1923. a ilmunud brošüür: “Ameerika Ühisriikide sõjaväe maksvad doktriinid”. Ilmselt rõhutati selle materjali üllitamisega vajadust sõjalise doktriini olemuse tutvustamiseks USA näitel.

⁷⁴ Kõrgem Sõjakool 1931. Lk 27.

⁷⁵ **Commandant Gérin.** 1928. Väikeste üksuste lahing. Neli harjutust kaardiga reljeef-plaanil. Tallinn: Kindralstaabi VI osakonna kirjastus. – **Reek, N.** Eessõna eestikeelsele tõlkele. Lk VII. [Edaspidi **Commandant Gérin** 1928]

⁷⁶ **A. S.** 1926. Meie igapäevastest muredest. – Sõdur, nr 13/14. Lk 296.

⁷⁷ Kõrgem Sõjakool 1931. Lk 41–42, 50–51.

tiivselt ühtseks institutsiooniks – Sõjaväe Ühendatud Õppeasutusteks. Uue struktuuri koosseis kinnitati valitsuse poolt 19. septembril ja see hakkas kehtima alates 1. oktoobrist 1923. Koondamise eesmärgiks oli sõjaväe väljaõppe viimine ühtse juhtimise alla ja õppeüksuste koosseisude vähendamine, eriti majandusega tegelevate ametiisikute arvel.⁷⁸ Kindralstaabi Kursuste viimine Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste koosseisu seadis uue struktuuriüksuse juhi ettevalmistusele ja teenistuskogemusele kõrged nõudmised. Kindralstaabi Kursuste juhataja ja õppeasutuste inspektori ametikoht kaotati (samuti tema adjutandi ametikoht) ning uue koosseisu alusel oli õppeasutuste ülem ka kursuste ülemaks. Õppeasutuste ülem allus Kindralstaabi ülemale. Uue koosseisu järgi kuulusid õppeasutuste koosseisu Kõrgemad Sõjalised Kursused, mille alla kuulusid nii Kindralstaabi Kursused kui Informatsiooni Kursused.⁷⁹ Viimati nimetatud, üheaastase kestusega kursus tegutses vaid II lennu ajal (1923–1925) ja sinna komandeeriti väeosade ja teiste sõjaväe struktuuriüksuste kõrgemaid ülemaid nende hariduse täiendamiseks.⁸⁰ Aastast 1925 pöörduiti tagasi ühtse õppekursuse põhimõtte juurde, kus õppisid koos nii sinna komandeeritud vanemohvitserid kui nooremad, võistluskatsete alusel vastuvõetud ohvitserid.

Kuna kolonel N. Reek läkitati 1923. a septembris hariduse täiendamise eesmärgil Prantsusmaale, siis kutsuti reservist Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülema ametikohale kolonel Jaan Rink. Õppeasutuste ülema peamise ülesandena nähti õppetöö juhtimist, tema vabastamiseks majandusprobleemide lahendamisest kutsuti ellu ka õppeasutuste ülema abi ametikoht. Viimasele nimetati endine Sõjakooli ülem kolonel Villem-Kustav Marder.⁸¹ 1923. a novembris koliti ka Kõrgem Sõjakool teiste õppeasutuste struktuuriüksustega ühisesse Tondi kasarmute kompleksi.

Alaliste õppejõudude instituut Kindralstaabi Kursuste juures kaotati, kui välja arvata 1922. a loodud alalise professori ametikoht (likvideeriti 1927. aastal). Alalise professori kohusetäitjaks määrati kindralmajor Dimitri Lebedev. Ajutiselt, vastavalt vajadusele palgatud õppejõududest võis professoreid olla üks, professori kohusetäitjaid kolm, dotsente kuus ja lektoreid kaks.⁸²

1925. a kinnitatud Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste uues koosseisus nimetati Kindralstaabi Kursused ümber Kõrgemaks Sõjakooliks alates sama aasta 1. augustist. Kõrgema Sõjakooli ülemaks jäi endiselt Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülem. Kõrgema Sõjakooli õppetööd juhtis vahetult Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülema abi õppe alal. Esimesena nimetati sellele ametikohale kolonel

⁷⁸ ERA 650–1–44. Lk 3.

⁷⁹ Kõrgem Sõjakool 1931. Lk 51.

⁸⁰ Informatsiooni Kursused lõpetasid Kõrgema Sõjakooli juures kol Eduard Kubbo VR I/2, II/3 (1887–1941), kol Aleksander Pulk VR I/2 (1886–1941), kol Aleksander Seiman VR I/2, II/2, II/3 (1886–1941), kol-ltn Jakob Vende VR I/3, II/3 (1890–1941), kol-ltn Peeter Oinas (Peeter Ollen, 1885–1963), kol-ltn Heinrich Paavijaan VR I/3 (Hendrik Pallandi, 1885–1943), kol-ltn Voldemar Riiberg VR I/3 (1886–1952), kol-ltn Johan Schmidt VR I/2, II/2, II/3 (1885–1931), kol-ltn Otto Sternbeck VR I/2 (1884–1941), kol-ltn Karl Tallo VR I/3 (1891–1942), mjr Georg Kirschbaum VR I/2 (Jüri Hellat, 1892–1942), mjr August Steinberg VR I/3 (1896–1941) ja kpt Georg Leets VR I/3, II/3 (1896–1975). Neli viimast lõpetasid hiljem ka Kõrgema Sõjakooli juhtimise ja staabiteenistuse kursuse (vt lisa 5). ERA 650–1–1669. Lk 49.

⁸¹ ERA 496–4–355. Lk 74–74p.

⁸² Kõrgem Sõjakool 1931. Lk 51.

Artur Salf. Õppeala vahetut juhti abistas sisekorra küsimustes Kõrgema Sõjakooli asjadevalitseja, kes oli sisuliselt käsktäitev õppeala vanemohvitser. Kõrgema Sõjakooli kuulajad allusid asjadevalitseja kaudu Kõrgema Sõjakooli ülemale.⁸³

Sissepääs Kõrgema Sõjakooli hoonesse Tallinnas Tondil. 1930. aastate algus

Kõrgema Sõjakooli kui struktuuriüksuse edasine areng

Alates III lennust õppisid taas koos kooli komandeeritud vanemohvitserid ja võistluskatsetega sisseastunud nooremad. 29. juulil 1931. a valitsuse poolt kinnitatud Kõrgema Sõjakooli seadusega määratleti uuesti kooli eesmärk, sellesse vastuvõtu, õppetöö, kursuse lõpetamise alused ning lõpetanute õigused ja kohustused (vt lisa 2). Seaduses seisis kooli tegevuse eesmärgina ohvitseridele kõrgema sõjalise hariduse andmine, kusjuures põhirõhk oli relvajõudude organiseerimisel, juhtimisel ja teiste üldiste riigikaitseküsimuste teaduslikul läbitöötamisel ja elluviimisel.

Kõrgema Sõjakooli asjadevalitsejal oli kuulajate suhtes distsiplinaarvõim pataljoniülema võimu piires. Kooli ilma katseteta komandeeritud ohvitseride suhtes asjadevalitsejal distsiplinaarvõim puudus. Kõrgema Sõjakooli kuulajad loeti kursuse ajaks komandeeritaks Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste juurde. Kuulajaskond elas erakorterites. Üks iga kursuse kuulajatest-ohvitseridest nimetati kursuse vanemaks, teine tema abiks. Kursuse vanem ja tema abi vastutasid sisekorra eest Kõrgema Sõjakooli ruumides.⁸⁴

⁸³ Kõrgem Sõjakool 1931. Lk 48, 51, 62.

⁸⁴ *Ibid.* Lk 48.

Alates VII lennu (juhtimise ja staabiteenistuse kursuse) komplekteerimisest 1934. a avati Kõrgemas Sõjakoolis ka teine eriala – võeti vastu I sõjamajanduse kursus. Kuna Kõrgema Sõjakooli seadus sätestas kooli eesmärgina kõrgema sõjalise hariduse andmise relvajõudude organiseerimisel, juhtimisel ja teiste üldiste riigikaitseküsimuste teaduslikul läbitöötamisel ja elluviimisel, siis puudus ka otsene vajadus seadust muuta.

I sõjamajanduse lend lõpetas kooli 1937. a, II ja viimane 1940. a (komplekteeriti 1938. aastal; vt lisa 5). Kõrgema Sõjakooli ülema abina sõjamajanduse alal tegutses aastatel 1934–1940 kolonel Eduard Putmaker. Sõjamajanduse eriala eesmärgiks oli anda täiendav erialane kõrgharidus väeüksuste majandus-ülematele ja teistele vastavate sõjaväe struktuuriüksuste juhtidele. Ühtlasi oli eesmärgiks anda – peamiselt majandusala juhtidele – täiendavaid teadmisi operatiivalal ja taktikas. Sõjamajanduse haru kaugemaks eesmärgiks oli arendada välja oma oludele vastav varustamisdoktriin ja see juurutada.⁸⁵

1936.–1937. õppeaastal toimusid Kõrgema Sõjakooli struktuuris olulised muudatused. Asutati Kõrgema Sõjakooli ülema ametikoht (alluvusega Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülemale). Samuti seati sisse alaliste lektorite ametikohad. Kõrgema Sõjakooli esimeseks ülemaks määrati kolonel Karl-Johan Laurits (esialgu ülema kohusetäitjana).⁸⁶

1937. a töötati õppeasutustes välja vahepealseid muudatusi kajastava uue Kõrgema Sõjakooli seaduse projekt. Selle järgi juhtis Kõrgema Sõjakooli tegevust Kõrgema Sõjakooli ülem, kes täitis ühtlasi ka juhtimise ja staabiteenistuse osakonna ülema kohuseid. Kõrgema Sõjakooli sõjamajanduse osakonna ülem allus vahetult eelmisele. Sõjamajanduse osakonna ülema ülesandeks oli korraldada ja juhtida osakonna õppetööd vastavalt kooli ülema juhtnõrdele.⁸⁷

Kooli uue seaduse kava seaduseks ei saanud, sest samal ajal töötati õppeasutustes ka laiema seaduse kava – Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste seaduse projekti – koostamise kallal. Kuni sinnani oli seda tööd takistanud õppeüksuste koosseisude pidev muutumine. 1936. a sügisel moodustati õppeasutuste koosseisus kaks uut kooli – Sõjaväe Tehnikakool ja Lahingukool. Lisaks Kõrgema Sõjakooli struktuuris toimunud muudatustele hakati samal ajal taas ette valmistama Sõjakooli ohvitseride klassides ka kaadriohvitseride (kaadriohvitseride ettevalmistamine oli lõpetatud Sõjakoolis 1932. a). Koosseisude väljakujunemine võimaldas hakata välja töötama kõigile õppeasutuse struktuuriüksustele ühtset seadust. Kaitseminister kinnitas 1935. a seni õppeasutuse tegevuse aluseks olnud endiste Vene õigusnormide ümbertöötamise kava. Need normid tuginesid 1869. a sõjaväe seaduste kogu (*svod vojennõh postanovleni*) 15. raamatule, mis käsitles endise Vene riigi sõjaväelisi õppeasutusi.⁸⁸

⁸⁵ **Vanaveski, H.** 1934. Taktika ja majandus. Mõtteid Kõrgema Sõjakooli majanduseharu avamise puhul. – Sõdur, nr 3. Lk 78.

⁸⁶ ERA 650–1–524. Lk 58–59, 77.

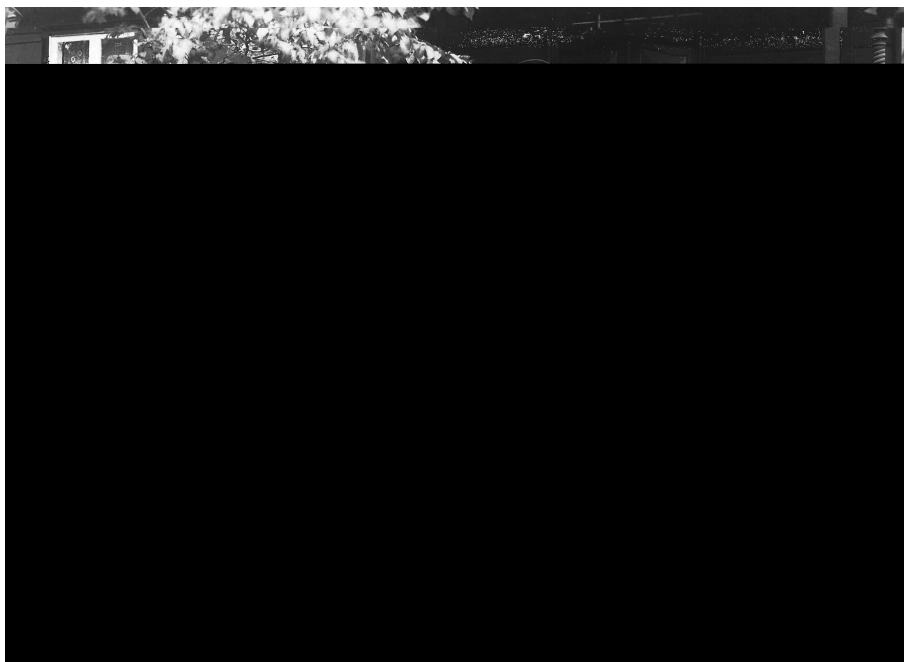
⁸⁷ **Rannamets, R.** 2003. Kõrgem Sõjakool 1921–1940. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikooli ajaloo osakond. Lk 24. [Edaspidi *Rannamets 2003*]

⁸⁸ ERA 495–12–570a. Lk 12, 19.

Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ohvitseride kogu 1925. a oktoobris. Esimeses reas keskel istub asutuse ülem kol J. Rink, temast vasakul Sõjakooli ülem kol-ltn E. Rütteil, paremal Allohvitseride Kooli ülem kol-ltn A. Lõhmus

1938.–1939. a õppeasutustes väljatöötatud seaduse kavas defineeriti Kõrgemat Sõjakooli kui kõrgemat sõjateaduslikku õppeasutust, mille eesmärgiks oli ohvitseridele kõrgema sõjalise hariduse andmine juhtimise ja staabiteenistuse ning sõjamajanduse alal. Lisaks loeti kooli eesmärgiks sõjateadusliku kirjanduse edendamist. Eesmärkidest tulenevalt jagunes Kõrgem Sõjakool eelnimetatud kahte harusse, millele lisaks võis – tarbe korral ja sõjavägede juhataja otsusega – avada ka teisi harusid ja erikursusi. Kõrgema Sõjakooli tegevust juhtis selle ülem, kes allus vahetult õppeasutuste ülemale. Kooliülemale pidi projekti järgi alluma ülema abi sõjamajanduse alal. Kõrgema Sõjakooli ülemale allus vahetult Kõrgema Sõjakooli asjadevalitseja, kellele omakorda allusid kuulajad ja kantselei personal. Asjadevalitseja oli kooliülema korralduste lähim elluviija haldus- ja õppeküsimumustes. Kooli kuulajaskonna komplekteerimine toimus seaduse kava järgi ainult võistluseksamite alusel vastavalt tegelikule vajadusele.⁹² Õppeasutuste seaduse projekt 1940. aastaks siiski seaduseks ei saanud ja Kõrgema Sõjakooli tegevuse aluseks kuni selle likvideerimiseni jäi 1931. a jõustatud seadus koos selle hilisemate parandustega.

Sõjaväe ja Kõrgema Sõjakooli juhtkond, õppejõud ja kuulajad Otepää manöövritel 1925. aastal. Esimeses reas vasakult kin-mjr D. Lebedev, kol J. Rink, kin-mjr J. Tõrvand, kol N. Reek, kol G. Jonson. Tagumises reas keskel kol A. Salf, temast vasakul kol A. Parv

⁹² ERA 495–12–570a. Lk 44–59.

Kindralstaabi Kursused ja sellest väljakasvanud Kõrgem Sõjakool olid oma ajas arenevad institutsioonid, sest kooli asutamisest alates otsiti õppetöö korraldamisel oma oludele ja võimalustele sobivamaid lahendusi, mistõttu tegeliku elu vajadustest tulenenud sisulised muudatused teostusid tihti kiiremini, kui seda jõuti reguleerida normdokumentides.

Kõrgema Sõjakooli õppekavad

Kõrgema Sõjakooli õppekavade järgi jagunes kaheaastane õppetöö kaheks kursuseks. Kumbki kursus jagunes ühtlasi talviseks (oktoobrist mai lõpuni) ja suviseks kursuseks (juunist augusti lõpuni). Suvisel kursusel oli rõhuasetus praktilistel oskustel, millest tulenevalt olid selle sisuks mitmesugused praktilised tööd (taktikaline tegevus ja topograafilised tööd maastikul, õppetöö teistes väeliikides, välisõit üldtaktika ja staabiteenistuse raames, ekskursioonid ajaloolistesse lahingupaikadesse ja väeosadesse-asutustesse, osalemine manöövritel, luuretööd riigipiiridel). Alates IV lennust (1927) jäid kursuse kavast välja õppetööd teistes väeliikides. Vastav teenistus läbiti sestpeale vahetult enne sisseastumiskatseid. Erandiks oli lennuvägi, millisel alal praktilised tööd toimusid ka edaspidi õppekursuse vältel. Alates V lennust (1929) jäeti ära ka tööd riigipiiridel.⁹³

Nii esimese kui teise aasta suviste kursuste kavades vaadeldaval perioodil suuri muutusi ei toimunud. Suuremad ümberkorraldused on täheldatavad talvise kursuse õppeainestikus, selle sisus ja ainemahtudes. Kooli I, II ja III lennu talvel domineeris teoreetilis-entsüklopeediline ainekäsitus. Õppeainete hulk kujunes vaatamata lühikesele õppeperioodile küllalt suureks. II lennu õppekavasse lisati majandusteadus, psühholoogia, üldajalugu, eesti keel ja kõrgem matemaatika. Kui viimane aine välja arvata, jäid ülejäänud nimetatud ained ka kõigi hilisemate kursuste õppekavadesse.⁹⁴ III lennu teise õppeaasta (1927–1928) kavas toimusid esimese kursuse juhataja kolonel N. Reegi ettepanekul suuremad ümberkorraldused. Kolonel N. Reek lähetati 1923. a õpingutele Prantsusmaale, kus ta esimese eestlasena lõpetas sealse Kõrgema Sõjakooli (École Supérieure de Guerre). Kui kolonel N. Reek pärast õpingute lõppu 1925. a Eestisse naasis, määrati ta Kindralstaabi ülemaks. Järgnenud aastal esitas ta sõjaministrile ettepaneku reorganiseerida Kõrgema Sõjakooli õppetöö Prantsuse Kõrgema Sõjakooli kogemuste ning eeskujude najal. Kindralstaabi ülema ettepaneku tuum seisnes järgnevas: “Sõjalise ala õpetamine K.S.K.⁹⁵ teostada niiviisi, et kõik ained ideeliselt koonduksid ühe põhiaine ümber, milleks loomulikult on üldtaktika. Surudes kokku õppeainete kavad nende teoreetilises osas, vähendada tunduvalt klassitundide arvu. Sellega vabastada aega iseseisvateks töödeks, millede arvu tunduvalt tuleb tõsta.”⁹⁶

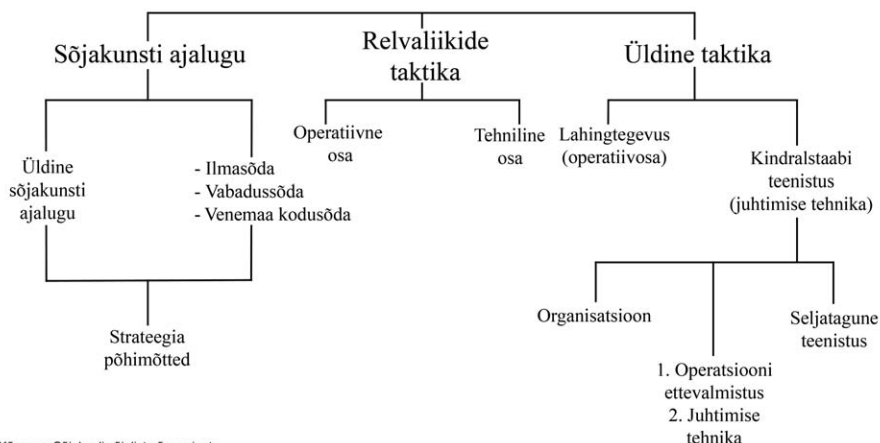
⁹³ ERA 650–1–445. Lk 3–8.

⁹⁴ *Ibid.*

⁹⁵ K.S.K. – Kõrgem Sõjakool.

⁹⁶ Kõrgem Sõjakool 1931. Lk 37.

Sõjaasjanduse ala

Kõrgema Sõjakooli sõjaliste õppeainete grupeerimise kava N. Reegi järgi
(Sõdur, 1926, nr 26/27. Lk 553)

Kõrgema Sõjakooli sõjaliste õppeainete grupeerimise kava N. Reegi järgi

Ettepanek kiideti heaks ja eeltoodu alusel asuti õppetööd kohe ümber korraldama. Prantsuse Kõrgema Sõjakooli eeskujudel ja N. Reeki juhtimisel asuti põhjalikult reformima nii õppekavu kui -metoodikat, mis põhjustas ka vastuseisu ja poleemikat (sellest lähemalt eespool). Eesmärgiks oli loengute ja suure hulga seostamata info edastamise asemel õpetada õpilastele töömeetodeid, et tulevatest kindralstaabi ohvitseridest saaksid iseseisvalt mõelda ning tegutseda oskavad juhid. Õppetöö keskmeks sai taktika õpetamine, ülejäänud õppeained pidid seda toetama. Taktika ja staabiteenistus (sõjaaegne) koos vastavate ettevalmistavate loengutega pidi edaspidi tuginema üha enam praktikale. Üldist sõjakunsti ajalugu tuli edaspidi käsitleda niivõrd, kuivõrd oli vaja tuua näiteid. Vabadussõja ajaloo ainekavasse võtmise eesmärgiks oli harjutada tulevase juhte mõtlema ja tegutsema kohalikes, Eesti oludes (sõjateater ja inimmaterjal). N. Reek rõhutas Nõukogude Vene sõjalise struktuuri, doktriini ja taktikaliste tegevuspõhimõtete ning nende arengu selgitamise olulisust. Katsed ja kontrollülesanded pidid edaspidi ära jääma. Õpilasi tuli hinnata iseseisvate ja praktiliste tööde alusel. Õpilaste iseseisvaid ja praktilisi töid sõjaliste ainete alal pidi esmalt hindama vahetu õppejõud (grupijuh), seejärel aga õppetöö üldjuht, mis tähendas ühtlasi abide töö hindamist. Õppeainetes, kus iseseisvaid töid ei tehtud, ei tohtinud ka hindamist olla.⁹⁷ Alates 1927. a loobuti kuulajate õppetulemuste

⁹⁷ **Reek, N.** 1926. Meie kaitseväge juhtiva koosseisu – ohvitseride – kasvatus ja väljaõppe alalt. – Sõdur, nr 26/27. Lk 548–556; ERA. 650–1–1037. Lk 80–81.

hindamisest numbrisüsteemi alusel, praktilisi töid ja katseid hinnati sestpeale hinnetega “väga hea”, “hea”, “rahuldav” või “nõrk”.⁹⁸

1927.–1928. a õppetöö reorganiseerimise tulemusel vähenes õppetundide üldarv ligi 1/3 võrra. Tundide arvu vähendamine toimus peamiselt teoreetiliste kursuste arvelt. Võrreldes II lennuga vähenes tundide arv IV lennul taktikas ja staabiteenistuses peaaegu poole võrra (571 tunnilt 230-le), sõjakunsti- ja sõjaajaloos kuni veerandini varasemast mahust (205 tunnilt 52-le), strateegia alal oli vähenemine veelgi tuntavam (120 tunnilt 5-le). IV lennu õppekavasse lisati ka Vabadussõja ajalugu, mis varem õppekavast üldse puudus. V lennus tundide arv mõnevõrra tõusis, näiteks lisati uus strateegia kursus. Algsetes õppeplaanides olnud tehniliste vägede taktika lagundati eriaineteks (lennuväe, inseneriväe, soomusväe, sõjagaasi taktika jne). Samuti lõpetati sõjaadministratsiooni kui iseseisva õppeaine õpetamine. Viimase asemel käsitleti mobilisatsiooni ja tagala korraldamise küsimusi kas eraldi või koos üldtaktikaga.⁹⁹

Läbivõetavad ained ja nende jagunemine peagrupperi ja abigrupperi sätestati Kõrgema Sõjakooli seaduses 1931. a (vt lisa 2). Selle järgi kuulusid peagrupperi taktika, strateegia, staabiteenistus ja sõjaajalugu, abigrupperi sideasjandus, sõjagaasiasjandus, fortifikatsioon, meresõjandus, eriteenistused, sõjamaateadus, poliitiline ajalugu, riigiõigus, rahvusvaheline õigus, sõjakriminaalõigus, majandusteadus, statistika, sõjaväe psühholoogia, sotsioloogia, meteoroloogia ja keeled (eesti, saksa, samuti prantsuse või inglise keel ning vene keel).

Kuigi õppekavad ja aruanded ainetundide arvu kohta on põhjalikud, raskendab õppekavade süstemaatilist analüüsi asjaolu, et mõnes ülevaates on õppe-mahud esitatud tundides, teisel aga loengute või tööde arvuna. Samuti on paljud praktiliste tööde mahud toodud päevades, samas aga suur osa talvisest kursusest on arvestatud õppetundidena. Kõik see muudab õppekavade süsteemse võrdluse keerukaks (lisa 3 annab ülevaate Kõrgema Sõjakooli V lennu loengutundidest ja praktilistest tödest).

Näiteks 1934.–1935. õppeaasta (VII lend) talvine õppeperiood sisaldas 717 kohustuslikku klassitundi, 29 kodutööd ja 55 päeva maastikuharjutusi. Selles sisaldus 455 tundi loenguid, 39 kaardiharjutust, 6 harjutust maastikul, 9 klassitööd, 15 päeva välisõitu, 21 päeva praktilisi töid lennುವäes ja 14 päeva praktilisi harjutusi auto-tanki rügemendis. Taktikaõppele kulus sellest Kõrgema Sõjakooli juhtimise ja staabiteenistuse harus 230 õppetundi ja 4 kodutööd, mis teeb 35% kogu perioodi õppetundide arvust. Sealhulgas kulus taktikaloengutele 67 tundi.¹⁰⁰ Üld- ja jalaväetaktika loengutes käsitleti sissejuhatavalt väekoondise juhtimise põhimõtteid. Mõlema õppeaasta talvisel perioodil lahendati praktilisi harjutusi kaartidel ja mängiti läbi üks sõjamäng. Klassi- ja kodutööde teemade valikul pöörati peatähelepanu kaardiharjutustel vähem käsitletud teemadele. Suvisel perioodil toimus taktikakursuse raames 2–3-nädalane välisõit, mille käigus osaleti maastikuharjutustel.¹⁰¹ Eesmärgiks oli õpetada kuulajaid hindama

⁹⁸ Kõrgem Sõjakool 1931. Lk 80.

⁹⁹ *Ibid.* Lk 37.

¹⁰⁰ ERA 495–12–168a. Lk 31.

¹⁰¹ Praktilised harjutused kaardil ja maas-

maastiku iseloomu ja omadusi, seda eriti piiriäärsetel aladel. Praktilisi ülesandeid lahendasid Kõrgema Sõjakooli kuulajad nii kaardil kui maastikul esimesel õppeaastal pataljoni ja rügemendi, teisel aastal brigaadi ja diviisi suuruste üksuste tasemel.¹⁰²

Staabiteenistusele kulus eelmainitud 1934.–1935. õppeaastal 21 loengutundi ja muudele sõjalistele ainetele veel 118 tundi (maailmasõja ajalugu, Vabadussõja ajalugu, sõjakunsti evolutsioon, sidetehnika, sõjagaasiasjandus, välifortifikatsioon, mobilisatsioon, sanitaarteenistus ja evakuatsioon, informatsioon naaberriikide riigikaitsest, Nõukogude Vene lahingudoktriin, Nõukogude Vene sõjaväe organisatsioon, sõjakriminaalõigus). Sõjaliste ainete hulka loeti ka alates V lennust (1929–1931) õppekavva võetud kuulajate harjutusetekandeid, mille eesmärgiks oli kuulajate ettekannete koostamise ja väljendusoskuse lihvimine. Seega hõlmas sõjaliste ainete osakaal arvestuslikult üle poole kogu õppekavvast.¹⁰³ Sõjalisi aineid täiendati lisaks ekskursioonidega eri väeliikide väeosadesse ja asutustesse. Näiteks esimestes lendudes esinenud Eesti sõjageograafia aine esineb VII lennu õppekavas nimetuse all “Eesti sõjateater”, sisaldades sissejuhatavaid loenguid ja 10 päeva rinnete uurimist maastikul.¹⁰⁴

Üldainetele (riigidõigus ja sotsioloogia, rahvusvaheline õigus, riigimajandus, statistika, autoasjandus) kulutati eeltoodud õppeaastal kokku 70 tundi. Keeleõpingute alal arvestati õppeaasta vältel 25 tundi eesti keelele, 100 tundi vene keelele, sama palju ka kokku prantsuse ja inglise keele õpingutele (samas mahus keeletunde lisandus ka teisel õppeaastal).¹⁰⁵ VI lennu (1931–1933) õppeainete nimestikust võib leida veel soome keele¹⁰⁶ ja VII lennu (1934–1936) õppekavadest poola keele tunnid.¹⁰⁷

Pataljoni asumine kaitsele ettekatsetult (maastikul). Pataljoni asumine kaitsele vastase survele (maastikul). Pataljon lähenemisel ja vastase eelpositsiooni vallutamisel (maastikul). Pataljon kallaletungil ja edu arendamisel kohtamislahingu olukorras (maastikul). Pataljon jälitamisel. Pataljon taandumisel. Pataljon puhkekaitsele. Pataljoni manööver vastase positsiooni sisemuses. Pataljoni pealetung talvesõja tingimustes (maastikul). Luursalga tegevus. Kõvendatud rügemendi rännaku organiseerimine. Rügemendi asumine kaitsele. Kaitselahingu läbiviimine ja vastulöök. Rügement taandumisel. Rügement (operatiivgrupp) pealetungil kohtamislahingu olukorras (luure, lähenemine ja kontakti loomine). Rügement (operatiivgrupp) pealetungil kohtamislahingu olukorras (kallaletung ja edu arendamine). Rügement kaitsele talvesõja tingimustes (maastikul). Rügement kindlustatud positsiooni vallutamisel. Rügement kaitsele laial rindel (piirikate). Rügement jõe forsseerimisel. Rügement metsalahingus. Üleminek kaitsele vastupealetungile. Dessant-operatsioon. Lahingutegevus linnas. Brigaadi asumine kaitsele. Brigaadi rännak. Brigaad lähenemisel kohtamislahingu olukorras. Brigaad kallaletungil ja edu arendamisel kohtamislahingu olukorras. Brigaad pealetungil kaitsele asunud vastasele. Pealetungi organiseerimine. Brigaad taandumisel. Brigaad kaitsele positsioonisõja tingimustes. Sissemurre ja vastulöök. Brigaad kaitsele laial rindel. Tiivamanööver. Dessant-operatsioon. Vastase dessandi likvideerimine ja rannakaitse. Diviis kaitsele. Diviis pealetungil. ERA 495–12–555. Lk 367–434.

¹⁰² ERA 495–12–555. Lk 367–434.

¹⁰³ ERA 495–12–168a. Lk 31.

¹⁰⁴ ERA 495–12–555. Lk 367–434.

¹⁰⁵ ERA 495–12–168a. Lk 31; ERA. 495–12–555. Lk 367–434.

¹⁰⁶ ERA 650–1–414. Lk 102.

¹⁰⁷ ERA 495–12–555. Lk 367–434.

Kehalisele kasvatusesele (võimlemine, suusatamine ja ratsasõit) arvestati kaheaastasele kursusele kokku 200 tundi.¹⁰⁸ Kokkuarvatult võib kaheaastase Kõrgema Sõjakooli õppekava kogumahuks lugeda 1300–1400 tundi. Vastavalt töötöödika muutumisele vähenes keskmine tundide arv päevas I lennu 6,2 töötunnilt (sellest loenguid 5,3 ja praktilisi töid 0,9) ja II lennu 5,8 tunnilt 4,5-le VI lennus.¹⁰⁹ Alates VI lennust oli jõutud niikaugemale, et selle kursuse alguses (1931) võidi esmakordselt kuulajatele välja jagada kursuse terviklik, kaheaastane õppekava.¹¹⁰

1934. a Kõrgemas Sõjakoolis avatud sõjamajanduse haru kuulajate taktikaliste ainete maht oli juhtimise ja staabiteenistuse haru õpetatavaga võrreldes vähendatud. Näiteks kuulusid õppekavasse eriainaena sõjaväe varustamine sõjaajal (varustamise taktika) ja sõjaväe administratsioon. Samuti oli majandusala programmis vähendatud muude sõjaliste ainete osakaalu, mille asemel õpiti keemiat, liha, rasvaineid, loomasööta ja toiduainete (teraviljad, jahud ja muud), naha, puu ning metallide tehnoloogiat ning leiva küpsetamist ja seebi valmistamist, sõdurite toitlustamist, kaubandus-, tsiviil- ja töödügust, samuti põllumajandust, majandusgeograafiat ning raamatupidamist. Õppetöö Kõrgemas Sõjakoolis korraldati nii, et umbes 70% tundidest olid mõlemale osakonnale ühised ja eriosaks õppekavades oli 30% ainetest.¹¹¹

1938. a sügisel kinnitatud IX juhtimise ja staabiteenistuse lennu ning sõjamajanduse II lennu õppekavasse lisati uute õppeainetena riigikaitse ja sõja juhtimine, Eesti ajalugu varakeskajal, sõjaväe administratsioon, rahvamajanduse mobilisatsioon, kodanlik õhu- ja gaasikaitse, rahvamajandus, riigihaldus ja riigivarandus ning laskeasjandus. Suvistele välipraktilistele töödele lisandusid manöövrid ja koondusõppused. Uute ainete lisandumise tõttu pikenes õppeaeg kolme aastani. Senist esimese ja teise õppeaasta korraldust sealjuures ei muudetud. Lisandunud õppeaasta sügiskuudel kuulati teoreetilisi aineid, millele pidid järgnema väitekirjade koostamine, välipraktilised tööd ja seejärel väitekirjade ettekandmine (juhtimise- ja staabiteenistuse IX ja sõjamajanduse II lennus enam lähetatud ohvitseride polnud, mistõttu väitekirja koostamine oli kõigile kohustuslik).¹¹² Õppekavasse tehtud uuendusi tingis suuresti poliitilise olukorra teravnemine Euroopas. Paraku katkestasid 1940. aasta sündmused muudatuste juurutamise.

¹⁰⁸ ERA 495–12–555. Lk 367–434.

¹⁰⁹ ERA 650–1–445. Lk 3–8.

¹¹⁰ ERA 650–1–342. Lk 63.

¹¹¹ **Rannamets** 2003. Lk 38; ERA 495–12–555. Lk 1118–1166; ERA 650–1–444. Lk 104–105.

¹¹² ERA 650–1–606. Lk 8.

Kõrgema Sõjakooli suvine
tõhkava
ajavahemikus 01.05.39.-30.09.39.

Kuu	Õppuse al- guse- ja lõpupäev	Õppetöö nimetus	
		Juhtimise ja staabit. ala	Sõjamejanduse ala
Mai	01.05-08.05	Klassitunnid	
	09.05-19.05	Klassitunnid ja mitme- sugused praktilised õppused	Eksamid
	20.05-31.05	E k s a m i d	
	01.06-02.06		
Juuni	05.06-17.06	Praktilised tööd lennuväes	E r i a l a l i s e d p r a k t i l i s e d
	19.06-22.06	de alal Lahingukooli laues	j ä r g i
25.06-30.06	Praktilised tööd Autotan- gite alal	garagemer	
Puhkus		01.07-05.07	
Praktikaline välisõit		06.07-31.07	
Kõige eogeograafilise välisõit		01.08-06.08	
Kõige hilisema välisõit		07.08-31.08	
Kõige hilisema välisõit		30 päeva	
Kõige hilisema välisõit		20 päeva	ja manöövri
Praktilised tööd side alal		3 päeva	Pr
7 päeva	Kooli ülema käsutuses		

Märkus: Septembrikuus toimivate praktiliste tööde täpsed
ajad selguvad hiljem, kui valmib Sv. üldine
laagri- ja manöövrikava.

Andres Seene
Kõrgema Sõjakooli ülem

Kõrgema Sõjakooli õppemetoodiline areng

Õppetöö reorganiseerimine 1927.–1928. õppeaastal mõjutas oluliselt ka õppemetoodikat. Tegelikult tõstatus küsimus taktika kui keskse õppeaine liiga loengulis-teoreetilisest käsitlusest juba varem. 1922. a jaanuaris pöördus Sõjakooli ülem alampolkovnik Villem-Kustav Marder ettekandega õppeasutuste inspektori polkovnik N. Reegi poole, juhtides tema tähelepanu puudujääkidele taktika ainekäsitluse osas endale alluvas õppeüksuses. Sõjakooli ülema hinnangu järgi oli taktikaõpe korraldataud primitiivselt. Raporti järgi hakkasid lektorid loengute järel õpilasi küsima ja hindama, kuid sisuline õpetamine oli puudulik. V.-K. Marder pakkus välja rea ettepanekuid, kuidas minna taktika õpetamisel üle näitlike ülesannete lahendamisele, iseseisvatele töödele ja aruteludele. Taktika õpetamist juhtinud polkovnik A. Salf ja kindralmajor D. Lebedev olid Sõjakooli ülema esiletooduga põhimõtteliselt nõus. Tõdeti, et ainult loengutele tuginev taktika õpetamine oli tõestanud oma ebapraktilisust juba enne maailmasõda, täpsemalt pärast Vene-Jaapani sõja õppetunde, mil Venemaa õppeasutustes kehtivaid põhimõtteid revideerima hakati.¹¹³ 1920. aastate keskel kutsus nii väeosades kui Sõjavägede Staabis ohvitseride väljaõpe Sõjakoolis esile kriitikat, mis tõi kaasa õppeasutuste koosseisu muudatused.¹¹⁴

Õppemetoodilise reformi küsimuses arenes 1926. a ajakirja Sõdur veergudel pikem poleemika Sõduri (A. Traksmann) ja õppeasutuste juhtivate õppeala ohvitseride – nn Tondi pedagoogide (A. Salf) – vahel. Mõnes mõttes võib siin täheldada enne maailmasõda Nikolai Kindralstaabi Akadeemias alguse saanud nn noortürklaste ja vanema, teoreetilise koolkonna õppemetoodilise teooria ja praktika vahekorra poleemika taaselustumist või jätkumist Eesti oludes. Kolonelleitnant A. Traksmann – Sõduri vastutav toimetaja, värske Kindralstaabi Kursuste/Kõrgema Sõjakooli II lennu lõpetaja – kutsus 1926. a algul Sõduri veergudel õppeasutuste pedagoogilist personali otseselt üles mõttevahetusele õppemetoodilistes küsimustes. Omapoolses metoodikat puudutavas artiklis andis A. Traksmann ülevaate pedagoogika tolleaegsetest arengusuundadest ja jõudis tõdemusele, et sõjaväepedagoogika on oma iseloomult eranditult tööpedagoogika, mistõttu tuleb sõjaväelise kasvatuse süsteemist rookida välja iga-sugune skolastika. Kõrgema taseme õppetöös tuleb õppejõul edasi anda mitte valmis materjali, vaid juhatada õpilastele kätte töömeetodid. Sõduri toimetuse ja Sõjavägede Staabi poolt soovitati kolonel A. Salfil ja ta mõttekaaslastel tulla sumbunud klassist lähemale praktilisele elule ja nihutada ohvitseride ettevalmistuses raskuspunkti praktiliste kasvatus- ja juhtimisvõtete õpetamisele.¹¹⁵

Õppemeetodite küsimus muutus Sõduri veergudel üsna kuumaks teemaks 1926. a esimesel poolel. Sellealased arutelud leidsid kajastamist isegi Vabariigi Valitsuse deklaratsiooni tasemel. Erinevalt õpetajate seminaridest ja politsei-koolist hinnati kaitseväge õppeasutusi ainsaks, kus õppetöö tugines endisele, iganenud pedagoogilisele lähenemisele, st loengutele ja eksamitele, arendades

¹¹³ ERA 1856–1–54. Lk 33–35, 41–42, 47–47p.

¹¹⁴ **Nõmmik, A.** 1975. Mälestusi Sõjakoolist. Toronto. (käskiri KVÜÖA muuseumis). Lk 4.

¹¹⁵ **A. T.** 1926. [August Traksmann] Meetodi küsimus õpetamisel. – Sõdur, nr 4. Lk 68–71.

mälu, kuid hävitades loomisvõimet.¹¹⁶ Omajagu õli valas omapoolsete vastulausetega tulle õppeasutuste ülema abi õppe alal kolonel Artur Salf. Kolonel Salf heitis “Sõduri pedagoogidele” ette valeandmete esitamist, mille kohaselt nõuti õppeasutustes tuupimist ja loengute sõna-sõnalist kordamist.¹¹⁷ A. Traksmanni uuenduslikule suunale ruttasid nüüd poolehoidu avaldama Kindralstaabi ülem kindralmajor N. Reek ja Sõjavägede Staabi ülem kindralmajor J. Tõrvand. Kuna ajakirja Sõdur väljaandmine oli allutatud Sõjavägede Staabi VI osakonnale (väljaõppeosakond), siis oli ka loomulik, et ilmuvate kirjutiste põhisuund omas sõjaväe kõrgema juhtkonna heakskiitu. Vastusena kolonel A. Salfi märkustele esines N. Reek Sõduri pikema, ohvitseride kasvatuse ja väljaõppe probleeme käsitletud artikliseeriaga, mis ühtlasi tutvustas kavandatud õppetööreformi sisu.¹¹⁸ Vahest oligi kogu Sõduri puhkenud poleemika tekitatud teadlikult selleks, et põhjendatult ja argumenteeritult vana haridussüsteemi ja selle esindajaid välja vahetama asuda. Kui poleemika hakkas venima, muutus isiklikumaks ja hakkas kogu sõjaväele varju heitma, lõpetas Sõjavägede Staabi ülem selle manitseva ja korralekutsuva artikliga.¹¹⁹

Kolonel N. Reek osales ka ise aktiivselt õppetöö reformimisel.¹²⁰ Nii ilmus 1927. a Sõduri väljaandena N. Reegi koostatud käsiraamat “Juhi otsus ja selle kujunemine”. Töö eesmärgiks oli kergendada ohvitseride praktiliste taktikaalaste tööde sooritamist. Raamat andis ülevaate taktikalistest probleemidest ja nende lahendusmetoodikast Belgia, Prantsuse ja Saksa uuemate määrustike ja käsiraamatute näitel. Samal ajal (1928) ilmus Kindralstaabi VI osakonna (väljaõppeosakond) kirjastuselt ka kommenteeritud tõlkena “Väikeste üksuste lahing. Neli harjutust kaardiga reljeefplaaniil”. Teose originaali autor Commandant Gérin oli Prantsuse Kõrgema Sõjakooli õppejõud, kelle töö oli mõeldud õppemetoodilise näitena ülesannete lahendamiseks kaartidel või reljeefplaaniil (ka liivakastil). Kindralmajor N. Reegi eessõnas teose eestikeelsele tõlkele seletati selles sisalduvat nn konkreetsete ülesannete meetodit kokkuvõtvalt järgmiselt: “Selle meetodi põhiväärtus seisab selles, et siin juht õpib mõtlema ja tegutsema konk-

¹¹⁶ Z. 1926. Kas pea täis tarkust või loomisvõime? – Sõdur, nr 17/18. Lk 370–371.

¹¹⁷ A. S. [Artur Salf] 1926. Uute õppemetoodide loojatele. – Sõdur, nr 24/25. Lk 523, vt ka samas: **Traksmann, A.** “Sõduri” kaitseks põhjendamata süüdistuste vastu. Lk 524–528.

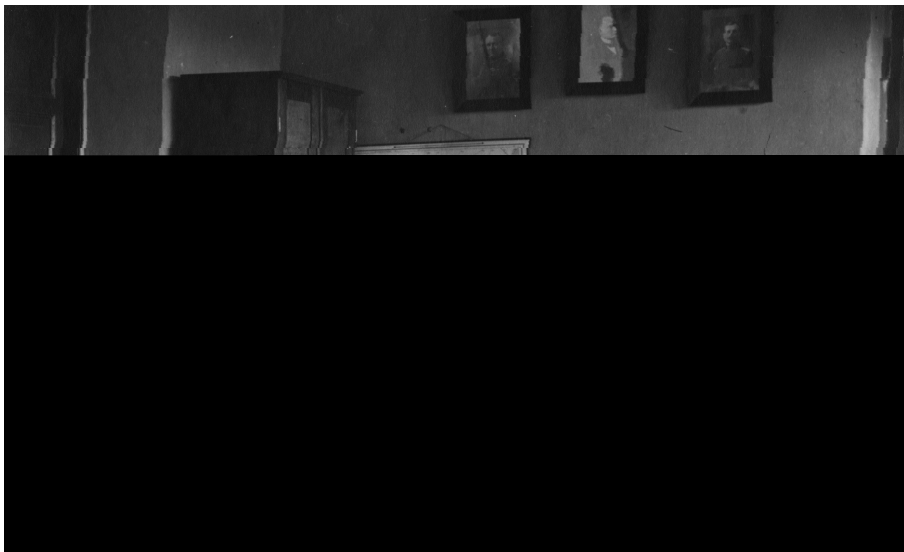
¹¹⁸ **Tõrvand, J.** 1926. Õppemeetodite revideerimisel. Lähemale elule! – Sõdur, nr 26/27. Lk 546–548, **Reek, N.** 1926. Meie kaitseväge juhtiva koosseisu – ohvitseride – kasvatuse ja väljaõppe alalt. – Sõdur, nr 26/27, 28, 29, 30/31. Lk 548–556, 580–585, 606–611, 630–637.

¹¹⁹ **Tõrvand, J.** 1926. Veel õppemeetodite revideerimisel. Liialdustest, kasuistikast ja käremeelsusest küsimuse käsitlemisel. – Sõdur, nr 32. Lk 666–670. Vt ka sellele eelnev: A. S. [Artur Salf] 1926. Kas “Sõdur” toob sõjaväe asutuste kohta õigeid, kaalutud ja erapooletuid andmeid? Vastus ainult kol.-leitn. Traksmann’ile. – Sõdur, nr 30/31. Lk 639–642, **Traksmann, A.** 1926. A. S. küsimuse puhul kas “Sõdur” toob sõjaväe asutuste kohta õigeid, kaalutud ja erapooletuid andmeid? – Sõdur, nr 30/31. Lk 642–654.

¹²⁰ Vt näit **Reek, N.** 1921. Lahingu juhatus. – Sõduri Lisa, nr 2/3; **Reek, N.** 1921. Sõja edu peatingimused. – Sõduri Lisa, nr 1, 4, 5, 6, 7, 8. Neid kirjutisi on loetud pöördepunktiks selle ajani valitsenud endise Vene sõjalise mõtte suvorovliku “löögitaktika” (vene *к нуля дура, стьк молодежи*) orientatsiooni asendamisel modernse “tuletaktika” põhimõtetega. Sõjaministri poolt kiideti “Lahingujuhatus” heaks taktika õpetamise juhendina, millega sai vastav orientatsiooni muutus ka ametliku heakskiidu. Vt **A. J.** [Aleksander Jaakson] 1926. Meie sõjaväe kasvatuse orientatsioonist. Kas ida või lääts? – Sõdur, nr 4. Lk 66–68.

reetses olukorras. Tema töö aluseks on ühelt poolt – eeskirjalised põhimõtted lahingtegevuse alal, teiselt poolt – ülesanne ja olukord. Seega temale on antud kõik, mis ta saab ka tegelikus lahingus, ning rahuaja töö kujuneb tõesti ettevalmistuseks sõjategevusele.”¹²¹

Kindralstaabi Kursuste algaastail domineeris teoreetiline, auditoorne õppetöö: õppeaeg oli lühike ja puudusid õppematerjalid. Kursuste ajutises põhikirjas nähti ette õppetöö repetitsioonisüsteemi alusel. Repetitsioonidel¹²² oli suur rõhk Kindralstaabi Kursuste I lennu õppetöös, kuid juba II lennus on täheldatav nende arvu märgatavat vähenemist (22-lt 2-le). Repetitsioonid kadusid ja nad asendati iseseisvate töödega. Ka katsete arv vähenes. Repetitsioonide ja katsete süsteem kujunes õpilastele koormavaks ja oli orienteeritud ettekantud materjali päheõppimisele. Seetõttu ei jäänud vähemalt talvisel kursusel piisavalt aega praktilisteks töödeks. Kolonel N. Reegi juhtimisel 1927.–1928. a läbi viidud reformiga pääsesid taktikas kui peaaimes juhtivale kohale praktilised juhtimisharjutused kaartidel ja maastikul, neile lisandusid vastavasisulised iseseisvad kodused või klassitööd. Taktikaloengud muutusid sissejuhatavate selgituste jagamiseks, seega abiõppemeetodiks, samas kui praktilised juhtimisharjutused kujunesid põhimeetodiks. Võrreldes II lennuga tõusis juhtimisharjutusteks määratud tundide arv V lennus ligi 100 tunni võrra. Juhtimisharjutuste osakaal võrreldes loengutega tõusis II lennu 39%-lt V lennus 81%-le.¹²³

Kindralstaabi Kursuste/Kõrgema Sõjakooli II kursus kin-mjr D. Lebedeviga kaardiülesannet lahendamamas

¹²¹ **Commandant Gérin** 1928. Lk VIII.

¹²² Repetitsioon (verbist *repeteerima*) – mõeldakse ilmselt tunde, kus varem läbivõetud teooria alusel harjutati näiteks ülesannete lahendamist. Tegemist oli ka enne läbivõetud aine teadmiste kontrolliga.

¹²³ Kõrgem Sõjakool 1931. Lk 37–38.

Kõrgem Sõjakool oli kaitseväge õppeasutuste süsteemis esimeseks õppeüksuseks, kus õppetöö korraldati ümber praktilise töökooli¹²⁴ meetodile tuginedes.¹²⁵

1927.–1928. a reformiga muudeti juhtimisharjutuste läbiviimisel töö organiseerimispõhimõtteid. Ka varem olid õpilased jagatud harjutusteks gruppidesse (neist igas umbes 10 ohvitseri) grupijuhtide juhendamisel, kuid need töötasid üksteisest eraldi ja jõudsid erinevatele lahendustele, mille tõttu kannatas töö terviklikkus. Reformi järel koostasid grupijuhid ülesanded üldjuhi juhtimisel, kellega koos see läbi arutati ja koostati n-ö koolilahend.¹²⁶ Üldtaktika teemadel

korralduse jt küsimustest leidsid käsitlemist üldtaktika ülesannete raames ohvitseride-spetsialistide juhendamisel.¹³¹

Pilte Eesti ja Läti Kõrgema Sõjakooli ühisest välisõidust 1932. a suvel

Lisaks taktikaainetele kasvas kodus ja klassis tehtavate iseseisvate kirjalike tööde osakaal ka teistes õppeainetes, nagu sõjaajalugu, keeled jt. Näiteks sõjaajaloo õpetamine tugines suuresti teoreetilistele loengutele kuni 1936. aastani, mil põhirõhk kandus õpilaste iseseisvatele uurimustele ja nende ettekandmisele.¹³² Õppurkonna taseme ühtlustumine võimaldas 1930. aastate teisel poolel tugineda õppeprotsessis järjest enam iseseisvate tööde põhimõttele, mille

1930. aastate lõpu Eesti sõjanduskirjanduses poleemiseeriti siiski staabitöö korralduse küsimuse üle hoopis teiste riikide vaadetele tuginedes. Vt näit **Tomback, R.** 1937. Käsuandmise tehnika ja käskude edasitoimetamine väekoondise staabis. – *Sõdur*, nr 51/52. Lk 1300–1305; **Normak, A.** 1938. Mõtteid staabiteenistuse kohta. – *Sõdur*, nr 1/2. Lk 41–45; **Tomback, R.** 1938. Staabitöö organiseerimisest väekoondiste staabis. – *Sõdur*, nr 6. Lk 167–171; **Normak, A.** 1938. Veel kord staabiteenistusest. – *Sõdur*, nr 12/13. Lk 339; **Toomsar, J.** 1938. Staabi töö juhi otsuse ettevalmistamiseks ja elluviimiseks. – *Sõdur*, nr 39.

¹³¹ Kõrgem Sõjakool 1931. Lk 38; **Hennoste** 1991. Lk 14.

¹³² ERA 650–1–524. Lk 58.

kohaselt tuli enamik materjali iseseisvalt läbi töötada ja hiljem erinevates vormides esitada.¹³³ Nii olid kuulajad pidevalt hõivatud mõne iseseisva, taktikalisi või sõjaajaloolisi küsimusi puudutava uurimusega. Eesmärgiks oli arendada iseseisva töö võimet ning valmistada ohvitseri ette väitekirjade koostamiseks erinevate allikmaterjalide alusel. Kuna väitekirjad tuli kaitsmisel ka ettekanda, siis lülitati alates V lennust (1929–1931) õppekavasse ka ettekandeharjutused kuulajaskonna ees.¹³⁴

Õppemetoodikas kujunesid oluliseks välisõidud ja õppeekskursioonid. Suurise välisõidu eesmärgiks oli taktikaliste ülesannete lahendamine maastikul, tutvumine maastikuga riigkaitse kui terviku seisukohalt ning Vabadussõja ja teiste sõjaajalooliste lahingupaikade külastamine. Ekskursioonide jooksul tutvuti väeosade ja asutustega ning riigikaitseoluliste tööstusettevõtetega.

Hiljem Punaarmees diviisi staabiülemaks tõusnud H. Lesseli meenutuste järgi andsid taktikalised välisõidud ja kahepoolsed sõjamängud vajaliku ettekujutuse tolleaegse lahingu võimalikest faasidest ja mõningaid kogemusi kiiresti muutuvates oludes tegutsemiseks.¹³⁵ Probleemaatiliseks jäi Eesti tingimustes suuremate üksuste juhtimisoskuse praktiline harjutamine, milleks puudusid rahuajal väikeriigi tingimustes majanduslikud ressursid. Nimetatud probleemi iseloomustab kokkuvõtvalt 1939. a major Nikolai Riiberk, kes kirjutab oma aruandes Saksa Sõjaakadeemias läbitud õpingute kohta järgnevalt.

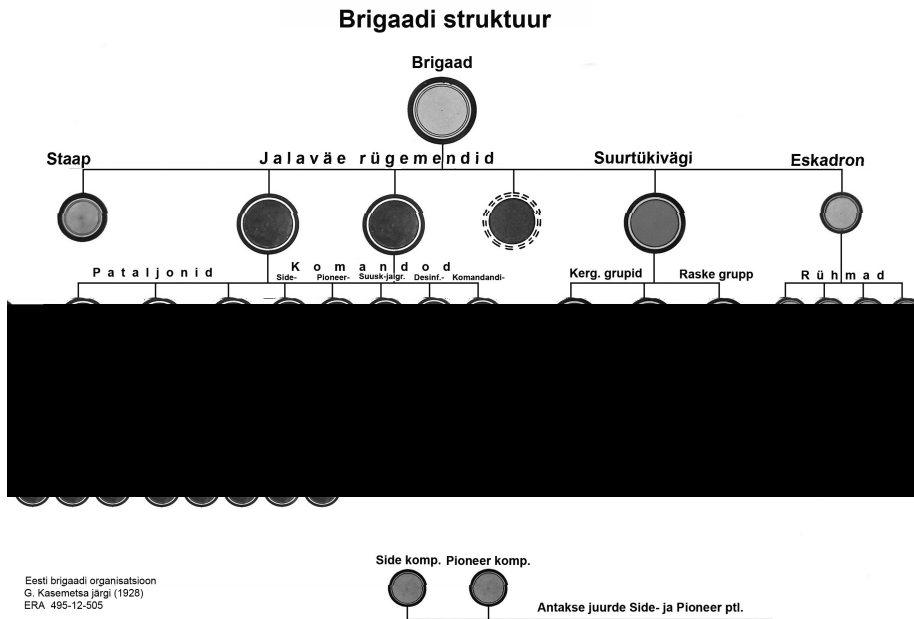
Kui võrrelda oma eesmärgilt meie K.S. Kooli Saksa Sõjaakadeemiaga, siis taotleb meie KSK märgatavalt rohkem üldhariduse andmist ja õpilaskonna silmaringi laiendamist. Kuid iga õppeasutise töö suund ja tegevus on tingitud sellest olustikust, milles tuleb seda teostada. Ka meil on märgata aastate kestel kalduvust KSK luua kitsama eesmärgiga Sõjakooli s.o. läheneda sellele koolitüübile, milliseks on praeguseni kujunenud Saksa Sõjaakadeemia. Seda aeglast kaldumist n.ö. spetsialiseerimisele tuleks lugeda õigeks. /.../ Võrreldes siinsega tegeletakse meil taktikaga laiemates raamides suhteliselt palju vähem. Lisaks sellele oleme vähemalt senini oma taktikalise mõtlemisviisi arendamisel tegelelenud peamiselt n.n. formaaltaktikalistes raamidest, lahendades peamiselt normaalseid lahingtüüpe konkreetsetes momendi olukorras, arendamata lahingutegevuse edasist käiku nõutaval määral. See ei saa tulla kasuks meie sõjalise mõtlemisviisi arendamisele, meie doktriinile. Taktika õpetamise aluseks on sõjaline kontseptsioon, kuidas meie kavatseme sõdida. Sellest tuletub organisatsioon ja sõjalised ning lahingulised tegevusviisid kuni võitlustehnikani, kaasaarvatud. Neid uurida ja käsitleda mitmesugustes ettekujutatavates erijuhtudes ja olukordades, oleks taktika õpetamise ülesandeks. Näib, et meie oludes kõige tähtsamateks uurimisobjektideks on viivituslahing ja pealetung manööversõja oludes. Oma väheste jõududega suudame vaevalt luua püsiva tõkke vastasele. Meie kaitse liin võib saada alati läbi murtud ja sõjategevus viidud manööversõja tingimustesse, kus rännakud, kohtamised, tõkestamine ja haaravad löögid on peamiseks võitlusmeetodiks. Niisugune võitlus nõuab aga taktikaliselt hästi ettevalmistatud juhtkonda ja sõdimisviisile vastavalt organiseeritud operatiivselt painduvat ja liikuvat sõjaväge. Meie taktikaline ettevalmistus

¹³³ Allikas, Lessel 1974. Lk 40; Hennoste 1991. Lk 15–19.

¹³⁴ ERA 650–1–342. Lk 62.

¹³⁵ Allikas, Lessel 1974. Lk 40.

brigaadi¹³⁶ raamides rajaneb seni puht teoreetilistel kaalutlustel, kuna meil rahuajal säärast üksust pole, pole seda ka keegi seni näinud. Sellele võivad rajaneda hõlpsalt ebaõiged põhimõtted brigaadi taktikalise resp. operatiivse kasutamise kohta. Improvisatsioon organisatsioonis, varustamisorganite puudumine jne. äratavad kahtlust, kas meie brigaad kui väekoondis sõjakorral suudab operatiivselt ja taktikaliselt kiiresti teotseda, seda enam, et rahuajal pole seni olnud pea mingit võimalust sel alal juhte praktiliselt õpetada.¹³⁷

Kõrgema Sõjakooli lõpetajate väitekirjad

Väitekirja kaitsmine kujunes kooli lõpetajate küpsuseksamiks, mis pidi tõestama lõpetaja võimeid omandatud töömeetodeid iseseisvalt rakendada. Kindralstaabi Kursuste esimeses kahes lennus kaitsesid väitekirja kõik lõpetajad. Alates III lennust (1927) muudeti väitekirja koostamine ja kaitsmine kohustuslikuks kõikidele ühtlaste võistluskatsete alusel sisseastunud ohvitseridele, kes soovisid omandada lõpetamisel õiguse kandideerida ametikohtadele, mis olid ette nähtud kõrgema sõjalise haridusega ohvitseridele. Väitekirja tuli esitada aasta jooksul

¹³⁶ Aastatel 1928–1940 nähti sõjaväe sõjaaegses struktuuris ette kolme diviisijuhatuset ja vastavaid staape (igal diviisil oma rajoon, mis rahuajal jagunes kaitseringkondadeks). Diviiside operatiivjuhtimisüksustena nähti ette kuue brigaadijuhatuset moodustamist. Brigaadid pidid koosnema 2–3 jalaväerügemendist, kahest kerge- ja ühest raske-suurtükiväerühmitusest ning luureeskadronist. Vajadusel pidid lisanduma muude väeliikide üksused. Brigaadi struktuuri vt juuresolevalt skeemilt.

¹³⁷ ERA 650–1–718. Lk 349–351, 379–381.

pärast lõpetamist (selle kirjutamine pidi toimuma õhtuti teenistusest vabal ajal) ja see tuli kaitsta määratud päeval. Kursusele lähetatud vanemohvitseridele polnud väitekirja kaitsmine kohustuslik. Alates IV lennust (1929) anti katsetega sisseastunuile pärast kaheaastase kursuse lõppu väitekirjade koostamiseks aega enamasti 3–4 kuud. Kursusele lähetatud ohvitserid komandeeriti oma väeosadesse tagasi, kuid nad võisid kirjutada väitekirja oma põhitöö kõrvalt ühe aasta jooksul.¹³⁸ Need põhimõtted jäid ka edaspidi üldjoontes kehtima. VIII lennus (1938) pidid lähetatud ohvitserid väitekirja koostamise soovi puhul esitama selle kirjalikult kooliülemale, mille järel muutus vastava kirjatöö kirjutamine neile samuti kohustuslikuks.¹³⁹ Kuna vaid väitekirja kirjutanud ja kaitsnud ohvitseridele anti kooli lõpudiplom, laienesid just diplomiga lõpetanutele tulevikus õigused teenida kõrgemat sõjalist haridust eeldavatel ametikohtadel. Pärast väitekirjade kaitsmist lähetati ka vaid katsetega sisseastunud ohvitserid teenistuspraktikale Kaitsevägede/Sõjavägede Staapi (jäid samal ajal väeosade nimekirjadesse, kust olid kooli astunud). Seega pidi iseseisev kirjatöö tõestama ohvitseri võimet koguda ja analüüsida informatsiooni, teha selle põhjal järeldusi (langetada otsuseid) ning oma töö tulemusi ette kanda.

Väitekirjade koostamist, ettekandmist ja hindamist reguleerivad juhendid kinnitati iga lennu puhul eraldi Kaitsevägede/Sõjavägede Staabi ülema poolt. Sisuliselt olid need juhendid vähemalt alates 1927.–1928. õppeaastast identsed ega sisaldanud suuri erinevusi (vt lisa 4).¹⁴⁰ Väitekirjade koostamise eesmärgiks oli anda ohvitseridele kogemusi mitmesuguste sõjaliste küsimuste iseseisval uurimisel (seda nii allikmaterjalide kui isiklike kogemuste kaudu), arendada loogikat ja süsteemse mõtlemise võimet ning uuritu suulise ettekandmise oskust. Samuti loodeti väitekirjade kaudu arendada ja rikastada Eesti oma sõjanduskirjandust. Väitekirja koostamise põhimõtetes rõhutati töö iseseisva koostamise ja kirjutamise nõuet. Iga väitekirja läbivaatamiseks määrati kaks oponenti (vanem- ja nooremoponent).

Enne töö koostamisele asumist tuli kuulajail oponentidele esitada allikate nimekiri, mis vajas viimaste heakskiitu. Väitekirjadelt nõuti, et need koosneksid teoreetilisest osast (kus selgitati käsitletava probleemi teoreetilisi põhimõtteid ja lähtekohti) ja praktilisest osast (kus tuli käsitleda eelnevalt selgitatud põhimõtete ja järelduste rakendatavust Eesti oludes). Sõjaajalooliste teemade puhul praktilist osa ei nõutud, kuid autor pidi pärast probleemi käsitlemist andma ülevaate sellega seotud järeldustest üldise sõjakunsti arengu seisukohalt. Väitekiri pidi koosnema 60–120 masinakirja leheküljest, mille juurde pidi kuuluma teemat selgitavate lisade mapp (tabelid, diagrammid, joonised, skeemid) ning eraldi köidetud 8–12-leheküljeline konspekt (töö kokkuvõte). Pärast tööga tutvumist sõnastas vanemoponent küsimused, millele tuli töö koostajal avalikult vastata. Ettekandeks anti aega üks tund, mida võis oponenti nõusolekul vajadusel pikendada kuni veerand tunni võrra. Ettekandeks tuli koostada lühike kava, mis jagati kuulajatele välja. Ettekandes nõuti ohvitserilt käsitletava probleemistiku tutvustamist lüüsi vabas kõnes, mille juures võis kasutada valminud tööd,

¹³⁸ Kõrgem Sõjakool 1931. Lk 57, 72, 80; ERA 650–1–445. Lk 3–8.

¹³⁹ ERA 650–1–1725. Lk 215–218.

¹⁴⁰ ERA 496–4–464. Lk 35–39.

kuid keelatud oli teksti otsene mahalugemine. Väitekirja hindamisel võeti arvesse mõlema oponenti hinnangut. Hinnati (alates 1927) skaalas “väga hea”, “hea”, “rahuldav”, “mitterahuldav”. Väitekirjade algeksemplarid kuulusid säilitamisele Kaitsevägede/Sõjavägede Staabi VI (ehk väljaõppe-) osakonnas. Paremaid töid võidi (vajadusel ümbertöötatuna) trükkis avaldada.¹⁴¹ Iseseisva töö ja ettekannete pidamise oskuse tähtsustamisest tulenes väitekirjade kvaliteedi täheldatav paranemine. Näiteks omistati kõrgeim hinne esmakordselt alles V lennus (1932) kaitstud väitekirjale.¹⁴² Säilinud tööd, mis osutusid kättesaadavaks, on pärvinud hinde “hea” või “rahuldav”, mistõttu omistati hinnang “väga hea” ilmselt pigem erandjuhtudel.

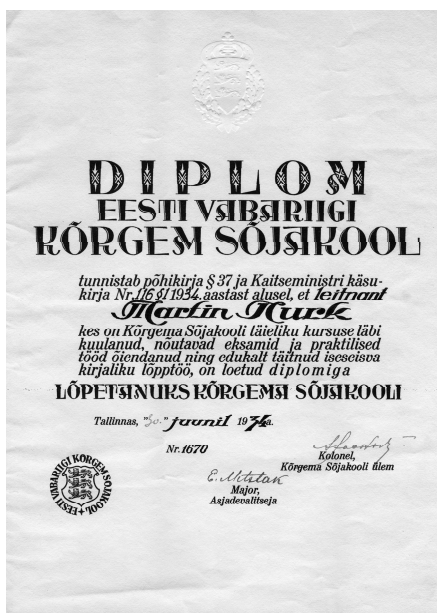
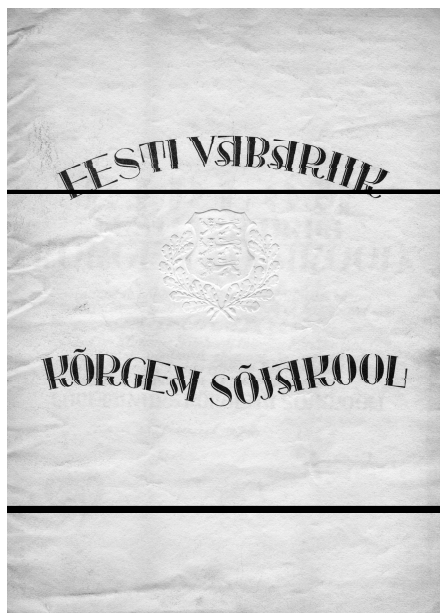
Väitekirjade teemad esitati ja kinnitati Kaitsevägede/Sõjavägede Staabi poolt ja need jaotati kuulajate vahel kas loosimise, vaba valiku või ka nimelise määramise alusel. Teemad käsitlesid eri väeliikide ja nende taktika üldiseid suundumusi ning väeliikide koostöö küsimusi. Keskjuhatuselt lähtunud teemad kajastasid eeskätt kogu sõjaväe jaoks tollel ajal olulisi küsimusi (nt väljaõppeküsimused kohustusliku ajateenistuse lühendamise tingimustes, mitmed organisatsioonilised ja strateegilis-taktikalised probleemid ning vastavad lahendused Eesti oludes jms). Sõjaajaloo teemad kajastasid peamiselt Vabadussõja erinevaid perioode, lahinguid, operatsioone ning tagalakorraldust ning eri väeliikide tegevust. Igas lennus on kaitstud vähemalt üks väitekirja, mis kajastab N. Liidu sõjadoktriini, selle muutumist ja sellest johtuvaid võimalikke järeldusi Eesti jaoks. Major J. Tomsoni väitekirja Punaarmee lahingudoktriinist sealsete eeskirjade ja sõjanduskirjanduse valgusel (1930) avaldati lühendatult Soome sõjaajakirjanduses,¹⁴³ mida on loetud seal oluliseks ja tollal valgustavaks käsitluseks Nõukogude taktikalise mõtte uuemate suundumuste vallas.¹⁴⁴ 1930. aastatel sagesid Nõukogude Liidu armee lahingutegevust normeerivaid eeskirju analüüsivad käsitlused. Samuti on täheldatav soomusvägede (motomehhaniseeritud vägede) taktika ja tankitõrjetemaatika käsitluste sagenemine (vt lisa 5).

¹⁴¹ Teadaolevalt avaldati vaadeldaval perioodil Kaitsevägede staabi VI osakonna kirjastuse väljaannetena ümbertöötatud väitekirjadest järgmised: **Kasak, I.** 1926. Maskeerimine. 25 joonistust ja 3 lisa. Tallinn: Kindralstaabi VI osakonna väljaanne; **Masing, M.** 1926. Moraal ja sõda. Tallinn: Kindralstaabi VI osakonna väljaanne; **Vanaveski, H.** 1926. Gaasisõda meie oludes. Tallinn: Kindralstaabi VI osakonna väljaanne; Ühendväljaanne: **Vernik, A.** 1930. Õhukaitse korraldamine riigis / **Tomback, R.** 1930. Sidevõrgu arendamine riigis. Tallinn: Kaitsevägede staabi VI osakonna kirjastus; **Riiberg, N.** 1931. Positsioonisõda; selle tekkimine ja iseäraldused maailmasõjas. Tallinn: Kaitsevägede staabi VI osakonna kirjastus; **Leets, G.** 1932. Jalaväesuurtükivägi. Tallinn: Kaitsevägede staabi VI osakonna kirjastus. Kooli VI lennu lõpetanute koostatuna on ilmunud veel ühendväljaandena: **Saidra, E; Kask, A.** 1935. Tangitõrje ja võitlus MM vägedega. Tallinn. – **Saidra, E.** Tangitõrje ja selle organiseerimine / **Kask, A.** Võitlus moto-mehhaniseeritud vägedega.

¹⁴² ERA 650–1–342. Lk 62.

¹⁴³ **Tynkkynen** 1996: **Tomson, I.** 1930. Puna-armeijan taisteludoktriini virallisten ohjesääntöjen ja sotilaskirjallisuuden valossa. – Suomen Sotilasaikakauslehti. S. 357–393, 405–437, 478–507.

¹⁴⁴ *Ibid.* S. 32–33.

Kõrgema Sõjakooli seni säilinud väitekirjad kujutavad endast Eesti sõjaväe ning selle doktriini muutumise uurimise seisukohalt unikaalset ja asendamatu allikmaterjali nii sõjaajaloo kui ka laiemalt mõtteloo seisukohalt.¹⁴⁵

Nagu eespool näidatud, sooviti väitekirjadega aidata kaasa omamaise ja -keelse sõjanduskirjanduse arengule. Sõjanduskirjanduse edendajana oli perioodi võtmeisikuks N. Reek. Tema eestvõttel, juhtimisel ja autorsusel koostati mitmed käsiraamatud ja artiklid. Tema – kui Sõjaväe Õpetuskomitee liikme, Kindralstaabi Kursuste juhataja ja hilisema Kindralstaabi ülema – ametisoleku ajal (aastatel 1921–1923) hakati välja andma Sõduri Lisa ja Sõjateadlast (1925. a). Viimases ilmusid mitmed pikemad kirjatööd ja käsitlused (neist mitmed N. Reegi enda sulest).

Pärast tema ametist lahkumist nimetatud väljaannete ilmumine lõppes. Põhjuseks toodi esile nii lisaväljaannete kulukust kui ka probleeme nende sisukal täitmisel. Ainsa sõjandusajakirjana ilmunud Sõduri formaat ja ressursid ei võimaldanud mahukamate sõjateaduslike artiklite ega uurimuste avaldamist. Seda puudujääki asus kindralmajor N. Reek kõrvaldama Ülemjuhataja Staabi ülemana alates 1935. aastast. Ta saavutas riigivanema ja sõjavägede ülemjuhataja nõusoleku Sõjateadusliku Kirjanduse Edendamise Kapitali¹⁴⁶ asutamiseks (N. Reek oli alates 1936. aastast ise selle komitee esimeheks). Komitee

¹⁴⁵ Ligi 100 väitekirja koos konspektide ja lisadega on säilinud Eesti Rahvusarhiivi Riigi-arhiivis (Sõjavägede Staabi kohta fond 495, nimistu 12 ja Kindralstaabi kohta fond 496, nimistu 4). Täpsemalt vt lisa 5.

¹⁴⁶ Sõjateadusliku kirjanduse edendamise kapitali seadus. – Riigi Teataja 1936, nr 67. Lk 1495; Sõjateadusliku kirjanduse edendamise kapitali põhikirja. – Riigi Teataja 1936, nr 76. Lk 1646–1648.

eesmärgiks sai eestikeelsete sõjateaduslike tööde edendamine ja kirjastamine. Kapitali rahadele tuginedes anti alates 1938. a välja perioodilist väljaannet Sõjateadlane, mille veergudel avaldati mitmed Kõrgema Sõjakooli lõpetajate ümbertöötatud väitekirjad¹⁴⁷ ja muud iseseisvad kirjatööd. N. Reegi sõnul vajati oma algupärast sõjanduskirjandust eelkõige “/.../ iseseisva sõjalise mõtlemise, eeskätt meie algupärase doktriini kujundamiseks ja arendamiseks ning tema sisendamiseks kaitseväe laiematesse massidesse. Meie algupärase doktriini alaline värskus, tema hoidmine ajanõuete kõrgusel ja lõpuks doktriini ühtlus on neid tegureid, mis mõnede teiste tegurite hulgas kompenseerivad meie arvulist ja tehnilist nõrkust. /.../ Et ära hoida soistumist meie juhtkonna massi vaimsel pinnal, selleks on vaja elustada sõjalist mõtlemist ja parimaks abinõuks on siin algupärane sõjakirjandus.”¹⁴⁸

Sõduri toimetis 1934. a. Istuvad (vasakult): kol-ltn V. Külaots – vastutav toimetaja, kin-mjr N. Reek – Kaitseväge Staabi ülem, kol-ltn A. Laats – tegevtoimetaja. Tagareas seisavad (vasakult): mjr J. Kõrge – toimetuse liige ja hr. J. Liigman – ekspediitor

¹⁴⁷ **Kitvel, H.** 1938. Lennuväe kasutamine Itaalia-Abessiinia, Jaapani-Hiina sõja ja Hispaania kodusõja kogemusel. – Sõjateadlane, nr 3; **Jänes, F.** 1939. Kaadri täiendusõppused. – Sõjateadlane, nr 4; **Viiret, A.** 1939. Šifrite kasutamine Maailmasõjas. – Sõjateadlane, nr 4; **Kiljako, T.** 1940. Jalaväe väikeste üksuste organisatsiooni ja relvastise areng ning praegune seisukord. – Sõjateadlane, nr 5; **Püss, V.** 1940. Jalaväe saaterelvad. – Sõjateadlane, nr 6; **Vaitmaa, R.** 1940. Suurtükiväe koostöö jalaväega. – Sõjateadlane, nr 6.

¹⁴⁸ **Reek, N.** 1936. Juhi sõjakirjanduslikust loomingust. – Sõdur, nr 16/17. Lk 393–394; ERA 495–12–31. Lk 325–332, 341.

Kõrgema Sõjakooli juhtkond ja õppejõud

Kindralstaabi Kursuste loojaks ja juhatajaks (ühtlasi ka sõjaväe õppeasutuste inspektoriks) oli 1921. a juulist Sõjaväe Õpetuskomitee alaline liige polkovnik – alates 1922 kolonel – N. Reek (1890–1942). N. Reek juhatas kursuseid kuni 1923. a sügiseni, mil ta komandeeriti õpingutele Prantsusmaale. 1923. a 29. augustil asutati valitsuse otsuse alusel Sõjaväe Ühendatud Õppeasutused, mille ülem oli ühtlasi Kindralstaabi Kursuste juhatajaks. Loodud ametikoha täitjal olid diviisiülema õigused. Ametikoht eeldas kõrgemat sõjalist haridust, vanemohvitseri aastet ning ühtlasi soliidset teenistuskogemust. Kõrgema sõjalise haridusega ohvitseride puudust tol ajal näitab tõik, et rahuaegsetes oludes väga olulise ametikoha täitmiseks tuli kutsuda reservist kolonel Jaan Rink (1886–1927). Nii N. Reek kui ka J. Rink omasid tsariaarmee kaadriohvitseri ettevalmistust ja olid lõpetanud Vene Nikolai Kindralstaabi Akadeemia. Mõlemal olid kogemused maailmasõjast roodu- ja ka polguülemana ning nad olid töötanud armeekorpuse staabis adjutandi või osakonna ülema ülesannetes, täites sealjuures osaliselt ka staabiülema ülesandeid. Vabadussõjas olid mõlemad ohvitserid teeninud diviisi staabiülemana. Näiteks alampolkovnik N. Reek juhtis 3. diviisi tegevust Landeswehri-vastases võitluses 1919. a suvel. Polkovnik J. Rink teenis veel Kindralstaabi Valitsuse ülemana, Ülemjuhataja Staabi ülema kohusetäitjana ja enne reservi arvamist (1920) oli ta Sõjavägede Staabi ülemaks. Pärast kolonel J. Rinki surma kooliülemana teeninud kolonel Gustav Jonson (1880–1942; õppeasutuste ülem aastail 1927–1930) oli sel kohal ainus, kel oli vaid Eestis omandatud kõrgem sõjaline ettevalmistus (lõpetas Kindralstaabi Kursuste I lennu). Ta oli mobiliseeritud maailmasõtta reservohvitserina ja olnud Vabadussõjas ratsapolgu ülemaks. Kolonel Herbert Brede (1888–1942; õppeasutuste ülem 1930–1933) oli omandanud tsariaegse (suurtükiväe) kaadriohvitseri ettevalmistuse enne maailmasõda, teenis patareiuülemana maailmasõjas ja suurtükipolgu ülemana Vabadussõjas. H. Brede omandas kõrgema sõjalise ettevalmistuse Prantsusmaal nagu ka temale järgnenud Kõrgema Sõjakooli ja õppeasutuste teised ülemad vaadeldaval perioodil (v.a August Kasekamp, kes õppis Belgia vastavas õppeasutuses). Kolonelid Aleksander Jaakson (1892–1942; õppeasutuste ülem 1933–1936), August Kasekamp (1889–1942; õppeasutuste ülem 1936–1939), samuti Karl-Johann Laurits (1892–1941; Kõrgema Sõjakooli ülem 1936–1939, õppeasutuste ülem 1939–1940) ilmutasid pedagoogilise töö vastu huvi ja vastavat annet juba enne sõjaväelase karjääri (õppisid enne maailmasõda kooliõpetajaks). Haritlastena koolitas Vene riik neist maailmasõja ajal kiirkorras nooremohvitserid-lipnikud. Maailma- ja Vabadussõjas tegutsesid nad roodu- ja pataljoniülematena.

Maailmasõjaaegse põhiettevalmistusega oli ka Kõrgema Sõjakooli viimane iseseisvusaegne ülem kolonel Herbert-Voldemar Raidna (1897–1942; Kõrgema Sõjakooli ülem 1939–1940). Kõigi viimasena nimetatute haridust täiendati pärast Vabadussõda alalisvää ohvitseride kursustel, mis oli eeltingimuseks kaadriohvitseri rahuaegse teenistuse jätkumisel ja pääsemisel Kõrgemasse Sõjakooli. A. Jaaksoni ja A. Kasekampi teenistus õppeasutustes kujunes teiste omast pikemaks. Mõlemad jõudsid olla ka Sõjakooli ülemad või teenida isegi selle allüksustes. A. Jaakson tegutses aastatel 1927–1933 õppeasutuste ülema abina

õppe alal (juhtis õppetööd pärast kolonel A. Salfi lahkumist sellelt kohalt). 1940. a lõpetasid teenistuse Eesti Vabariigi sõjaväes N. Reek ja G. Jonson kindralleitnantidena, H. Brede, A. Jaakson ja A. Kasekamp kindralmajoritena, K. Laurits ja H. Raidna kolonelidena. Kõik nad osalesid Kõrgema Sõjakooli töös suuremal või vähemal määral ka lektorite või õppetööde ülesannete juhtidena. Nõukogude okupatsioonivõimu käest ei pääsenud neist elusalt keegi.¹⁴⁹

Kõrgema Sõjakooli professori kt 1923–1927 kin-mjr D. Lebedev oma kabinetis 1925. a

Eestisse Vabadussõja ajal või järel saabunud ohvitseridest pakkus oma teadmisi ja kogemusi juba eespool mainitud, eestlasest polkovnik Artur Salf, kes korraldas kooli õppetegevust selle algaastail. Kindralstaabi Kursuste koosseis loodi 1922. a algul alalise professori ametikoht, millele määrati professori kohusetäitjana kindralmajor Dimitri Lebedev (1872–1942). Vene rahvusest D. Lebedev oli sündinud ja kasvanud Eestis. Nii tema kui ka professor (endine Vene kindralleitnant) Aleksei Baiov (1871–1935) olid töötanud enne maailmasõda õppejõuna Peterburi Nikolai Kindralstaabi Akadeemias. D. Lebedev omas maailmasõjast kogemusi diviisi staabiülemana ja polguülemana. A. Baiov oli aga teeninud nii korpuse kui armee staabiülemana, samuti korpuse ülemana. Õppejõu ja sõjateadlasena oli A. Baiovi kitsamaks erialaks sõjaajalugu. Professori või selle kohusetäitja tiitel oli esimeste lendude õppejõududest veel endistel Vene kindralitel Gleb Vannovskil (ratsaväe taktika), Mihhail Drakel (suur-

¹⁴⁹ **Õun, M.** 1997. Eesti Vabariigi kindralid ja admiralid. Tallinn. Lk 8–9, 17–18, 22–24, 26–27, 85–87. [Edaspidi *Õun 1997*]; **Õun, M.** (koostaja) 2002. Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased. II kogumik. Tallinn: Sentinel. Lk 44, 83–84, 91. [Edaspidi *Õun 2002*]

tükiasjandus ja -taktika). Õppejõududena tegutsesid esimestes lendudes endistest Vene ohvitseridest ja spetsialistidest veel endise Nikolai Inseneriväe Akadeemia õppejõud Pjotr Marišev (sõjainseneriasjandus), Aleksandr Malevitš (sidevahendid), Viktor Ungern-Sternberg (fortifikatsioon), Goleništšev-Kutuzov (sõjatehnika), Aleksandr Dehn (sõjategevus Ida-Preisimaal 1914).¹⁵⁰

1925. a jagati õppejõudude kaader kaheks: alalised õppejõud, kelle ametikohad olid ette nähtud Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste koosseisus, ja ajutised õppejõud, keda palgati vastavalt vajadusele sõjaministri loa alusel väljastpoolt.¹⁵¹

Alates septembrist 1927 kaotati Kõrgema Sõjakooli koosseisus alalise professori ametikoht.¹⁵² Sellele oli eelnenud D. Lebedevi errumine. Võimalik, et temale ei leitud piisavalt väärikat järglast, samas võisid olla põhjusteks ka õppesüsteemi üldisem ümberkorraldamine ja kokkuhoid. 1926. a lahkusid Kõrgemast Sõjakoolist professor Aleksei Baiov ning kolonelid Artur Salf ja Aleksander Parv.¹⁵³ Tegemist oli vanema kaadri väljavahetamisega õppetöö reformimise ja ajakohastamise käigus. Võib arvata, et vene rahvusest endiste tsaariarmee ohvitseride juhtivat osa kooli algaastatel võttis sõjaväe juhtkond kui hädavajadusest tulenevat paratamatust. Endiste Vene ohvitseride kasutamine õppeasutustes tekitas ilmselt ka mõningast rahulolematust tollases Eesti ühiskonnas. Seda mõjutasid ka mõned avalikkuses puhkenud skandaalid. Näiteks süüdistati A. Baiovi ebalojaalsuse avaldustes Eesti Vabariigi suhtes. Samas on täheldatud kooli juhtkonna poolt venelaste suhtes ka kohati solvavat suhtumist.¹⁵⁴

Endiste tsaaririigi spetsialistide kasutamine õppejõududena oli paratamatult ajutine nähtus. Nad võisid olla küll lojaalsed riigikorrale, kuid raske oli oodata neilt kui endistelt tsaaririigi alamailt eestikeelset ja -meelset ehk isamaalis-patriootilises vaimus õppe- ja kasvatustöö juhtimist. Just viimast momenti peeti aga sõjaväelises õppe- ja kasvatustöös väga oluliseks.¹⁵⁵

Uute (eestlastest) õppejõudude kaadri küsimus leidis aja jooksul leevendust: lisandusid uued koolilõpetajad ja välisriikidest õpingutelt tagasipöördujad. Kui kooli I lennu ajal (1921–1923) oli eestlastest lektorite osakaal 43%, siis II lennu (1923–1925) õppejõududest moodustasid nad juba 60% ja IV lennu õppetöö ajaks oli see näitaja tõusnud 88%-le. Märkimisväärse osa hilisematest õppejõududest moodustasidki Kindralstaabi Kursuste I ja II lennu lõpetajad (kooli tulevased õppejõud

¹⁵⁰ Kõrgem Sõjakool 1931. Lk 22, *Õun* 1997. Lk 51–53; *Õun, M.* (koostaja). 1998. Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased. I kogumik. Tallinn: Tammiskilp. Lk 24 [Edaspidi *Õun* 1998]; *Rannamets* 2003. Lk 64–66.

¹⁵¹ Kõrgem Sõjakool 1931. Lk 53.

¹⁵² *Ibid.* Lk 51.

¹⁵³ *Ibid.* Lk 70.

¹⁵⁴ *Helme, R.* 1996. Eesti sõjakoolide kaks aastakümnet. – Mälestusi Eesti Vabariigi Sõjakoolist. Eesti Riigikaitse Akadeemia. Koostaja V. Talts. Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia. Lk 6.

¹⁵⁵ Sisemäärustik, 1927 (§ 31): “Isamaaarmastus on alus, millele tugineb kaitseväge sisemine side, riigiustavus ja kohusetruudus. Neid kõrgeid omadusi süvendatakse kaitseväge vastava kasvatamisega, tema elu-olu otstarbekohase korraldamisega ning õppe- ja selgitustööga. /.../ § 32. Isamaa mõistet peab sõjaväelise kasvatuse juures laiendama ja lahutamatu siduma rahvuse – maa põlised elanikud – mõistega, kuid niiviisi, et see muulastest kaitseväelasi ei haavaks, vaid neid koguni kaasa tõmbaks.”

moodustasid nende lendude lõpetajaskonnast 70–80%).¹⁵⁶ Neist paljude kodumaine haridus leidis täiendamist ka välisriikides (peamiselt Prantsusmaal).

III lennu teisest õppeaastast alates (1926. a) tegutses kool ainult ajutiste õppejõudude kaadri tuginedes.¹⁵⁷ Kindralstaabi Kursuste/Kõrgema Sõjakooli ajutiste õppejõudude hulk hakkas siiski suurenema, tõustes I lennu 23-lt VI lennusse 45 inimeseni.¹⁵⁸ Sõjamajanduse haru avamise järel 1934. a tõusis ajutiste õppejõudude koguarv ligi 90 inimeseni.¹⁵⁹

Järgneva kümne aasta jooksul saigi kooli edasist arengut enim takistavaks teguriks õppejõudude kaadri küsimus. Alaliste õppejõudude kaadri (professuuri/alaliste lektorite) puudumine hakkas piirama kooli teaduslikku arengut. Vastav puudus leidis kaasaegsete poolt tihti äramärkimist.¹⁶⁰

Ajutiste õppejõudude kasutamise (tunnitasa alusel) eeliseks olid kulude kokkuvõtte, samuti sundis see suuremat hulka ohvitseride oma teadmisi värskendamaks. Süsteemi puuduseks oli aga õppetöö pealiskaudsus. Põhitöö kõrvalt oli raske süveneda või hoida end kursis mõne eriala kiire muutumisega. Samuti ei saanud sellise süsteemi juures tulla kõne alla kavakindluse, ülikoolidega sarnane uute õppejõudude kasvatamine ja ettevalmistamine ehk nn õppejõudude järjepidevus (õppejõud valmistavad oma abilisi ette enda järeltulijatena). Niinimetatud tunniandjasisüsteemist ei saanud täielikult loobuda majanduslikel põhjustel. Pärast 1934. a nii kogu riigis kui ka sõjaväes toimunud juhtkonna vahetust pöördus õppeasutuste ülem kolonel A. Jaakson kaitseväge ülemjuhataja poole palvega, milles ta taotles Soome ja Läti kõrgemate sõjaväeliste õppeasutuste eeskujul Kõrgemas Sõjakoolis õppejõudude kaadri üleminekut nn segasisüsteemile. See tähendanuks mõne alalise lektorikoha loomist (samal ajal loetleti neid Lätis viis ja Soomes kaheksa) tähtsamate sõjaliste õppeainete alal (taktika, sõjaajalugu, staabiteenistus), kuna osa õppeainetest jäeti jätkuvalt ajutistele õppejõududele.¹⁶¹ Kolonel Jaaksoni esildises taotleti Kõrgemale Sõjakoolile vähemalt viit alalise lektori kohta.¹⁶² Õppetöö läbiviimist senisel moel raskendas samal aastal sõjamajanduse õppeharu avamine ja kuulasjaskonna suurenemine. Samal ajal oli vakantne ka Kõrgema Sõjakooli ülem abi ametikoht õppealal. Sellel ametikohal teenival ohvitseril tuli korraldada tegelikku õppetööd koolis. Kuni õppeasutuste ülem ametisse edutamiseni 1933. a oligi A. Jaakson neid kohustusi täitnud.

1936.–1937. õppeaastal asutati alaliste lektorite ametikohad koos Kõrgema Sõjakooli ülem ametikohaga (mis seisis eraldi õppeasutuste ülem kohustustest ja allus viimasele).¹⁶³ Täpsemalt siiski ei selgu, kui palju alalisi lektorikohti asutati ja kui palju neid kohe komplekteerida suudeti.¹⁶⁴

¹⁵⁶ Rannamets 2003. Lk 48–49.

¹⁵⁷ ERA 650–1–445. Lk 3–8.

¹⁵⁸ *Ibid.*

¹⁵⁹ Rannamets 2003. Lk 47.

¹⁶⁰ Kasekamp 1929. Lk 98–100; Kõrgem Sõjakool 1931. Lk 39.

¹⁶¹ ERA 650–1–443. Lk 62–63p.

¹⁶² *Ibid.*

¹⁶³ ERA 650–1–524. Lk 55–59.

¹⁶⁴ 1940. a algusest pärinevast ohvitseride nimekirjast võib leida andmeid vähemalt kolmest Kõrgema Sõjakooli alalisest lektorist (kolonel V. Külaots, majorid N. Riiberk ja E. Püss).

Alaliste õppejõudude arv ja nende kuuluvus ametiastmetesse määrati kindlaks koosseisudega. 1939. a õppeasutuste seaduse projekti järgi jagunesid Kõrgema Sõjakooli ajutised õppejõud ajutisteks lektoriteks ja ajutisteks instrktoriteks (nii nimetati õppejõude kehalise kasvatus, ratsutamise või mõnel muul praktilis-tehnilisel alal). Kõrgema Sõjakooli alalised õppejõud jagunesid dokumendi alusel lektoriteks ja professoriteks. Alalisteks õppejõududeks võisid olla üldise, sõjalise või sõjamajandusliku kõrgema haridusega ohvitserid, kes olid tunnistatud kõlblikuks töötama õppe alal ja sooritanud vastavalt oma ametiastmele üheaastase juhtimis-staazi (kompanii, pataljoni või üksiku väeosa ülema ülesannetes). Seaduse kava järgi läkitati alaliseks õppejõuks väljavalitud aastaseks katseajaks Kõrgemasse Sõjakooli. Õppeülesannetest vabal ajal tuli õppejõukandidaatidel kirjutada väitekiri ja kaitsta see. Kui väitekiri oli edukalt kaitstud ja õppeülesannete täitmisega oli hästi hakkama saadud, viidi kandidaadid teenistuses üle Kõrgemasse Sõjakooli. Pärast nelja-aastast teenistust alalise õppejõu ametikohal pidid ohvitserid sooritama aastase juhtimis-staazi. Seaduse kava järgi võidi professori tiitel anda neile vanemohvitseri auastmega lektoritele, kes olid Kõrgemas Sõjakoolis olnud kümne aasta jooksul ajutise või alalise õppejõuna tegevad ning ilmutanud põhjalikke teadmisi ja võimeid teaduslikus tegevuses. Professori tiitel omistati Vabariigi Presidendi otsusega sõjavägede juhataja ettepanekul. Kõrgema Sõjakooli teenistusest lahkunud profes-sorite tiitel säilis kuni lahkumiseni tegevteenistusest (kusjuures omandati emeriit-professori oma).¹⁶⁵ Pole siiski küllaldaselt andmeid selle kohta, kui palju eeltoodud põhimõtetest jõuti praktikasse viia. Näib, et 1930. aastate lõpul viidi siiski suurem osa õppetööst endiselt läbi ajutiste õppejõududega ja tunnitasu alusel. Taktikatööde üldjuhina tegutses kooliülem, grupijuhtideks võisid olla ka mõned alalised õppejõud, lisaks neile veel väeliikide inspektorid ja mõne sõjaväeringkonna ülemad (erialade juhatajad ja grupijuhid). Neile lisandusid mõned Tartu Ülikooli professorid ja Tallinna Tehnikaülikooli õppejõud (õigusteadlased J. Uluots, A. Piip, A.-T. Kliimann, majandusteadlane J. Vaabel, keemik Jaan Kopvillem, elektrotehnik Helmuth Freymuth) ning teised eriteadlased.¹⁶⁶ 1939. a olid sõjaliste erialade juhatajateks ja taktika grupijuhtideks peamiselt kindralid (J. Laidoner – Euroopa poliitiline olukord, strateegia; H. Brede – strareegia; N. Reek – staabiteenistus, strateegia; V. Riiberg – fortifikatsioon) ja kolonelid (A. Kasekamp, K. Laurits, E. Putmaker, R. Tomberg, P. Triik, G. Leets, A. Matsalo, H. Raidna, M. Tuisk, H. Vanaveski). Osa tegelikust õppetööst viidi ilmselt läbi ka erialade ja grupijuhtide abidele tuginedes (auastmes kolonelleitnantidest kapteniteni).¹⁶⁷

ERA 2124–3–1992. Lk 94–94p. V. Külaotsa mainib alalise lektorina ka H. Lessel (**Allikas, Lessel** 1974. Lk 40–41.).

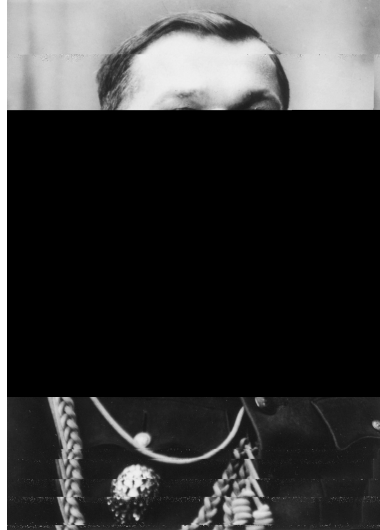
¹⁶⁵ ERA 495–12–570a. Lk 43–59.

¹⁶⁶ **Allikas, Lessel** 1974. Lk 40; **Hennoste** 1991. Lk 1; ERA 650–1–658. Lk 172–176.

¹⁶⁷ ERA 650–1–658. Lk 172–176.

kol **Nikolai Reek**
(1890–1942,
kin-ltn aastast 1938)
Kindralstaabi Kursuste juhataja
1921–1923

kol **Jaan Rink**
(1886–1927)
Kõrgema Sõjakooli ja Sõjaväe Ühendatud
Õppeasutuste ülem
1923–1927

kin-mjr **Gustav Jonson**
(1880–1942,
kin-ltn aastast 1940)
Kõrgema Sõjakooli ja
Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülem
1927–1930

kol **Herbert Brede**
(1888–1942,
kin-mjr aastast 1935)
Kõrgema Sõjakooli ja
Kaitseväge Ühendatud Õppeasutuste ülem
1930–1933

kol **Aleksander Jaakson**
 1892–1942,
 kin-mjr aastast 1940)
 Kõrgema Sõjakooli ja Kaitseväge
 Ühendatud Õppeasutuste ülem
 1933–1936

kol **Karl Laurits**
 (1892–1941)
 Kõrgema Sõjakooli (1936–1939) ja
 Sõjaväge Ühendatud Õppeasutuste
 1939–1940 ülem

kol **August Kasekamp**
 (1889–1942,
 kin-mjr aastast 1940)
 Kõrgema Sõjakooli (1936) ja
 Sõjaväge Ühendatud Õppeasutuste ülem
 1936–1939

kol **Herbert Raidna** (1897–1942)
 Kõrgema Sõjakooli ülem
 1939–1940

Kõrge erialase kvalifikatsiooniga vanemohvitseri, kel oluaks ka soliidne teenistuspagas ja pedagoogilised võimed, ei olnud üleliia palju. Nii tuligi olemasolevail jagada oma teadmisi ja kogemusi enamasti põhiametikohustuste kõrvalt. Kõrgema taseme juhtide järelkasvu ettevalmistus kujunes seetõttu mitte ainult kooli, vaid kogu sõjaväe ja selle juhtiva kaadri ühiseks ettevõtmiseks. Näib, et alaliste õppejõudude kaadri otsimise ja selle taseme tõstmisega tegeldi, kuid see oli paratamatult aeganõudev protsess. Näiteks veel 1940. a alguses otsiti lahendust alalise erialase ettevalmistusega sõjaajaloo õppejõu-ohvitseri leidmiseks või koolitamiseks. Senini olid vastavaid aineid (sõjakunsti ajalugu, maailmasõja ja Vabadussõja ajalugu) käsitletud ilma erihariduseta ohvitserid. Sobilikult lahendusena pakkus õppeasutuste ülem välja võimaluse lähetada mõni vastavate huvide ja kõrgema sõjalise haridusega ohvitser ajalooõpinguteks Tartu Ülikooli.¹⁶⁸ On muidugi üsna huvitav, et 1940. aastal valitsenud olukorras sõjaajaloo õpetamisele sellist tähelepanu pöörati.

Kõrgema Sõjakooli kuulajaskond

Kokku omandas Eesti Kõrgemas Sõjakoolis aastatel 1921–1940 kõrgema sõjalise hariduse 232 ohvitseri (vt lisa 5). Enamik kursuseid komplekteeriti kahel moel: üldiste sisseastumiskatsete alusel ja komandeerimise teel (kokku oli sisseastunuid 161 (69,4%) ja komandeerituid 71 (30,6%)). Sellise komplekteerimiskorra tingis olukord ohvitserkonna üldises ettevalmistuses. Suurel enamikul ohvitseridest oli vaid sõjaajal omandatud kiirettevalmistus (nn täiendusohvitserid) ning nad olid samal ajal Vabadussõja ajal saanud ametikohtadel, mis eeldasid – eriti rahuaja tingimustes – kõrgemat sõjalist haridust. Nii otsustatigi juba Kindralstaabi Kursuste asutamise järel komandeerida osa vanemohvitseri kursusele vabakuulajana, nõudmata neilt sisseastumiskatsete sooritamist ja tagades samas neile nende endise ametikoha. Juhul kui komandeeritavad soovisid lõpetamisel saada õiguse teenistuseks kindralstaabi ametikohtadel (st kõrgemat sõjalist haridust eeldavatel ametikohtadel), tuli neil sooritada sisseastumiskatsed üldistel alustel (esimese õppeaasta jooksul).

Kooli algaastatel esines raskusi ka planeeritud õppekohtade täitmisega: esiteks tuli leida soovijad ja teiseks pidid nad läbima veel sisseastumiskatsed. Seetõttu polnud õppekursusele komandeerimisele alternatiivi. Sõjaväes leidis ka neid, kes soovitasid üldse katsetest loobuda. Valitsema see seisukoht siiski ei pääsenud, nii et süsteem jäi soosima nooremate ja edasipüüdlikumate ohvitseride enesetäiendamist.¹⁶⁹ Siit tulenes ka kooli kahetine eesmärk, mille järgi koolitati nooremohvitseri ette teenistuseks kindralstaabi ametikohtadel ja täiendati vanemohvitseride haridust. Selline süsteem motiveeris rahuaja oludes ohvitseride kaadrit end täiendama. Alates 1931. a kehtima hakanud Kõrgema Sõjakooli seaduse alusel tuli ka kursusele komandeeritavatele ohvitseridele korraldada eraldi sisseastumiskatsed. See näitab huvi tõusu õpingute vastu.

¹⁶⁸ ERA 650–1–658. Lk 373–378.

¹⁶⁹ Rannamets 2003. Lk 41.

1930. aastatel konkureeris sisseastumiskatsetel Kõrgema Sõjakooli ühele õppekohale keskmiselt kolm ohvitseri (vt allpool toodud tabelit; H. Lesseli meenutuste järgi küll 6–7 ohvitseri ühele kohale.¹⁷⁰ Võimalik, et siin mõeldakse kõiki sooviavaldajaid, keda aga kui nõuetele mittevastavaid katsetele üldse ei lubatud). 1931. a vastuvõetud Kõrgema Sõjakooli seaduses sätestati, et kursusele komandeeritud ohvitseride arv ei tohi ületada 1/6 vastuvõetavate üldarvust.

Kõrgema Sõjakooli II lennu lõpetajad 1926. a kevadel. Esireas istuvad (vasakult): mjr H. Vanaveski, mjr J. Raud, kol-ltn A. Traksmann (Traksmaa), mjr R. Masing (Maasing), kpt J. Kurvits, mjr A. Normak, kpt A. Kulbush (Kulgver). Tagareas seisavad (vasakult): ltn R. Tennorist (Tõnurist), kpt H. Grabby, kpt H. Matson (Matsalo), kpt I. Kasak, mjr V. Fiskar, kpt A. Tomander, kpt H. Freiberg (Raidna), kpt T. Lango

1933. a VII lennu komplekteerimisel ilmnnes vanema generatsiooni ohvitserkonna suur huvi oma hariduse täiendamise vastu: lähetustaotlusi laekus ligi 50. Kehtestatud tingimustele (vanus, teenistusstaaz ja ametikoht) vastas neist siiski vaid 21. Majanduslikud võimalused lubasid kooli vastu võtta kokku kuni 24 ohvitseri. Sellest tulenevalt võeti kaalumisele juba eelnevalt Sõjanõukogus väljapakutud võimalus tõsta lähetatavate osakaal 50%-le ning muuta vastavaid paragrahve Kõrgema Sõjakooli seaduses. Ka sellisel juhul oli võimalik lähetada igale kursusele kuni 12 vanemohvitseri. Seetõttu oli kaalumisel ka VII lennu komplekteerimine vaid lähetatavatega. Sellise lahenduse eeliseks loeti koosseisu ühtlust. Üldiselt tõdeti, et senistes lendudes, kus õppisid koos nii kolonelistest väeosade ülemad kui noored leitnandid, tekkisid lõhed, mis ei lubanud luua õppurite vahel sidet, halvaid tööd ja raskendasid läbisaamist. Kokkuvõttes ei soosinud selline komplekteerimismoodus

¹⁷⁰ Allikas, Lessel 1974. Lk 38–39.

sisemise sideme tekkimist õppurkonnas (seda aga loeti oluliseks ühtse sõjaväelise doktriini loomise seisukohalt). Lisaks lihtsustanuks ühtlane koosseis varasema ettevalmistuse taseme ühtluse tõttu õppetöö läbiviimist. Kaheldav oli samas, kas 24 vanemohvitseri üheaegne eemaldamine nende ametikohtadelt kaheks aastaks oluks võimalik. Ühtlasi oleks selline komplekteerimine sulgenud ajutiselt pääsu õppima hulgale noortele edasipüüdlikele ohvitseridele.¹⁷¹

1934. a, enne VII lennu ja uue sõjamajanduse õppesuuna esimese kursuse komplekteerimist, muudeti Kõrgema Sõjakooli seadust, nii et edaspidi võis komandeeritavate ohvitseride arv ületada 1/6 õppurkonnast. Siiski ei tohtinud see ületada poolt vastuvõetavate üldarvust.¹⁷² Nii oli VII ja VIII lennus (sisseastumisaeg vastavalt 1934. ja 1936. a) lähetatuid ligi pool (vt lisa 5). VIII lendu võeti lähetatud ohvitseri isegi pisut üle poole, mistõttu ei peetud siin isegi eeltoodud seaduseparandusest rangelt kinni. Viimati mainitud lendude komplekteerimisel anti teatud osale vanemohvitseridest veel võimalus oma haridust täiendada. Alates juhtimise ja staabiteenistuse IX lennust ja sõjamajanduse II lennust 1938. a komplekteeriti kursusi ainult ühtsete sisseastumiskatsete alusel. Erand tehti vaid ühele Läti ohvitserile, kes võeti kursusele ilma katseteta.¹⁷³

Andmed Kõrgemasse Sõjakooli sisseastumiskatsetest osa võtnud, kooli vastuvõetud ja selle lõpetanud ohvitseride kohta on kokkuvõtvalt esitatud allpool toodud tabelis.¹⁷⁴

Lend	Sisseastumiskatsete aeg	Lubatud katsetele		Sooritas katsed		Võeti kooli		Lõpetas kooli	
		Võistluskatsetega sisseastujad	Läkitatud	Võistluskatsetega sisseastujad	Läkitatud	Võistluskatsetega sisseastujad	Läkitatud	Võistluskatsetega sisseastujad	Läkitatud
I	1921	17	–	9	–	9	7	8	6
II	1923	21	–	17	–	17	–	16	–
III	1925	26	–	17	–	17	8	19	6
IV	1927	32	–	15	–	15	8	14	8
V	1929	27	–	15	–	14	10	14	9
VI	1931	57	9	19	5	18	7	18	8
VII	1934	44	8	11	7	11	8	10	8
I SM¹⁷⁵	1934	14	5	11	4	11	4	11	4
VIII	1936	68	21	20	21	20	21	20	21
IX	1938	62	–	20	–	20	1	19	1
II SM	1938	18	–	12	–	12	–	12	–

¹⁷¹ ERA 495–12–555. Lk 11–13.

¹⁷² Riigi Teataja 1934, nr 33. Lk 633–634.

¹⁷³ ERA 650–1–606. Lk 7.

¹⁷⁴ **Rannamets** 2003. Lk 74; Kõrgem Sõjakool 1931; ERA 495–12–574. Lk 155; ERA 650–1–444. Lk 71–74; ERA 650–2–255. Lk 60–64; ERA. 650–1–524. Lk 55–59; 650–2–232. Lk 41–42; ERA 650–1–606, Lk 5–8.

¹⁷⁵ SM – sõjamajanduse haru.

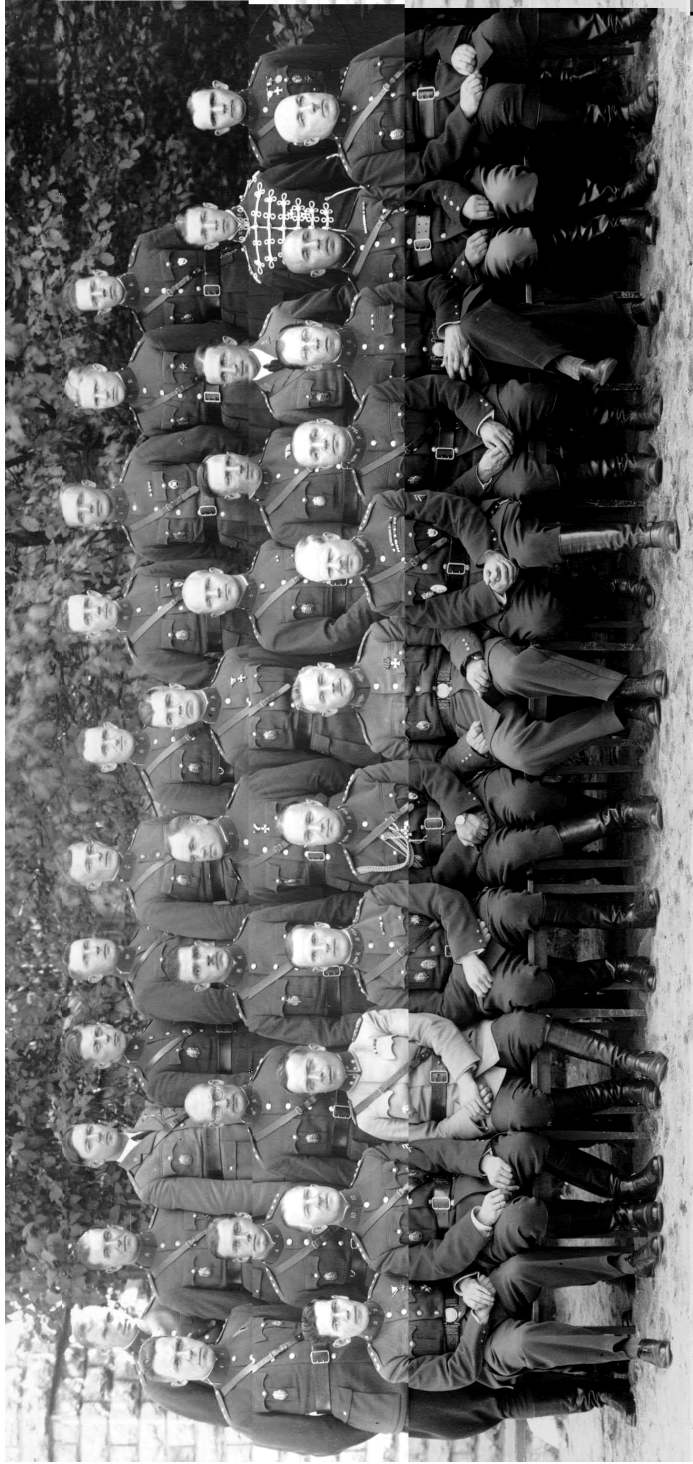
Auastmete järgi oli 232 lõpetajast vanemohvitseri (alates majorist) 89 (38,4%) ja nooremohvitseri (leitnandid ja kaptenid) 143 (61,6%). Üldjuhul oli lendudes nooremohvitseri üle poole, kuid mitte alati. 1931. a Kõrgema Sõjakooli seaduse alusel lubati üldistele sisseastumiskatsetele kandidaate, kelle auaste ei ületanud majori auastet. Ka ei tohtinud sisseastujad olla vanemad kui 35 eluaastat (arvestades sisseastumisaasta 1. jaanuarist). Enne 1931. aastat kõikus sisseastujatele kehtestatud vanuse ülempiir 32–37 eluaasta vahel. Kooli lähetatavate vanusepiir oli 40 (Vabadusristi kavaleridel 45) eluaastat. Kõrgemasse Sõjakooli astunud ohvitseride keskmiseks vanuseks kujunes 32 aastat. Ligi pooled kursuse läbinutest olid sündinud 1890. aastatel. Alates VI lennust hakkasid õppurkonnas domineerima 20. sajandi alguskümnendil sündinud ohvitserid (kui VIII lend välja arvata). Teadaolevalt olid noorimad sisseastujad 24-aastastest ja vanim kursusele lähetatu 47-aastane.¹⁷⁶ Kooli lähetatud pidid olema teeninud tegevteenistuses neli aastat vähemalt kompaniiülema ametikohal. Sisseastujatel pidi olema seljataga vähemalt kolmeaastane teenistus (millest vähemalt kaks aastat teenitud rivijuhina). Kõigil kooli pürgijail pidi olema kahe viimase järjestikuse teenistusaasta atesteerimishinnang vähemalt “hea”.

Sisseastumiskatsed (võistluskatsed) jagunesid eelkatseteks, mis toimusid kevaditi (aprillis-mais), ja lõpukatseteks, mis toimusid sügisel (septembris-detsembris). Võistluskatsed (eksamid) jagunesid kirjalikeks, suulisteks ja praktilisteks (tervisekatse, ratsasõit, topograafiliste kaartide kasutamine, morsetähestiku tundmine ja kirjutusmasinal kirjutamine). Katseid hindas komisjon 12-pallisüsteemis, kusjuures igale ainele oli määratud oma koefitsient, mis korrutati vastava katse tulemusega. Kirjalike katsete hulgas tuli lahendada kirjalik taktikaülesanne ja kaardiülesanne. Kõrgema Sõjakooli seaduse järgi korraldati kirjalikud eksamid veel emakeeles, ajaloos ja geograafias. Suulised eksamid olid ette nähtud sõjaajaloos, üldises ja sõjageograafias, matemaatikas, füüsikas, ühes Lääne-Euroopa keeles, vene keeles ning määrustike ja eeskirjade tundmises. Kursusele komandeeritud ohvitseridele korraldati alates 1931. aastast kirjalikud katsed eesti keeles ja taktikas ning suulised eksamid ühes Lääne-Euroopa ja vene keeles (vt lisa 2). 1935. aastal muudeti Kõrgema Sõjakooli seadust,¹⁷⁷ mille järgi lisati lähetatavate ohvitseride katsete hulka kirjalik ja suuline eksam sõjaajaloos (Preisi-Prantsuse sõda 1870–1871, Vene-Jaapani sõda 1904–1905, maailmasõda 1914–1918 ja Vabadussõda 1918–1920). Võistluskatsetega sisseastujate katsete hulka lisati suulised eksamid maailmasõja ja Vabadussõja ajaloos, raadioasjanduses, mootoriajanduses, topograafias, suurtükiasjanduses ning lennuasjanduses. Uute ainete lisamine katseeksamite hulka pidi tagama vastuvõetavatele kuulajatele vajalikud tehnikateadmised. Õpilaste paremad teadmised sõjaajaloost pidid võimaldama loobuda vastava temaatika senisest, algtasemel käsitlemisest ning võimaldama rajada töö varasemast teaduslikumale alusele. Ohvitseride ebaühtlane ettevalmistus oli varem tekitanud ajaloosündmuste käsitlemisel probleeme.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Rannamets 2003. Lk 43–45.

¹⁷⁷ Riigi Teataja 1935, nr 107. Lk 2442.

¹⁷⁸ ERA 495–12–574. Lk 1285.

Kõrgema Sõjakooli VI lennu lõpetajad 1933. a koos kaitseväge ja õppeasutuste juhtkonna esindajatega. Esireas istuvad (vasakult): kol-ltn J. Normann, kol-ltn E. Rüütel, kpt V.-V. Savonen, kol-ltn H. Grabby, kol H. Brede, kin-mjr J. Tõrvand, kol A. Jaakson, mjr E. Meistak, kol-ltn F. Olbrei, ltn J. Lapsals, kol-ltn J. Siir. Keskel seisavad (vasakult): ltn F. Treitjakeviitš (Tarm), kpt R. Ustai, mjr J. Kõrge, mjr E. Ein, mjr A. Häelme, kpt O. Pollisinsky, kpt E. Miil, mjr J. Tamm, kpt E. Martson (Mere), ltn A. Kersten (Kärsten), ltn A. Pessor (Pesur). Tagareas seisavad (vasakult): ltn M. Nurk, ltn E. Schmidt (Saidra), mjr V. Gutman, ltn E. Vaecker (Vakkur), kpt O. Kallikorm, ltn V. Munner (Muruma), ltn A. Kask, ltn K. Tamm, ltn F. Kivimägi, ltn A. Jaakson, ltn A. Nõmmik

Kooli lõpetanud 226 ohvitserist (kui välja arvata kooli lõpetanud kolm Soome ja kolm Läti ohvitseri) teadaolevalt veidi alla poole (vähemalt 106, st 47%) olid saanud eelneva sõjalise hariduse Eesti sõjakoolidest (Sõjakool, Sõjaväe Tehnikakool). Katsetega sisseastunutest (161) moodustasid Eesti oma sõjakoolide kasvandikud vähemalt 63%.¹⁸² Ülejäänud lõpetajad (kursusele lähetatud 71 ohvitserist, kellest vaid kolm olid lõpetanud Eesti oma Sõjakooli esimestes lendudes aastatel 1919–1921) olid endiste Vene sõjakoolide lõpetajad. Viimased olid suuremas osas siiski läbinud maailmasõjaaegsed lipnikukursused, mida oli täiendatud pärast rahuajale üleminekut alalisvää ohvitseride kursustel. Viimati kirjeldatud ettevalmistusega ohvitserid olid ülekaalus kooli esimeses kuues lennus (üle 60%). Tsaariaegseid kaadriohvitseri (enne sõda Venemaal sõjakooli lõpetanud) oli alla 10%. Eesti Sõjakooli lõpetajad moodustasid esimese kuue lennu õppurkonnast ligi 30%.¹⁸³ Viimaste hulga suurenemine on eriti märgatav alates kuuendast lennust (VI lennus oli neid ligi 70%). Alates VII lennust olid praktiliselt kõik üldiste katsete alusel sisseastunud ohvitserid omandanud varem sõjalise hariduse Eesti sõjakoolides.¹⁸⁴ 1932. aastast katkestati kaadriohvitseride ettevalmistamine Sõjakoolis, mis hakkas sama kümnendi teisel poolel mõjuma Kõrgema Sõjakooli kursuste komplekteerimisele takistavalt (võimaliku õppurkonna hulk ja õppurite valimise võimalus vähenes).¹⁸⁵

Kuni 1929. aastani märgiti ametikirjades, ametlikes dokumentides ja nimekaartidel ohvitseride auastme ees kindralstaabi kutseliiki (nt kindralstaabikapten, kindralstaabikolonel jne).¹⁸⁶ Kõrgema Sõjakooli väitekirja kaitsmisega (diplomiga) lõpetanud ohvitserid said õiguse märkida auastme järel oma haridustaset (ametlikes dokumentides, nimekaartidel jne) initialsiaalidega *K.S. diplom* või *K.S. dipl.* (sõjamajanduse haru lõpetanutel mõnedel andmetel ka *K.S.M. diplom*¹⁸⁷). Ilma väitekirjata kursuse lõpetanutel oli õigus vastavatel puhkudel kasutada initialsiaale *K.S. (K.S.M.)*.

Kõigil lõpetajail oli õigus kanda kooli rinnamärki.¹⁸⁸ 1926. a kehtestatud sõjaväevormi eristumärkidena kandsid kindralstaabi kutseliiki kuuluvad ohvitserid – s.o Kõrgema Sõjakooli diplomeeritud lõpetajad – vormikuu krael vastavat tunnusmärki (trafaretimärki). See kujutas kiirtega stiliseeritud tõrvikut, mille peale oli asetatud kahe ristatud marssalikepi kujutis. 1936. a lahtise kraega vormikuu neid kujutisi enam ei kasutatud. Kõrgema sõjalise ettevalmistusega ohvitserid ja adjutantid kandsid eeskirja järgi pidulikel puhkudel (aktused, vastuvõtud jne) vormikuu ka khakivärvi, siidnöörist punutud akselbante.¹⁸⁹

¹⁸² Autori kogutud andmed teenistuslehtede alusel.

¹⁸³ **Rannamets** 2003. Lk 45–46.

¹⁸⁴ Autori kogutud andmed teenistuslehtede alusel.

¹⁸⁵ **Seene, A.** 2006. Sissejuhatus: sõjaväe tehnikaharidus Eestis 1920–1940. – Eesti Vabariigi Sõjaväe Tehnikakool 1920–1923/1936–1940. KVÜÖA toimetised, nr 6. Lk 19.

¹⁸⁶ Kõrgem Sõjakool 1931. Lk 80.

¹⁸⁷ ERA 495–12–570a. Lk 59.

¹⁸⁸ Märk kujutab riigivapikujulist kilpi, mida ümbritseb tammelehtedest pärg. Kilbi taga on (sõjalise sümbolina) mõök, mille käepide, portupeerihm ja tera ots kilbi tagant välja paistavad. Märk on valmistatud oksüdeeritud hõbedast ja seda kanti vormikuu parema tasku keskkohal. Märk ja selle kirjeldus kinnitati sõjaministri 18. detsembri 1923. a päevakäsuga nr 562.

¹⁸⁹ **Hennoste** 1991. Lk 3.

Lisaks õppurivahetusele tehti liitlasriikide ja sõbralike naaberriikide vastavate õppeasutustega koostööd ka muul moel. Mitmel korral tehti vastastikuseid sõprusvisiite Soome Kõrgema Sõjakooliga (vähemalt 3–4 korral), samuti visiite õppurite esindajate tasemel Poola Kõrgema Sõjakooliga. 1930. aastate algupoolel töötasid Eesti ja Läti Kõrgem Sõjakool vähemalt kahel suvisel taktikalisel välisõidul koos mõlema riigi territooriumil (1932. ja 1933. a).¹⁹⁰

Kõrgema Sõjakooli rinnamärk. Kinnitatud sõjaministri 18. detsembri 1923. a päevakäsuga nr 562

Kooli vilistlasi ühendas juriidilise isiku staatuses Kõrgema Sõjakooli Lõpetanud Ohvitseride Ühing (KSLOÜ). Selle asutamise tingis vajadus koondada ja ühendada vilistlasi, et nad jätkaksid oma edasise teenistuse kõrval sõjateaduslikku tööd ja aitaksid kaasa kaitsedoktriini ühtlustamisele. Ühingu asutasid kolonellid J. Järver ja A. Traksmann ning kolonelleitnant Karl Laurits 1932. a.¹⁹¹ KSLOÜ eesmärgiks oli põhikirja järgi edendada sõjateadust ja aidata kaasa sõjalise hariduse levikule, samuti lähendada oma liikmeid ning toetada neid moraalselt ja materiaalselt. Oma eesmärkide saavutamiseks tegeles ühing Eestiga seotud sõjateaduslike küsimuste uurimise, vastava kirjanduse väljaandmise ja koosolekute, avalike loengute, diskussioonide, meelelahutusõhtute ning ekskursioonide korraldamisega. Ühingu koosseisu kuulusid auliikmed, tegevliikmed ja toetavliikmed. Tegevliikmeteks said olla tegevteenistuses olevad ohvitserid, kes olid lõpetanud Eesti Kõrgema Sõjakooli (Kindralstaabi Kursused) või välisriikide vastava taseme kõrgema sõjalise õppeasutuse. Sõjateadusliku töö edendamiseks loodi KSLOÜs sektsioone, mis jagunesid kas eriala põhjal (nt sõjaajaloo, juhtimis- (taktika) ja tehnikasektsioon) või vastavalt kohalikele oludele garnisonide või väekoondiste alusel. Nii näiteks korraldas juhtimissektsioon ajakirjas Sõdur artiklite avaldamist, kus lahendati näitlikke taktikaülesandeid. Sõjaajaloo sektsiooni eestvõttel korraldati ekskursioone Vabadussõja ja

¹⁹⁰ ERA 650–1–445. Lk 3–8.

¹⁹¹ Kõrgema Sõjakooli lõpetanud ohvitseride ühingu põhikiri ja kodukord. Tallinn, 1936; – an. 1932. Kõrgema Sõjakooli lõpetanud ohvitseride ühing. – Sõdur, nr 48/49. Lk 1267–1268; Madise, J. 1936. Kõrgema Sõjakooli lõpetanud ohvitseride ühingu tegevusest. – Sõdur, nr 20/21. Lk 501–502.

varasemate Eestis peetud sõdade lahinguväljadele. Ühingu algatusel ja tema liikmete juhtimisel üllitati ka “Juhi käsiraamat”¹⁹².

1940. aastaks oli kooli vilistlastest surnud või erinevatel põhjustel teenistusest lahkunud kuni paarkümmend ohvitseri (teenistuses olevaiks arvestatud siin 210 ohvitseri). Ülejäänuid ligi 50 hukati Nõukogude okupatsioonivõimu poolt peamiselt aastatel 1941–1942 Eestis või N. Liidus. Mõned neist tapeti ka pärast Eesti vallutamist Punaarmee poolt 1944. a. Umbes samapalju kooli lõpetanud Eesti ohvitseri suri N. Liidu vangi- või sunnitöölaagrites. Seega võib Nõukogude võimu otsesteks ohvriteks lugeda ligi 100 kooli lõpetajat-ohvitseri (47% 1940. a teenistuses olnud kooli lõpetanuist). Kuigi enamik teenistuses olnud vilistlasi (ka mobiliseeritud reserv- ja eruohvitseri) viidi 1940. aastal üle Punaarmee koosseisu (22. territoriaalne laskurkorpus), oli neid 1944. aastaks seal teenistuses (selleks ajaks 8. Eesti Laskurkorpuses) vaid ligi 30 (14% 1940. a teenistuses olnud kooli lõpetanuist). 1942. a Venemaal formeeritud 8. Eesti Laskurkorpuse 7. ja 249. diviisi juhtisid Eesti Kõrgema Sõjakooli lõpetanud August Vassil ja Artur Saueselg. Pärast Velikije Luki lahinguid (1942–1943) nad tagandati ja vastavad ametikohad täideti Venemaal sündinud Eesti päritolu ohvitseridega. Tuntumad Laskurkorpuses teeninud, Eesti sõjaeelse kõrgema ettevalmistusega ohvitserid olid veel korpuse staabiülem Jaan Lukas, korpuse suurtükiväeülem Johann Mäe, 7. diviisi komandöri asetäitja V. Külaots, diviisi staabiülem Harry Lessel ja operatiivjaoskonna ülem David Kiljako. Polgukomandöridest olid Eesti Vabariigis omandanud sõjalise kõrghariduse Osvald Mullas ja Ilmar Paul. Mõni neist represseeriti Nõukogude võimu poolt veel pärast sõda (näiteks korpuse staabiülem Jaan Lukas suri Siberi vangilaagris 1953. a).

Kõrgema Sõjakooli kasvandikest-õppejõududest tegutsesid R. Tomberg, V. Külaots ja J. Lukas sõja-aastail mõnda aega Nõukogude Frunze-nimelise Sõjaväeakadeemia õppejõududena.¹⁹³

Eestis Saksa sõja- ja politseiõudude alluvuses formeeritud, erinevate sõjaväe- ja politseiüksuste ning -teenistuste koosseisu kuulus vähemalt 65 kooli vilistlast (30% 1940. aastal teenistuses olnud kooli lõpetanuist). Enamik neist oli 1941. aasta suvel põgenenud Punaarmeest või sattunud sakslaste kätte sõjavangi. Nende hulgas oli ka vilistlastest reserv- ja eruohvitseri.

¹⁹² Juhi käsiraamat 1935. Tallinn: “Sõduri” väljaanne.

¹⁹³ Andmed siin esitatu kohta vt nt **Allikas, Lessel**. 1974; **Uluots, Ü.** 1999. Nad täitsid käsku. Eesti ohvitseride saatus. Tallinn: Kaitseministeerium; Estonia 1940–1945. 2006. Reports of the Estonian International Commission for the Investigation of Crimes Against Humanity. Eds. T. Hiio, M. Maripuu, I. Paavle. Tallinn [Edaspidi Estonia 2006]; **Pihlau, J.** (koostaja) 2007. Auraamat Eesti Vabariigi kaadriohvitseridele. Tallinn: Umara [Edaspidi **Pihlau** 2007]; **Kistler-Ritso Eesti Sihtasutus**, kodulehekül. Ülevaateid okupatsiooniajast. <<http://www.okupatsioon.ee/1940/ylevaated-RAHVA.html>>, (21.01.2008) jt.

Kõrgema Sõjakooli haridusega ohvitseri trafaretimärk. Kanti vastavalt 1926. a vormikirjeldusele kuue püstkrael

Mitmed kooli lõpetajad töötasid Omakaitse kõrgemate juhtide ja staabiohvitseridena (E. Reissaar, J. Maide, V. Gutman, R. Tammemägi, M. Hennoste). Regionaalsete Omakaitsemalevate (-rügementide) ülematena tegutsesid Eesti Kõrgema Sõjakooli lõpetanute ajuti vähemalt viis ohvitseri (A. Luts, J. Paul, E. Saidra, P. Lilleleht, M. Kaerma). Omakaitse Ohvitseride Lahingukooli juhtide ja õppejõududena Tartus ning hiljem Kehtnas jätkasid Eesti sõjaväe määrustikele tuginedes teadmiste ning oskuste jagamist kolonelleitnant Juhan Vermet, kolonel Johan Paul, kolonel Elijas Kasak ja kapten August Nõmmik.¹⁹⁴ Kõrgema Sõjakooli vilistlastest väärib 1941. a nõukogudevastase vastupanu kontekstis äramärkimist ka luuresalga (hilisema luurepataljoni) Erna ülem kolonel Henn-Ants Kurg. Kooli lõpetajad juhtisid eestlastest moodustatud Wehrmachi julgestusgruppe ning nende baasil hiljem moodustatud ida- ja politseipataljone (J. Vermet, M. Bergmann, R. Tammemägi, R. Mikumägi). Vilistlasi teenis ka okupatsiooniaegse julgeolekupolitsei juhtivatel ametikohtadel (A.-E. Mere, V. Tiit). Staabiohvitseridena leidsid kooli lõpetanud rakendust Eesti SS-Leegioni kindralinspektuuris (J. Soodla, A. Luts), samuti 1944. a moodustatud 3. (Eesti) relvagreneride brigaadi ja hiljem 20. (Eesti) relvagreneride diviisi rügementide (J. Soodla, H.-A. Kurg, P. Vent) ja pataljoni (A.-E. Mere, E. Lang, U. Parrest) ülematena. 1944. a mobiliseeritud piirikaitserügementide ülematest oli viis Kõrgema Sõjakooli lõpetanud ohvitseri (J. Vermet, M. Kaerma, J. Raudmäe, P. Lilleleht ja A. Tomander).¹⁹⁵

¹⁹⁴ **Lind, A.** 1995. Sõja-aastad Väandras. – Eesti vabadusvõitlejad Teises maailmasõjas. Koostaja A. Jurs. Tallinn. Lk 40; **Nõmmik, A.** 1995. Omakaitse juhtide kool. – Eesti vabadusvõitlejad Teises maailmasõjas. Koostaja A. Jurs. Tallinn. Lk 40–41.

¹⁹⁵ **Õun, M** (koostaja) 1998–2005. Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased. Kogumikud I–IV. Tallinn; **Mengel, H.** 1960–1963. Suurim armastus I–IV. New York: Kultuur; **A. Jurs** (koostaja) 1995. Eesti vabadusvõitlejad Teises maailmasõjas. Tallinn; **Tammiksaar, L.** (koostaja)

Kõrgema Sõjakooli kursuse lõpetanud Soome kolonelleitnant (*everstiluutnantti*) Eino Jaakko Ilmari Kuusela oli 1944. a eestlastest vabatahtlikest Soomes moodustatud 200. jalaväerügemendi (JR 200) ülemaks. Teine soomlasest vilistlane – kolonelleitnant Väinö Veikko Savonen – oli tegev sama rügemendi pataljoniülemana ja rügemendiülema abina, samuti ohvitseride kursuse ülemana. Kooli lõpetanud nooremohvitseridest oli 200. jalaväerügemendi staabis tegev leitnant Erich Reinumägi, kes osales pärast Eestisse tagasipöördumist ka võitlustes Tartu rindel.¹⁹⁶

Ligi kümme Kõrgema Sõjakooli lõpetanud hukkus Teise maailmasõja ajal lahingutegevuses. 1941. a langesid Punaarmee koosseisus kolonelleitnant Jüri Kõrge ja kolonel Juhan Järver. 1941. a Suvesõjas Pärnumaal langes metsavendade juhina kolonel Viktor Koern lahingus hävituspataljoniastega. 1943. a veebruaris suri Kolpino (Leningradi) lahingus saadud haavadesse 182. julgestusgrupi (idapataljoni) ülem kapten Rudolf Mikumägi. 1944. a hukkus Narva rindel 8. Laskurkorpuse suurtükiväe ülem Johann Mäe. Eesti kaitsel hukkusid 1944. a kevadtalvel 20. relvagrenaderide diviisi pataljoniülema Udo Parrest ja Elmar Lang Vepsküla juures ning Emajõe rindel septembris jäi kadunuks rügemendiülem Paul Vent. Lisaks hukkusid veel mõned ohvitserid-vilistlased 1941. ja 1944. a evakueerumisoperatsioonides, Tallinna pommitamisel (1944) ning õnnetusjuhtumite tagajärjel.¹⁹⁷

Umbes pool Kõrgemas Sõjakoolis ettevalmistuse saanud juhtide kaadrist hävitati Nõukogude okupatsioonivõimu poolt mõne aasta jooksul pärast iseseisva Eesti riigi purustamist. Suur osa ülejäänuid läks Eesti jaoks kaduma sellele järgnenud võitlustes. Sõjaväe juhtkonna kasvatamine on pikaajaline protsess. Mõningatel hinnangutel kulub ohvitserkonna korralikuks ettevalmistamiseks ja kasvatamiseks kuni 25 aastat.¹⁹⁸ Umbes selline ajaperiood oligi eestlastel kasutada kahe maailmasõja vahelisel ajajärgul oma riigikaitse korraldamiseks ja ettevalmistamiseks. Eestis kahe aastakümne jooksul väljaarendatud iseseisva riigikaitseüsteemi juhtimisel sõjaolukorras jäi ettevalmistatud kaadri tegelik potentsiaal kasutamata. Nii võime tagantjärele selle kasvatustöö ja väljaõppe kvaliteedi kohta hinnanguid anda vaid kaudsete näitajate alusel.

1998. Eesti diviisi struktuur ja ohvitseride koosseis II maailmasõjas. Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia kirjastus; **Michaelis, R.** 2001. Eestlased Waffen-SS-is. 20. (1. Eesti) SS-relvagrenaderide diviis. Tallinn: Olion; Estonia 2006.

¹⁹⁶ **Uustalu, E.; Moora, R.** 1993. Soomepoisid. Ülevaade eesti vabatahtlike liikumisest ning sõjateest Soomes ja kodumaal Teise maailmasõja päevil. Tallinn: Olion. Lk 71–72, 105–106, 144; Vabaduse eest. Soomepoiste lühielulood. Soomepoiste ajalootoimkond. Soome Sõjaveteranide Eesti Ühendus. 1997. Lk 285.

¹⁹⁷ Vt nt **Pihlau** 2007. Lk 491–509 jt eelnenud viidetes 186 ja 188 toodud teostest.

¹⁹⁸ **Kasekamp** 1929. Lk 116.

kol **Karl Parts**, I lend

kin-mjr **Jaan Kruus**, I lend

kol-ltn **Oskar Pajusoo**, IV lend

kol-ltn **Johannes Remmel**, V lend

kol **Verner Trossi**, I lend

kol **August Traksmaa**, II lend

kol-ltn **Artur Normak**, II lend

mjr **August Tomander**, II lend

kol **Karl Tallo**, IV lendkol **Paul Triik**, I lendkol-ltn **Eduard Ahman**, III lendkol-ltn **August Steinberg**, V lend

kol-ltn **Mihkel Kattai**, I lend

kol **Juhan Järver**, I lend

mjr **Karl Männi**, V lend

mjr **Jaan Lukas**, IV lend

kol-ltn **Viktor Koern**, IV lend

mjr **Paul Hanson**, IV lend

ltn **August Nõmmik**, VI lend

mjr **August Viru**, V lend

kol-ltn **Vassili Külaots**, III lend

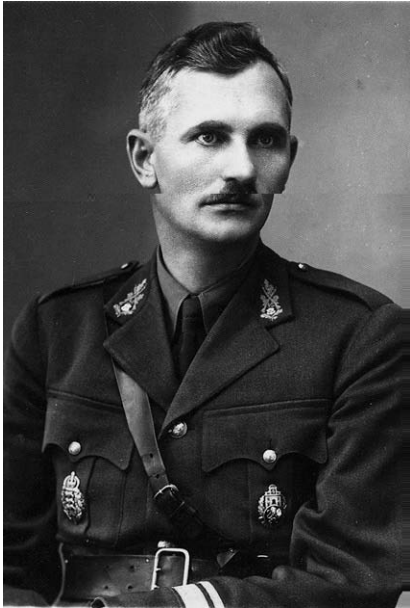
kol-ltn **Herbert Grabbi**, II lend

kol-ltn **Villem Saarsen**, V lend

kol-ltn **Juhan Vermet**, IV lend

mjr **Edmund Püss**, V lend

kol **Johannes Soodla**, III lend

kol **Artur Saueselg**, IV lend

kol-ltn **Richard Maasing**, II lend

kol-ltn **Alfred Luts**, IV lend

kol **Eduard Putmaker**, I lend

kol **Jüri Hellat**, VII lend

kol **Oskar Plaks**, I lend

kol **Emil-Aleksander Kursk**, I lend

kin-mjr **Hugo Kauler**, I lend

mjr **Juhan Madise**, IV lend

ltn **Jaan Kadever**, sõjamajanduse II lend

mjr **Paul Vent**, sõjamajanduse II lend

kol-ltn **Olav Mullas**, V lend

(Läti) ltn **Janis Lapsals**, VI lend

(Soome) kpt **Veikko-Väinö Savonen**, VI lend

Lisa I. Kindralstaabi Kursuste ajutine põhikiri (1921)

Sõjainistri
Päevakäsk.¹⁹⁹
Nr. 433.

Tallinnas, 18. juulil 1921 a.

Siinjuures avaldan teadmiseks minu poolt ajutiseks tarvitamiseks kinnitatud Kindralstaabi kursuste põhikirja.

Sõjainister: Kindralstaabi Kindral-Major **Soots.**

Kindralstaabi kursused.

Kursuste eesmärk.

§ 1. Kursuste eesmärgiks on:

a) Ettevalmistada ohvitserisi nooremate kindralstaabi ametite peale; b) anda täiendavat sõjalist haridust väeosade ülematele.

Ühes sellega peavad kursused: a) laiendama nendest osavõtjate sõjalist silma- ringi; b) äratama osavõtjates huvi ja armastust sõjateaduste vastu; d) ettevalmis- tama osavõtjaid, iseäranis tulevaid kindralstaabi ohvitserisi, teaduslikeks tööks sõjaliste küsimuste alal, õpetades neid teaduslikult mõtlema ning andes neile täiesti teaduslikud töö meetodid sõjaasjanduse alal.

Kursuste juhatus.

§ 2. Kursused alluvad otsekohe Kindralstaabi Valitsuse ülemale.

§ 3. Kursuste juhatamine usaldatakse eriti määratud ja päevakäsuga Vabariigi Sõjavägedele kinnitatud isikule.

§ 4. Majanduslikes suhtes kuuluvad kursused Vabariigi Sõjakooli juur- de. Kursusele eriti määratud summasid tarvitakse ainult kursuste juhataja nõusolekul.

Märkus: Kuni vastavate ruumide korda seadmiseni Tondil, asuvad kursused Tallinnas ja kuuluvad majandusliselt Sõjavägede Staabi juurde.

§ 5. Õpetamisesse puutuvate küsimuste harutamiseks kutsutakse kokku lektorite istang kursuste juhataja eesistumisel.

¹⁹⁹ Lisades 1–5 toodud dokumentides ja pealkirjades on säilitatud originaali õigekiri ja kirjaviis.

2. Ohvitseride vastuvõtmine kursustele.

§ 6. Vastu võetakse ohvitserisi: a) kes 1. 9. 21 on ohvitseridena teenistuses olnud mitte vähem kui 2 aastat ja kes osavõtnud sõjategevusest rivis endises Vene ehk meie sõjaväes mitte vähem kui 1 aasta ja b) kes vastavalt atesteeritud.

§ 7. Kõik ohvitserid, kes soovivad astuda kursustele, ettevalmistamiseks Kindralstaabi kohtade peale, peavad ära andma katsed: a) Matemaatikas – keskkooli programme ulatuses; b) Saksa, Inglise ehk Prantsuse keeles, mis juures ohvitser peab õige välja rääkimise juures oskama vabalt lugeda sõjaasjanduslistest raamatutest ja loetud koha sisu õigesti Eesti keeles jutustama; c) Eesti keeles, mis juures nõutakse puhas ja õigesti välja rääkimine ja õigesti kirjutamine.

§ 8. Kursustele vastuvõetavate arvu määrab kindlaks Sõjaminister.

§ 9. Kursustele vastuvõetud ohvitserid alluvad otsekohelelt kursuste juhatajale; nende ülesvõtmisest kursuste koosseisu avaldatakse Käsus Vabariigi Sõjavägedele.

§ 10. Kursustele vastuvõetud ohvitserid loetakse pikaajalises komandeerimises.

3. Kursustel valitsev sisemine kord.

§ 11. Kursustele vastuvõetud ohvitserid on kohustud osavõtma loengutest, praktilistest tööddest ja ratsasõidu tundidest. Mingisuguseid teisi teenistuse kohuseid, väljaspool kursusi, õppivad ohvitserid ei täida.

4. Teaduste õpetamine ja katsed.

§ 12. Täieline kursus kestab mitte vähem kui 12 kuud. Seejuures võib ta pikendatud saada Sõjaministri äranägemise järele.

§ 13. Õpekursus algab 1. septembril.

§ 14. Kursustel võetakse läbi järgmised õpeained:

1) Strateegia, 2) Taktika, 3) Kindralstaabi teenistus, 4) Sõja ajalugu, 5) Sõjakunsti ajalugu, 6) Sõja administratsioon, 7) Sõja statistika, 8) Teadmised suurtüki asjanduse alalt, 9) Teadmised inseneri asjanduse alalt, 10) Teadmised tehnika alalt, 11) Teadmised mere sõjaasjanduse alal, koostöötamise mõttes maaväega, 12) Geodeesia, 13) Rahvusvaheline õigus, 14) Riigi õigus, 15) Sotsialteadus, 16) Inglise, Prantsuse ja Saksa keel (õppija valiku järele üks neist keeltest). Praktilised tööd: 1) Taktika, 2) Kindralstaabi teenistus, 3) Sõja statistika, 4) Sõja administratsioon, 5) Geodeesia ja topograafia, 6) Topograafiline ja sõja inseneri joonistamine.

Peale selle veel kursuste lõpul: Ülesanne taktika ja strateegia alal.

§ 15. § 5-s tähendatud istang määrab ära, missugusel määral tuleb iga ainet läbi võtta, ja Sõjaminister kinnitab seda.

§ 16. Väljasõitude ja muude praktiliste tööde aeg määratakse § 5-es näidatud istangutel ja kinnitakse Sõjaministri poolt.

§ 17. Kursuste kestvusel võib kursuse juhataja oma äranägemise järele määrata eri-kordamisi ja repetitsioone kõigis õpeainetes.

§ 18. Õpetamine sünnib utilitaar meetodi ja repetitsiooni süsteemi järele.

§ 19. Õppijate teadmisi hinnatakse 12 ballilise süsteemi järele.

5. Kursuste lõpetajate väljalaskmine; õigused ja kursuselt väljaheitmine.

§ 20. Kursused lõpetanuks loetakse need ohvitserid, kes katsel kõigist õpeainetest keskmiselt on saanud mitte alla 8 ja igas õpeaines eraldi – mitte alla 6, ning peale selle iseseisvalt rahuldavalt täitnud kirjaliku töö ühes suusõnalise ettekandega, teemade peale, mis § 5-es ettenähtud koosolekul määratud. Selle juures need; kes keskmiselt on saanud mitte alla 9 ja igas õpeaines eraldi mitte alla 7 – loetakse lõpetanuks esimese järguga; kes alla selle – lõpetanuks teise järguga.

§ 21. Ohvitserid, kes kursuse esimese järguga lõpetanud, omandavad järgmised eesõigused:

a) Staabi-ohvitserid:

- 1) Eesõigus Kindralstaabi ohvitseri ameti peale.
- 2) 2 kuud vanust aukraadis.

b) Ülem-ohvitserid:

- 1) Eesõigus Kindralstaabi ohvitseri ameti peale,
- 2) Eesõigus staab-ohvitseri aukraadi peale,
- 3) 1 aasta vanust aukraadis.

Staab-ohvitserid, kes kursused teise järguga lõpetanud mingisuguseid eesõigusi ei saa.

Ülem-ohvitserid, kes kursused teise järguga lõpetanud omandavad järgmised eesõigused:

- 1) Eesõigus stab-ohvitseri aukraadi peale;
- 2) Kaks kuud vanust aukraadis.

§ 22. Enne täielikku kursuse lõpetamist tagandakse kursuselt: 1) kelle juures tähelepanud mitterahuldav ülespidamine, 2) kes korratult loengutest ja praktilistest töödtest osa võtavad ilma eriti mõjuvate põhjusteta, 3) kes repetitsioonidel ja katsetel nõrkadena esinevad, ehk kõrvale neist hoidnud, 4) tervise parandamiseks kaheks kuuks puhkusele lubatud ja 5) mittekõlblikud ratsasõiduks.

§ 23. Ohvitseride oma soovi peale võidakse neid kursustelt vabastada igal ajal.

§ 24. Iga ohvitser, kes kursustel õppinud, on kohustatud teenima igal kursusel viibitud aasta eest 1 ½ aastat sõjaväes, mis juures ajamäära kuus kuud ja üle kuue kuu ühes aasta eest loetakse, ajamäära alla kuue kuu – arvesse ei võeta. Tähtendatud sundusliku teenistuse aja peavad kursustel õppinud ohvitserid väljateenima sõjaväe võimkonnas, ükskõik kas väeosades ehk sõjaväe asutustes.

Sundusliku teenistuseaja algus loetakse kursuste lõpetamise ehk kursustelt tagandamise korral järgneva kuu esimesest päevast.

Kursuste juhataja.

§ 25. Kursuste juhatajale alluvad kõik kursuste juures teenivad isikud, õpetajad ning kursustel õppivad ohvitserid. Teenistuse alal on temal polgu ülema õigused.

§ 26. Kursuste juhataja sunnib oma ning temale alluvate isikute tegevuse kursustele ülesseatud eesmärgi saavutamiseks. Tema valvab, et distsipliini nõuded saaks täpisealt täidetud õppijate poolt. Pääle selle, kursuste juhataja valvab otsekoheste teaduste õpetamise, praktiliste tööde teostamise, katsete ja kordamiste järele, samuti selle järele, et praktiliste tööde kontrollimine sünniks maksvate määruste järele.

§ 27. Kursuste juhataja omab järgmised õigused: 1) Sõjaministri nõusolekul – kursuste eesmärkide edukama saavutamise otstarbel – määrata peale § 14 ettenähtud õpeainete veel niisuguseid abiõpeaineid läbivõtmiseks, millede tarvilikkus kursuste läbivõtmisel pädagoogilistel istangutel esile ilmub; 2) valida kõiki kursuste administratiiv isikuid; 3) tagandada kursustel õppivaid ohvitserisid juhtumistel mis ettenähtud §§ 22 ja 23, ettekandes sellest Kindralstaabi Ülemale; 4) teenistusesse võtta ja lahti lasta erateenijaid ja määrata neile palka koosseisus ettenähtud normide järele.

Kursuste adjutant.

§ 28. Kursuste adjutant valitakse kursuste juhataja poolt ja kinnitakse Sõjaministri poolt.

§ 29. Kursuste adjutant on kursuste juhataja käskude lähem täitja kursuste juhtimise kõikidel aladel. Tema kannab isiklikult kursuste juhatajale ette kõik paberid ja aktid, mis kantslele võimkonda kuuluvad.

Õpejõududest.

§ 30. Lektorid valitakse Sõjaministri poolt kursuste juhataja ettepanekul.

§ 31. Professorite ja lektorite kohuseks on 1) pidada loenguid niisugusel arvul ja ulatusel, mis tarvilik kursuste programme läbivõtmiseks; 2) praktiliste tööde juhatamine nii kursuse kui ka suviste kuude kestvusel; 3) Katsete toimepanemine ja kursuste juhataja määramise järele katsetel viibimine; 4) käsiraamatute kokkuseadmine, parandamine, täiendamine ja läbivaatamine; 5) avalikkude loengute pidamine, kui tunnistakse tarvilikuks sel teel laiali laotada sõjaväelaste seas kasulikke teadmisi sõja alal.

Eri määrused.

§ 32. Kursuste alaline koosseis ning lektorite arv ja palga normid ning tasu loengute, praktiliste tööde, repetitsioonide ja muude tööde eest on ettenähtud Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud koosseisus.

Lisa 2. Kõrgema Sõjakooli seadus (1931)

Vabariigi Valitsuse poolt 29. juulil 1931 antud

Kõrgema sõjakooli seadus.²⁰⁰

I.

Üldalused.

§ 1. Kõrgema sõjakooli eesmärgiks on anda seal õppivatele ohvitseridele kõrgem sõjaline haridus, eriti relvastatud jõudude organiseerimise, juhtimise ja teiste üldiste riigikaitseküsimuste teadusliku läbitöötamise ja elluviimise aladel.

§ 2. Õppetöö kõrgemas sõjakoolis kestab kaks aastat ja jaguneb esimeseks ja teiseks kursuseks. Peale selle määratakse eraldi vajalik aeg väitekirjade kirjutamiseks ja ettekandmiseks.

II.

Vastuvõtmine kooli.

§ 3. Ohvitseride vastuvõtmine kõrgemasse sõjakooli sünnib vastavalt tegelikkudele tarvidustele.

Vastuvõtmise tähtajad määrab Kaitseminister.

§ 4. Üldreeglina kõrgemasse sõjakooli võetakse vastu ohvitseri esimesele kursusele.

Teisele kursusele võib võtta vastu Kaitseministri erilisel loal ainult neid ohvitseri, kes pärast esimese kursuse õppeainete täielikku ja edukat läbivõtmist mõnesugustel põhjustel olid sunnitud lahkuma kõrgemast sõjakoolist. Kõik teised enne õppekursuse lõpetamist kõrgemast sõjakoolist lahkunud ohvitserid võivad sinna uuesti sisse astuda üldistel alustel.

§ 5. Kõrgemasse sõjakooli sisseastuvate ohvitseride vastuvõtmise tingimused on järgmised:

- 1) auaste mitte vanem kui major;
- 2) vanus mitte üle 35 a., arvates sisseastumise aasta 1. jaanuariks;
- 3) täielik sõjakooliharidus;
- 4) teenistus ohvitserina tegelikus kaitseväe teenistuses vähemalt kolm aastat, sellest vähemalt kaks aastat juhtimise ala ametikohal;
- 5) atestatsioon kahel viimasel atesteerimisaastal enne kooli sisseastumist vähemalt „hea“;
- 6) tervislik kõlblikkus teenistuseks juhtimise ala ametikohal;
- 7) diviisiülema või temale vastava ülema vääristus kõrgemasse sõjakooli astumiseks.

§ 6. Sisseastujatelt, kes juhtimise ala ametikohalt on ära olnud järgemööda 2 kuni 4 aastat, arvates kooli astumise aasta 1. jaanuariks, nõutakse ühe aasta

²⁰⁰ Riigi Teataja, nr 64, 1931. Lk 921–924.

pikkuse juhtimisestaaži uuesti omandamist. Neilt, kes, juhtimise ala ametikohalt on ära olnud üle 4 aasta, nõutakse kahe aasta pikkuse juhtimisestaaži uuesti omandamist.

§ 7. Kaitseminister kaitsevõgede staabi ülema ettepanekul võib läkitada kõrgemasse sõjakooli tegelikus kaitseväeteenistuses olevaid ohvitseri, kes vastavad järgmistele tingimustele:

- 1) vanus mitte üle 40 aasta, Vabaduse Risti kavaleridel — mitte üle 45 aasta, arvates läkitamise aasta 1. jaanuariks;
- 2) täielik sõjakooli haridus;
- 3) neli aastat teenistust vähemalt kompaniiülema ametikohal;
- 4) atestatsioon kahel viimasel atesteerimisaastal enne kooli läkitamist vähemalt „hea“;
- 5) diviisiülema või temale vastava ülema vääristus kõrgemasse sõjakooli läkitamiseks.

§ 8. Ohvitseride vastuvõtmine kõrgemasse sõjakooli sünnib võistluskatsete alusel.

§ 9. Võistluskatsetest ei lubata osa võtta ohvitseridele, kes on:

- 1) kolm korda juba katsetel olnud, kuid ei ole kooli vastu võetud kas haigestumise tõttu või nõrkade teadmiste tagajärjel katsete mittesooritamise tõttu;
- 2) kõrgemast sõjakoolist ära läkitatud mitteväärilise ülalpidamise eest;
- 3) eeluurimise või kohtu all.

§ 10. Kõrgemasse sõjakooli sisseastuvatele ohvitseridele võistluskatsed toimetatakse järgmistes ainetes:

- 1) kirjalikud katsed:
 - a) eesti keel, b) ajalugu: eesti ajalugu ja üldine ajalugu, d) poliitiline maateadus: Eesti, Vene, Läti, Soome, Leedu, Poola ja Saksa, e) taktika: kirjatöö ja ülesande lahendamine kaardil;
- 2) suulised katsed:
 - a) sõjaajalugu, b) üldine maateadus, d) Eesti sõjamaateadus, e) matemaatika: algebra, geomeetria ja tasapinnaline trigonomeetria, g) füüsika: elekter ja mehaanika, h) keemia, i) üks lääne-euroopa keel (prantsuse, saksa või inglise) ja vene keel, j) kaitseväge määrustikud ja eeskirjad;
- 3) praktilised katsed:
 - a) topograafia, b) tervisekatse, d) ratsasõit, e) morsetähestiku tundmine, g) kirjutamine kirjutusmasinal.

§ 11. Kõik võistluskatsed korraldatakse aprilli- ja maikuu. Katsete täppis aeg ja kord määratakse kaitsevõgede staabi ülemalt.

§ 12. Kõrgemasse sõjakooli läkitatud ohvitseridele (§ 7) võistluskatsed toimetatakse järgmistes ainetes:

- 1) kirjalikud katsed:
 - a) eesti keel (kirjanduslik või üldteem);
 - b) taktika: kirjatöö ning ülesande lahendamine kaardil;
- 2) suulised katsed:
 - a) üks lääne-euroopa keel (prantsuse, saksa või inglise);
 - b) vene keel.

Nimetatud katsed korraldatakse § 11 tähendatud ajal.

§ 13. Võistluskatsete ulatus üksikutes ainetes ja muudatused katsetatavate ainete nimestikus määratakse igakord Kaitseministri käsukirjaga, poolteist aastat enne vastuvõtmise aasta 1. aprilli.

§ 14. Ohvitseride teadmised ja oskused võistluskatsetel hinnatakse katsekomisjoni poolt, kelle esimeheks on kaitseväe ühendatud õppeasutiste ülem. Komisjoni liikmed määrab: 1) ühe liikme — kaitsevägede staabi ülem; 2) teised liikmed — kaitseväe ühendatud õppeasutiste ülem.

§ 15. Teadmiste ja oskuste hindamine võistluskatsetel sünnib 12-pallilise süsteemi järgi, kusjuures katsel igas aines saadud pall korrutatakse selle aine tarvis määratud koefitsiendiga.

§ 16. Võistluskatseteks määratud ainete koefitsiendid, samuti kooli vastuvõtmiseks tarvis mineva punktide miinimumi määrab igakord kaitsevägede staabi ülem ühe kuu jooksul pärast § 13 tähendatud käsukirja ilmutist.

§ 17. Võistluskatsed edukalt sooritanud ohvitseridest läkitatakse pärast katsete lõppu väeliikidesse staažile kõrgemasse sõjakooli vastuvõtmisele kuuluv arv ohvitseri ja peale selle veel 20% sellest arvust. Staažile läkitamine sünnib katsete tulemuste järjekorras. Staaži läbitegemise kava väeliikides ja staažil tehtud tööde hindamise alused määrab igakord kaitsevägede staabi ülem pärast katsete lõppu.

§ 18. Võistluskatsed ja staažid edukalt sooritanud ohvitseride nimestik esitatakse kaitsevägede staabi ülema kaudu Kaitseministrile, kes katsete ja staažidel tehtud töö tagajärgede kohaselt otsustab vastuvõtmise kõrgemasse sõjakooli. Läkitatud ohvitseride (§ 7) arv ei või tõusta üle 1/6 vastuvõetavate üldarvust.

§ 19. Ohvitserid, kes soovivad astuda kõrgemasse sõjakooli, esinevad sellekohaste ettekannetega alluvuse korras, hiljemalt vastuvõtmise aasta 1. jaanuariks.

§ 20. Diviisiülemad ja neile vastavad ülemad esitavad nende poolt kooli sisseastumiseks vääristatud ohvitseride ettekanded ühes tarvilikkude dokumentidega kaitsevägede staabi ülema kaudu Kaitseministrile hiljemalt vastuvõtmise aasta 1. veebruariks.

Samaks tähtjaks ja samas korras diviisiülemad ja neile vastavad ülemad esitavad Kaitseministrile kooli läkitamiseks ettepanevate ohvitseride nimekirjad.

§ 21. Võistluskatsetele lubatud ohvitseride nimekiri avaldatakse Kaitseministri käsukirjas.

§ 22. Kõrgemasse sõjakooli vastuvõetud ohvitserid läkitatakse kõrgemas sõjakoolis viibimise ajaks kaitseväe ühendatud õppeasutiste juurde.

§ 23. Kõrgemasse sõjakooli vastuvõetule jääb väeosas (asutises) alale tema senine ametikoht; koolis viibimise ajaks tema ametikohale määratakse ajutine kohustetäitja, kellele makstakse täielik teenistustasu selle ametikoha järgi.

§ 24. Kõrgemasse sõjakooli vastuvõetu saab koolis viibimise ajal täieliku teenistustasu tema senise ametikoha järgi.

III.

Õppekursuse läbivõtmine.

§ 25. Õppetöö kõrgemas sõjakoolis koosneb teoreetilistest loengutest ja praktilistest tööd.

Kõrgema sõjakooli õppekava töötatakse välja kaitseväge ühendatud õppeasutiste poolt. Õppekava kinnitab Kaitseminister kaitseväge staabi ülema ettepanekul.

§ 26. Õppetöö kõrgemas sõjakoolis algab oktoobrikuus pärast sügiseste katsete lõppu.

§ 27. Kõrgemas sõjakoolis läbivõetavad õppeained jagunevad kahte gruppi:

1) esimesse, peagrupperi kuuluvad:

a) taktika: üldtaktika ja väeliikide taktika, b) strateegia, d) staabiteenistus, e) sõjaajalugu;

2) teise, abigrupperi kuuluvad:

a) side, b) sõjagaas, d) fortifikatsioon, e) meresõjandus, g) eriteenistused, h) sõjamaateadus, i) poliitiline ajalugu, j) riigiõigus, k) rahvusvaheline õigus, l) sõjakriminaalõigus, m) majandusteadus, n) statistika, o) sõjaväe psühholoogia, p) sotsioloogia, r) meteoroloogia, s) keeled: eesti keel, saksa, prantsuse või inglise keel ja vene keel.

Käesoleva paragrahvi p. 2 nimetatud õppeainete nimestikus võib teha muudatusi Kaitseministri otsusel.

§ 28. Õppetöö kestusel toimetatakse praktilisi töid maastikul ja lennuväes ning sooritatakse ekskursioone.

Praktilised tööd maastikul teostatakse järgmistel aladel: 1) taktikaliste ülesannete lahendamine, 2) topograafia, 3) sõjaajaloolised tööd Vabadussõja lahinguväljadel, 4) sõjamaateaduslikud tööd riigi piiril ja sisemaal, 5) side organiseerimine, 6) tagala korraldamine.

Praktilised tööd lennuväes teostatakse tegelikkudest lendudest osavõtmisega lendurvaatleja kohuste tundmaõppimiseks.

§ 29. Õppetöö kestusel toimetatakse katsed üleviimiseks esimeselt kursuselt teisele kursusele.

Peale eelmises lõigus nimetatud katsete korraldatakse ka katsed ja iseseisvad kirjatööd üksikute kursuste vältusel.

Katsete ja iseseisvate kirjatööde ained, ulatuse ja korraldamise aja määrab kaitseväge staabi ülem kaitseväge ühendatud õppeasutiste ülema ettepanekul.

§ 30. Õppetöö kõrgemas sõjakoolis, seal hulgas ka katsed (§ 29), lõpetatakse igal aastal hiljemalt 1. septembriks.

§ 31. Kõrgemas sõjakoolis õppivate ohvitseride teadmised hinnatakse: “väga hea”, “hea”, “rahuldav” ja “nõrk”.

§ 32. Esimeselt kursuselt teisele kursusele viiakse üle need ohvitserid, kes edukalt on lõpetanud esimese kursuse, kujuures nende teadmised ja oskused on hinnatud igas sel kursusel läbivõetud õppeaines vähemalt “rahuldavaks”.

Ohvitseridele, kes ei vasta eelmises lõigus tähendatud nõuetele, kõrgemas sõjakoolis edasiõppimist ei võimaldata ja nad läkitatakse tagasi oma väeosadesse.

§ 33. Ohvitseridele, kes edukalt on lõpetanud teise kursuse, antakse täita väitekiri sõjaasjandusliku või mõne üldise, riigikaitsega ühenduses oleva küsimuse lahendamiseks.

Väitekirjade teemid, samuti nende kirjutamise, ettekandmise ja hindamise korra määrab kaitsevägede staabi ülem.

Kõrgemasse sõjakooli läkitatud ohvitserid võtavad osa väitekirjade kirjutamisest vabal soovil.

IV.

Kooli lõpetamine.

§ 34. Kõrgema sõjakooli lõpetanuks loetakse need ohvitserid, kes katsetel ja praktilistes töodes on hinnatud kõikides õppeainetes vähemalt "rahuldavaks".

Ohvitserid, kes neile tingimustele ei vasta, loetakse kõrgema sõjakooli kursuse läbikuulenuks.

§ 35. Kõrgema sõjakooli lõpetanud ohvitserid jagatakse lõpetanuks "hästi" ja "rahuldavalt".

Lõpetanuks "hästi" loetakse need, kes on hinnatud igas peagrupi õppeaines vähemalt "hea", igas abigrupi õppeaines vähemalt "rahuldav".

Ohvitserid, kes ei vasta eelmises lõigus toodud tingimustele, loetakse lõpetanuks "rahuldavalt".

§ 36. Enne kooli kursuse lõpetamist läkitatakse väeosadesse tagasi ohvitserid, kes oma ülalpidamiselt ei vasta kõrgema sõjalise haridusega ohvitserile esitatavatele nõuetele või kes kestva haiguse tõttu ei ole suutnud jälgida õppetöid ja osa võtta praktilistest töedest.

Tagasiläkitamise väeosadesse eelmise lõigu alusel otsustab Kaitseminister.

§ 37. Ohvitseridele, kes on lõpetanud kõrgema sõjakooli ühes väitekirja kirjutamisega ja kaitsmisega, antakse välja diplom Kaitseministrilt kinnitatud vormi järgi.

V.

Kooli lõpetanute kohused ja õigused.

§ 38. Kõik kõrgemas sõjakoolis õppinud ohvitserid on kohustatud iga koolis viibitud kuu eest teenima tegelikus kaitseväeteenistuses 2 kuud. Sunduslikult teenitava aja arvestamisel loetakse pool ja rohkem kuud terve kuu eest; aega alla poole kuu arvesse ei võeta.

Vabastamine tegelikust kaitseväeteenistusest enne käesoleva paragrahvi eelmises lõigus nimetatud kohustusliku teenistuseaja väljateenimist sünnib üldises, Ohvitseride teenistusekäigu seadluses ette nähtud korras.

§ 39. Kõik kõrgema sõjakooli lõpetanud ohvitserid omandavad õiguse: 1) kanda kooli rinnamärki, 2) saada ühekordset erakorralist puhkust üks kuu, 3) saada üks aasta lisavanust selles auastmes, milles nad lõpetasid kõrgema sõjakooli.

§ 40. Peale eelmises (39) paragrahvis loendatud üldiste õiguste omavad kõrgema sõjakooli lõpetanud ohvitserid veel järgmised õigused:

1) ohvitserid, kes kooli lõpetanud ühes väitekirja kirjutamisega:

a) eesõiguse kandidaatide nimekirja võtmisel ametikohtadele, mis koosseisudes on ette nähtud kõrgema sõjalise haridusega ohvitseridele;

- b) haridusastme äratähendamiseks auastme järele kirjutatavate initsiaalidega “K.S. diplom”;
- 2) ohvitserid, kes kõrgema sõjakooli lõpetanud ilma väitekirja kirjutamata – haridusastme äratähendamiseks auastme järele kirjutatavate initsiaalidega “K.S. ”.

VI.

Seadluse maksmahakkamine.

§ 41. Käesoleva seadluse paragrahvid 39 ja 40 allpool tähendatud eranditega on maksvad ka kõikide enne selle seadluse jõusseastumist kõrgemasse sõjakooli (kindralstaabi kursuste) sisseastunud ja selle lõpetanud ohvitseride kohta sedavõrt, kui nad ei ole nendes paragrahvides ette nähtud õigusi ära kasutanud enne käesoleva seadluse maksmahakkamist kõrgema sõjakooli (kindralstaabi kursuste) kohta maksvate määruste järgi.

Paragrahvis 39 pp. 2 ja 3 nimetatud õigused on maksvad ainult nende ohvitseride kohta, kes on lõpetanud kõrgema sõjakooli pärast käesoleva seadluse maksmahakkamist.

§ 42. Tarvilikud juhtnõõrid käesoleva seadluse elluviimiseks annab Kaitseminister.

Riigivanema as. J. Tõnisson.
Kaitseministri k.t. J. Hünerson.
Riigisekretär K. Terras.

Lisa 3. Kõrgema Sõjakooli V lennu (1929–1931) tunnid ja praktilised tööd

1. Kõrgema Sõjakooli V lennule aruande-aasta (01.10.1929–01.04.1930) jooksul antud tunnid

Ainestik	Loengud (arv)	Praktilised tööd	
		Harjutused kaardil	Talvised tööd
Taktika: a) üld- ja jalaväe	22	4 tööd maastikul 2 " kodus 3 " klassis <u>11 harj. kaardil</u> Kokku 98 tundi	
b) suurtükiväe	7	1 töö	
Vabadussõda	8		
Jalaväe relvad	10		
Maailmasõda	23		1 töö
Välifortifikatsioon	20		
Side	21		
Geodeesia	22		
Lennuvägi: taktika, vaatlemine, pommipildumine	15		
Sõjagaas	28		
Mobilisatsioon	11		
Sõjakriminaalõigus	30		2 pr. tööd
Riigiõigus	29		
Rahvusvaheline õigus	20		
Eesti keel	44	10 kirj. tööd	
Prantsuse keel	36	15 kirj. harj.	
Inglise keel	101	30 kirj. harj.	
Sõjamaateadus	21		
Ratsasõit	76		
Kehaline kasvatus	106		
N. Vene relvastatud jõudude praegune seisukord	2		

ERA 650–1–248. Lk 76–77.

**2. Kõrgema Sõjakooli V lennule aruande-aasta
(01.04.1930–31.03.1931) jooksul antud tunnid**

Ainestik	Loengute arv tundides	Praktilised tööd		
		Harjutused kaardil (tundides)	Talvised tööd (arvult)	Suvised tööd (päevades)
Taktika:				
a) üld- ja jalaväe	14	4 kodus 4 klassis <u>20 harjut. kaardil</u> Kokku 114 tundi		15 pv.
b) suurtükiväe		9		
Välifortifikatsioon	5	–	1	–
Side	12	–	–	4 pv.
Geodeesia	–	–	–	12 pv.
Eesti keel	26	–	6	–
Prantsuse keel (nooremas ja vanemas grupis)	160	–	2	–
Inglise keel	79	–	8	–
Läti sõjamaateadus	8	–	–	–
Poola sõjamaateadus	12	–	–	–
N. Vene sõjadoktriin	6	–	–	–
Statistika	31	–	1	–
Meresõda	36	–	–	–
Meteoroloogia	12	–	–	–
Sanitaarteenus	7 tn. +1 pv.	–	–	–
Riigimajandus	20	–	–	–
Staabiteenus	8	–	–	–
I osakonna töö	4	–	–	–
II osakonna töö	2	–	–	–
III osakonna töö	14	–	16	–
VI osakonna töö	8	–	–	–
Topo-hüdrogr. osak. töö	3	–	–	–
Intendandi teenistus	10	–	–	–
Sõjakunsti evolutsioon	8	–	–	–
Strateegia	11	–	–	–
Riigiõigus	15	–	–	–
Maailmasõda	3	–	–	–
Autoasjandus	2	–	–	–
Mobilisatsioon	34	–	–	–
Lennuvägi	–	–	–	14 pv.
Kehaline kasvatus:				
suusatamine	28			
vehklemine	21	–	–	–
võimlemine	18			
Ratsasõit	22	–		–
Iseseisvad tööd	31	–		–

**Kõrgema Sõjakooli V lennule aruande-aasta
(01.04.1931–31.03.1932) jooksul antud tunnid**

Ainestik	Loengute arv	Praktilised tööd		
		Harjutused kaardil	Talvised tööd	Suvised tööd päevades
Taktika üld-, jalaväe ja suurt., tööde korrektsioon	1	3 harj. kaardil <u>ja 1 kl. töö</u> Kokku 17		21 pv.
Sõjakunsti evolutsioon	7			
Sv. toitlust. ja varustamine	4			
Sanitaarteenistus	–			
Lennuväe taktika	2			
Strateegia	2			
Prantsuse keel	31		–	
Inglise keel	14		1	
Eesti keel	6		1	
Staabiteenistus	2			
Kv. staabi 2. osakonna teenistus	4			
Vene sõjamaateadus	12			
Poola -"-	4			
Topo-Hüdrograaf. osakonna teenistus	4			
Euroopa poliitiline olukord	4			
Riigiõigus ja sotsioloogia	–			
Rahvusvaheline õigus	–			
Sõjakriminaalõigus	–			
Vene keel	–			
Sõjagaas	–			
Maailmasõda	–			
Mobilisatsioon	–			
Side	–			
Vene lahingdoktriin	–			
Vene sõjaväel. organisatsioon				
Sõjapsühholoogia	7			
Permanent fortifikatsioon	10			
Välifortifikatsioon	–			
Ajalugu	7			
Sõjamäng		harj. kaardil 12 tundi		
Harjutus-ettekanded	3			
Statistika			1	
Ratsasõit	4			
Kehaline kasvatus	–			

ERA 650–1–342. Lk 98–99.

Lisa 4. Kõrgema Sõjakooli lõpetanud ohvitseride iseseisvate kirjalike tööde juhend (1931)

Kinnitan
J.Tõrvand
Kindrmaj
18. 5. 31

JUHTNÕORID KÕRGEMA SÕJAKOOLI LÕPETANUD OHVITSERIDE ISESEISVATEKS KIRJATÖÖDEKS 1931. ÕPPEAASTAL.

1. Üldised alused.

§ 1. Iseseisvate kirjatööde eesmärgiks on:

- anda Kõrgema sõjakooli lõpetanud ohvitseridele kogemusi mitmesuguste sõjanduslike küsimuste iseseisvaks uurimiseks olemasolevate allikate ja isiklike tähelepanekute põhjal;
- harjutada ohvitseri uuritud materjale avalikult ette kandma kuulajate ees;
- rikastada meie sõjakirjandust uute kirjatöödega.

§ 2. Iseseisvate kirjatööde tegemise algtähtpäevaks loetakse 1. september 1931. a. Kõrgemasse sõjakooli katsetega sisse astunud ohvitserid esitavad oma tööd oponentidele lõplikus kujus 7. jaanuariks 1932. a.

Juurdekomandeeritud ohvitseridele kirjatöö kirjutamine on soovitav. Nemad esitavad oma tööd oponentidele lõplikus kujus hiljemalt 1. detsembriks 1932. a.

§ 3. Iga kirjatöö läbivaatamiseks ja hindamiseks määratakse kaitseväge staabi ülema poolt vähemalt 2 oponenti, kelledest üks loetakse vanemaks.

§ 4. Kirjatöödeks määratud teemi täitmine seisab järgmises:

- materjali kogumine ja uurimine;
- kirjatöö kirjutamine;
- konspekti kokkuseadmine;
- kirjatöö ettekandmine.

2. Materjali kogumine ja uurimine.

§ 5. Ohvitserid on kohustatud läbi uurima kõik kättesaadava materjali, mis puutub käsitletavat küsimust. Uurimise tulemusena autor seab kokku allikate nimekirja.

§ 6. Nimekirjas peab iga allikas olema lühidalt hinnatud antud küsimuse uurimise seisukohalt. Nimekirja paigutatakse allikad nende tähtsuse järjekorras.

§ 7. Allikate nimekirja, mis §§ 5-6 kohaselt kokku seatud, katsetega K. S. sisse astunud ohvitserid esitavad oponentidele hiljemalt 1 ½ kuud enne töö äraandmist, teised 1. veebruariks 1932. a.

§ 8. Kui pärast allikate nimekirja esitamist autor on leidnud uusi allikaid, mille kasutamine teemi kirjutamisel on tarvilik, siis ta töö äraandmisel esineb seletusega, mispärast ta tarvilikuks pidas uusi allikaid juurde võtta.

3. Kirjatöö kirjutamine.

§ 9. Kirjatöödeks määratud teemid koosnevad kahest osast:

- teoreetiline osa, kus tuleb selgitada need põhimõtted, mis on aluseks küsimuse uurimisele;
- praktiline osa, kus tuleb käsitleda selgitatud põhimõtete kasutamist meie oludes.

Sõjaajalooliste teemade läbitöötamisel praktilist osa ei ole. Kuid autor, pärast küsimuse läbiuurimist, peab tegema lühikese kokkuvõtte neist järeldustest ja õpistest, mis väärivad tähelepanu praegusaja sõjategevuse seisukohalt eeskätt meie oludes.

§ 10. Kirjatöö kirjutamisel on põhinõudeks, et see oleks tehtud täiesti iseseisvalt. Käsitletavasse küsimusse tuleb süveneda põhjalikult ja mitmekülgsest, et selgitada tema põhijooned. Selgitatud põhimõtted väljendada lühidalt, täpsalt ja selgelt, neid redigeerides ühtlasi keeleliselt õieti.

§ 11. Allikate kasutamisel hoiduda neis leiduvate mõtete ja väidete lihtsast mahakirjutamisest. Allikatest võetud väidete põhjendamiseks märkida kirjatöös lehekülje alumisele servale allika täielik nimetus (autori nimi ja raamatu pealkiri), väljaandmise aasta ja raamatu lhk. nr., kust väide võetud.

§ 12. Kirjatööde vormilise külje suhtes tuleb pidada silmas järgmisi nõudeid:

- kirjatöö peab sisaldama teksti mitte vähem kui 60 ja mitte rohkem kui 120 masinalkirjutatud lehekülge, mis kirjutatud suurel poognal lehe ühele küljele, jättes vasakule vaba ääre ¼ lehekülje laiuses;
- teksti selgitamiseks tarvilikud tabelid, diagrammid, joonestused, skeemid jne. tulevad kirjatöödele juurde lisada erilehtedel:

tabelid – valmistatud harilikul kirjutuspaberil, illustatsioonide algeksemplarid valmistada joonestuspaberil, teised vaha- või valguspaberil;

- nii tekst kui lisad peavad olema täidetud täiesti puhtalt, neis ei tohi leiduda lugemist raskendavaid määrduvusi ega parandusi;
- kirjatöö tuleb varustada hoolsasti läbitöötatud sisukorraga ja teksti lõpul töö kirjutatakse alla autori poolt;
- kirjatöö tuleb paljundada vähemalt 3. eksemplaris, millest algeksemplar ja üks ära kiri antakse ära vanemale oponendile;
- oponendidele määratud eksemplarid tulevad kõita, milleks tarvitada inglispappi (meie ametlikkude eeskirjade kõide), tabelid ja illustatsioonid lisatakse tööle juurde kõitmata, kuid nummerdatult ja asetatud erilisse papist ümbrikusse.

§ 13. Kirjatööst ohvitser valmistab lühikese konsepti.

Põhinõudeks konsepti kokkuseadmisel on, et ta sisaldaks kõik tähtsamad põhimõtted ja väited, mis käsitletud kirjatöös. Konsepti vormilise külje kohta tuleb pidada silmas § 12 nõudeid, kusjuures konsept peab sisaldama mitte vähem kui 8 ja mitte rohkem kui 12 masinalkirjutatud lehekülge.

Kirjatöö hindamisel tuleb oponenditel hinnata ka konsepti.

§ 14. Valmiskirjutatud töö ühes konsepti ja lisadega antakse ära oponendidele, pidades silmas § 2 nõudeid, kuid mitte hiljem kui 2 nädalat enne teemi ettekandmist.

§ 15. Vanem oponent, olles tutvunenud tööga ja rääkides läbi noorema oponendiga, määrab kindlaks ja märgib ära need küsimused, mis on määratud ettekandmisele.

§ 16. Need küsimused kirjatööst, mis määratud ettekandmisele vanem oponent teatab ohvitserile 48 tundi enne ettekande algust. Ühtlasi antakse teada ettekande vältus.

Ettekande vältus on normaalselt 60 minutit. Tarviduse korral vanem oponent võib seda aega pikendada, kuid mitte rohkem kui 15 minutit.

§ 17. Ettekande kohta tuleb pidada silmas järgmisi nõudeid:

- ettekandeks ohvitser peab end niivõrra põhjalikult ette valmistama, et ta suudaks käsitletavad küsimused esitada kuulajatele vabas kõnes, ilma sisuliste vigadeta, ladusalt ja huvitavalt;
- ettekandeks valmistatakse lühikene kava, mis sisaldab kõiki käsitletavaid küsimusi ettekande järjekorras. Kavad paljundatakse ja jagatakse välja kuulajatele enne ettekande algust kaitsevägede staabi VI osakonna korraldusel;

- ettekande sisu jälgimiseks ohvitser võib kasutada valmistatud kirjatööd, kuid keelatud on teksti mahalugemine tööst, välja arvatud need juhud kui on vaja ette tuua mõne teise autori väiteid originaal väljenduses;
- ettekanne tuleb illustreerida nende tabelitega, joonestustega ja skeemidega, mis ettekantavate küsimuste alal esinevad kirjatöös. Tarbekorral võib ka veel valmistada täiendavaid illustratsioone.

§ 18. Pärast ettekannet, vanema oponendi poolt määratakse 10-minutiline vaheaeg. Vaheajale järgneb kirjatöö läbiarutamine oponentide poolt, kusjuures vanem oponent esineb viimasena.

§ 19. Pärast noorema ja vanema oponendi läbiarutamist ettekandja ohvitser võib esineda oma vastuväidetega tehtud märkustele, kusjuures ta on kohustatud andma põhjendatud ja läbikaalutud vastused. Samal ajal võivad päältkuulajad esineda küsimustega ettekantud töö kohta.

§ 20. Iseseisev kirjatöö hinnatakse oponentide poolt ühise hindega:

- väga hea;
- hea;
- rahuldav;
- mitterahuldav.

§ 21. Kirjatöö algeksemplar ühes lisadega pärast ettekandmist antakse ära kaitsevägede staabi VI osakonda alalhoidmiseks.

Paremad tööd, tarbekorral osaliselt ümbertöötatult vastavalt kaitsevägede staabi ülema poolt esitatud nõuetele, avaldatakse trükis.

Ettepaneku teemi osaliseks ümbertöötamiseks teeb vanem oponent.

A. Traksmann
kolonel,
Kaitsevägede staabi VI osakonna
ülem

Lisa 5. Kindralstaabi Kursused/Kõrgema Sõjakooli 1921–1940 lõpetanud ohvitserid ja nende kaitstud väitekirjad²⁰¹

Juhtimise ja staabiteenistuse ala I lend (1921–1923)

Alus: sõjaministri päevakäsk nr 190–1923

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Eluaastad	Katsetega või komandeeritud	Väitekirja teema
1	kol Karl Parts VR I/1, II/2, II/3	1886–1941	komandeeritud	Soomusjõud minevikus ja nüüd
2	kol Jaan Kruus VR II/3	1884–1942	komandeeritud	Jalaväe kaitselahing. Välismaa sõjavägedes valitsevate vaadete võrdlus
3	kol Gustav Jonson VR I/3, II/2	1880–1942	komandeeritud	Meieaja ratsavägi. Vaadete evolutsiooni tema organisatsiooni, kasvatuse, väljajõe ja kasutamise alal XX sajandi sõdade järele
4	kol-ltn Hugo Kauler VR I/2	1893–1942	komandeeritud	Propaganda kui uus võitluseabinõu meieaja sõjas. Tema organiseerimine rahu- ja sõjaajal. Maailmasõja ja vene revolutsiooni kogemuste järele
5	kol-ltn Emil Kursk VR I/3	1894–1945	komandeeritud	Jalaväe pealetungilahing. Välismaa sõjavägede valitsevate vaadete võrdlus
6	kol-ltn Verner Trossi VR I/3, II/3	1890–1953	komandeeritud	Jalaväe ja suurtükiväe koostöötamine meieaja lahingus
7	mjr Paul Triik VR II/3	1896–1941	katsetega	Tankid, nende organisatsioon ja taktika
8	kpt Johannes Järver VR I/3	1886–1941	katsetega	Salaluure, selle organiseerimine XX sajandi sõdade kogemuste varal ja võitlus selle vastu
9	kpt Jaan Maide VR II/3	1896–1945	katsetega	Tähtsamate Euroopa sõjavägede (Inglise, Prantsuse, Saksamaa) reorganiseerimine Maailmasõja kogemuste varal
10	kpt Oskar Plaks	1895–1938	katsetega	Noorsoo sõjaline kasvatus ja ettevalmistus enne sunduslikku sv. Teenistusse astumist. Olevate vaadete ja võtete võrdlus. Soovitav organisatsioon
11	kpt Richard Tomberg	1897–1982	katsetega	Eesti Vabadusesõda kuni 6. jaanuarini 1919

²⁰¹ Tabelisse on kantud kõik kaitstud väitekirjad, mille kaitsmise kohta on allikaline kinnitus. Mõned väitekirjad, mille kaitsmise kohta on kaudseid andmeid, kuid mida Riigiarhiivi vastavatest fondides ei õnnestunud leida (fond 496, nimistu 4 ja fond 495, nimistu 12), võivad loetelust puududa. Mõned väitekirjad, mille kaitsmise kohta koostajal täielikku kinnitust ei õnnestunud leida, on märgitud pealkirjade järel sulgudes ja küsimärgiga. Ohvitseride nimede puhul on lähtutud lõpetamise ajal kehtinud nimekujust ja nime hilisema eestindamise korral lisatud sulgudes hilisem variant. Tabeli koostamisel kasutatud allikate nimekiri asub lisa lõpus.

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Elu-aastad	Katsetega või komandeeritud	Väitekirja teema
12	a-kpt Kurt Mollin	1894–1983	katsetega	Marnskaja operatsija i jeja znatšenije v obšem hode vojennõhh deistvii na frantzuskom fronte
13	a-kpt Mihkel Kattai	1893–1950	katsetega	Operatsioon Landeswehri vastu (5.juunist kuni 5. juulini 1919)
14	ltn Eduard Putmaker	1888–1943	katsetega	Lennuväe koostöötamine lahingus teiste väeliikidega

Juhtimise ja staabiteenistuse ala II lend (1923–1926)

Alus: sõjaministri päevakäsk nr 51–1926

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Elu-aastad	Katsetega või komandeeritud	Väitekirja teema
1	kol-ltn August Traksmann (Traksmaa) VR I/3, II/3	1893–1942	katsetega	Riigikaitse teostamine inseneriasjanduse alal. Olemasolevad vaated ja võimalikud abinõud meie olukorras
2	mjr Aleksander Jaakson VR I/3	1892–1942	katsetega	Soomusjõud strateegias ja taktikas Maailmasõja ja Vabadusesõja kogemustel
3	mjr Johann Raud VR I/3	1892–1942	katsetega	Rannakaitse, eriti meie oludes
4	mjr Richard Masing (Maasing) VR I/3	1896–1976	katsetega	Rahva ja sõjaväe moraalne ettevalmistamine praegusaja sõjaks ja selle tähtsus
5	mjr Artur Normak	1895–1941	katsetega	Side organiseerimine riigis ja lahinguväljal
6	mjr Hans Vanaveski VR I/3	1888–1976	katsetega	Gaasisõda meie oludes
7	mjr Villiam Fiskar	1890–?	katsetega	Lahingumoona tarvitus praegusaja lahingus, selle toimetamine lahinguväljale ja väeosadele meie oludes
8	kpt Herbert Freiberg (Raidna) VR II/3	1897–1942	katsetega	Õine tegevus ja tema tähtsus meie oludes
9	kpt Herbert Grabby (Grabbi)	1896–1942	katsetega	Millised kaitselahingu viisid on kõige kohasemad meie oludes
10	kpt Ilja (Elias) Kasak	1895–1985	katsetega	Moondamine. Küsimuse areng praegu ja tulevikus välisriiges ja meil
11	kpt Jaan Kurvits VR II/3	1893–1942	katsetega	Partisanitegevus ja selle tähtsus meile
12	kpt Hans (Ants) Matson (Matsalo) VR II/3	1895–1945	katsetega	Riigi õhukaitse meie oludes

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Elu-aastad	Katsetega või komandeeritud	Väitekirja teema
13	kpt Troadi Lango	1896–1942	katsetega	Mehaaniline transport. Meie võimed sellel alal
14	kpt August Tomander VR I/3	1893–1985	katsetega	Piirikate mobilisatsiooni korral üldse ja meie oludes eriti
15	kpt Aleksander Kulbush (Kulgver) VR I/3	1888–1941	katsetega	Jalaväe ja suurtükiväe koostöötamine meie oludes
16	ltn Ralf Tennorist (Tõnurist)	1899–1964	katsetega	S.S.S.R. sõjalised jõud. Nende ettevalmistus sõjategevuseks väljaõppe ja tehnilise varustuse alal

Juhtimise ja staabiteenistuse ala III lend (1925–1927)

Alus: sõjaministri päevakäsk nr 301–1927

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Elu-aastad	Katsetega või komandeeritud	Väitekirja teema
1	kol-ltn Anton (Ants) Lõhmus VR I/3, II/3	1885–1968	komandeeritud	
2	kol-ltn Paul Borkmann VR I/3	1891–1936	komandeeritud	
3	mjr Otto Janson (Jaanso) VR II/3	1896–1937	komandeeritud	
4	mjr Karl Freimann	1896–1942	komandeeritud	
5	mjr Karl Kool VR I/3	1891–1934	komandeeritud	
6	mjr Eduard Liibus VR II/3	1893–1941	komandeeritud	
7	mjr Eduard Ahman VR I/3	1889–1942	katsetega	Väeliikide juhtimine ja koostöö pealetungil
8	mjr August Balder VR II/3	1891–1973	katsetega	Kaitseliidu tähtsus ja ülesanded riigikaitse seisukohalt
9	mjr August Kasekamp VR II/3	1889–1942	katsetega	Juhtide kasvatus ja väljaõpe sõjaväes moodunud sõdade, eriti Maailmasõja ja Vabadusesõja kogemustel
10	mjr Vassili Külaots	1889–1977	katsetega	Suusk-jalgratturite üksused: nende organisatsioon, relvastus, väljaõppe ja kasutamine lahingutegevusel
11	mjr Artur Laats VR I/3	1892–1942	katsetega	
12	mjr Karl Laurits VR II/2, II/3	1892–1941	katsetega	Luureteenistus staapides

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Elu-aastad	Katsetega või komandeeritud	Väitekirja teema
13	mjr Mart Tuisk VR I/3	1889–1942	katsetega	Mobilisatsioon möödunud sõdade, eriti maailmasõja kogemustel
14	kpt Mart Bergmann VR II/3	1894–1944	katsetega	
15	kpt Oskar Jalajas	1894–1930	katsetega	Sõjakunsti ajaloo ja sõjaajaloo uurimise tähtsus ja meetodid
16	kpt Gustav Kasemets	1892–1941	katsetega	Sõjaväe organisatsiooni arenemine käesoleval sajandil ja väljavaated tulevikku
17	kpt Karl Krikmann (Karla Liivola)	1891–1982	katsetega	Eraldi teotseva korpuse (väerinde) seljataguse korraldamine pealetungil ja kaitsel
18	kpt Rein Tomback VR I/3	1896–1942	katsetega	Meie riikliku sidevõrgu arendamine riigikaitse seisukohalt, arendamise sihtjooned ja võimalused
19	kpt Aleksander Vernik	1896–1942	katsetega	Õhukaitse korraldamine riigis
20	ltn Aleksander (Aldo) Kudevita	1900–1947	katsetega	Jõgede ja kitsustikkude kaitsmine ja vallutamine
21	ltn Eduard Metstak	1896–1942	katsetega	Eraldi teotseva korpuse (väerinde) seljataguse julgeoleku tagamine ja vastuluure tegevus sõjaajal
22	ltn Aleksander Reinhold	1895–1961	katsetega	Nõukogude Venemaa sõjalised võimed ja arvatav tegevusviis Eesti ja Eesti-Läti kaksikliidu vastu esimese kahe nädala jooksul pärast mobilisatsiooni väljakuulutamist
23	ltn Nikolai Riiberg (Riiberk)	1900–1942	katsetega	Positsioonisõda, selle tekkimine ja iseäraldused Maailmasõjas
24	ltn Johannes Soodla VR II/2, II/3	1897–1965	katsetega	
25	ltn Karl Tuvikene	1897–1942	katsetega	Sõjaväe komplekteerimise arenemine käesoleval sajandil ja väljavaated tulevikku

Juhtimise ja staabiteenistuse ala IV lend (1927/1928–1930)

Alus: kaitseministri käskkiri nr 30–1930

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Eluaastad	Katsetega või komandeeritud	Väitekirja teema
1	kol Karl Tallo VR I/3	1891–1942	komandeeritud	
2	kol-ltn Vilhelm Kohal	1887–1942	komandeeritud	
3	kol-ltn Oskar Pajusson (Pajusoo) VR II/3	1895–1943	komandeeritud	
4	kol-ltn Viktor Koern VR II/3	1892–1941	komandeeritud	
5	kol-ltn Artur Sauselg (Sauselg) VR II/3	1894–1965	komandeeritud	
6	mjr Rudolf Rökk VR II/3	1892–1930	komandeeritud	
7	ltn Voldemar Post	1897–1970	komandeeritud	
8	kpt Eino Jaakko Ilmari Kuusela (Soome kv)	1899–1973	komandeeritud	Lahingutegevus metsas
9	mjr Artur Simson VR II/3	1896–1967	katsetega	Reservohvitseridega komplekteerimine ja nende väljaõpe pärast Maailmasõda
10	mjr Jaan Lukas VR I/3	1892–1953	katsetega	Noorsoo sõjaline ettevalmistus mujal ja meil
11	kpt Voldemar Karing VR II/3	1895–1942	katsetega	Sõjaväe väljaõppes tarvitavad õppemeetodid
12	kpt Paul Hanson VR II/3	1893–1942	katsetega	Dessantoperatsioonide teostamise võimalusi Soomelahe rannikul Narva-Jõesuust kuni Spithamini
13	kpt Johan Tomson (Juhan Toomsar) VR II/3	1893–1941	katsetega	R.K.K.A. lahingudoktriin ametlikkude eeskirjade ja sõjakirjanduse valgusel
14	kpt Johannes Reinglas (Reinola)	1896–1942	katsetega	Väljaõppe küsimus sõjavägedes, kus sunduslik teenistusaeg on 1 aasta või lühem
15	kpt August Vassil VR I/3	1896–1975	katsetega	S.N.V. Liidu Põhja-Lääne oblast kui baas R.K.K.A.-le Eestile kallaletungi puhul
16	kpt Eduard Margusson (Marguste) VR II/3	1897–1942	katsetega	Kehalise kasvatuse organiseerimine ja teostamine kaitseväes 1-aastase sundusliku teenistuseaja juures
17	kpt Johannes Värnik (Vermet)	1897–1966	katsetega	Üleajateenijate allohvitseridega komplekteerimine ja nende ettevalmistamine pärast Maailmasõda

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Elu-aastad	Katsetega või komandeeritud	Väitekirja teema
18	kpt Rudolf Freudenstein (Vaharo) VR I/3	1897–1942	katsetega	N-Vene raudteed mobilisatsiooni ja koondamise läbiviimise mõttes üldse läände ja eriti Eesti ja Läti piirile
19	ltm Alfred Luts	1899–1991	katsetega	Sõjaväe motoriseerimine ja väljavaated meie oludes
20	ltm Aleksander Ilves	1896–1943	katsetega	Lennuväe koostöö teiste väeliikidega pealetungi- ja kaitselahingus
21	ltm Johann Madisson (Juhan Madise)	1903–1977	katsetega	Ühenduste ülesanded sõja ajal, teede ja transportvahendite ettevalmistamine sõjaajaks
22	ltm Rudolf Tuul	1899–1971	katsetega	Sõjategevus talvel

Juhtimise ja staabiteenistuse ala V lend (1929–1931/32)

Alus: kaitseministri käskkiri nr 61–1932

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Elu-aastad	Katsetega või komandeeritud	Väitekirja teema
1	kol Georg Leets VR I/3, II/3	1896–1975	komandeeritud	Jalaväesuurtükivägi
2	kol-ltm Karl Mutso	1887–1941	komandeeritud	
3	kol-ltm August Steinberg VR I/3	1896–1941	komandeeritud	Lennuväe kasutamine dessantoperatsioonide vastu võitlemisel
4	mjr Peeter Asmus VR II/2, II/3	1893–1942	komandeeritud	
5	mjr Johannes Remmel VR II/2, II/3	1897–1942	komandeeritud	
6	mjr Vilhelm Sarsen (Villem Saarsen)	1891–1982	komandeeritud	Poola sõda Nõukogude Venega
7	mjr August Viru VR II/3	1893–1942	komandeeritud	
8	kol Jaan Lutsar	1886–1943	vabakuulaja	
9	kpt Matti Roppo (Soome kv)	1900–?	komandeeritud	Ida-Karjala vabaduspüüded 1918–1922
10	mjr Johann Mäe	1895–1944	katsetega	Väljasuurtükiväe ülesanded, organisatsioon ja juhtimine praegusaja lahingus
11	mjr Karl Männi	1896–1941	katsetega	Raskekuulipildujate kasutamine lahingus
12	mjr Osvald (Olav) Mullas	1894–1975	katsetega	Põhimõtted piiriäärsete raioonide ettevalmistamiseks sõjaks

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Elu-aastad	Katsetega või komandeeritud	Väitekirja teema
13	kpt Mart Haber (Kaerma)	1897–1948	katsetega	Eestlane sõdurina. Järeldusi kaitseväge komplekteerimiseks, väljaõppeks ja juhtimiseks
14	kpt Artur Kaschan	1898–1945	katsetega	Jalaväe pataljoni pealetungil ja kaitsel meie oludes (?)
15	kpt Aksel Kristian	1900–1985	katsetega	R.K.K.A. jalaväe lahinguline ettevalmistus
16	kpt August Stern	1894–1942	katsetega	Jalaväe jao- ja rühmaorganisatsiooni kujunemine Maailmasõja kogemustel
17	ltn Aleksei Kurgvel	1904–1982	katsetega	Riikliku sidevõrgu arendamine õhuväe teenistuse vajaduste rahuldamiseks
18	ltn Sergius Laks	1901–1942	katsetega	Kerge osade kasutamine lahingutegevusel
19	ltn Arnold Nõmm	1903–1942	katsetega	Võitlus vastase suurtükiväega
20	ltn Heino Onny (Onni) VR II/3	1900–1942	katsetega	1. Ratsapolk Vabadussõjas 1918–1920
21	ltn Edmund Püss	1899–1979	katsetega	Hirm võitlusvõimet mõjutava tegurina sõjas ning selle vastu võitlemine
22	ltn Harald Roots	1905–1986	katsetega	Mereväe tähtsus, ülesanded, organisatsioon ja komplekteerimine, eriti meie oludes
23	ltn Johannes Till	1897–1942	katsetega	Nõukogude Vene ratsavägi, tema organisatsioon, relvastus, väljaõpe ja kasutamine

Juhtimise ja staabiteenistuse ala VI lend (1931–1933)

Alus: kaitseministri käskkiri nr 231–1933

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Elu-aastad	Katsetega või komandeeritud	Väitekirja teema
1	kol-ltn Eduard Rüütel	1884–1969	komandeeritud	
2	kol-ltn Johannes Siir	1889–1941	komandeeritud	
3	mjr Johannes Tamm VR II/3	1890–1943	komandeeritud	
4	mjr Aleksander Häelme VR I/3	1891–1942	komandeeritud	
5	mjr Valfried Gutman	1900–1992	komandeeritud	

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Eluaastad	Katsetega või komandeeritud	Väitekirja teema
6	mjr Evald Ein	1894–1986	komandeeritud	
7	kpt Väinö Veikko Savonen (Soome kv)	1900–1977	komandeeritud	Tagala korraldamine väekoondises Soome oludes
8	ltn Janis Lapsals (Läti kv)	1897–1942	komandeeritud	Läti Vabadussõda 1918–1919 kuni Võnnu lahinguni
9	mjr Jüri Kõrge	1894–1941	katsetega	Miilitsavägi Eestis
10	kpt Ervin Martson (Ain Mere)	1902–1969	katsetega	Tänapäeva lennukivägi strateegia ja taktika abinõuna
11	kpt Ernst Miil	1900–1942	katsetega	Mootorvedu suurtükiväes
12	kpt Oskar Polli-sinsky VR II/3	1896–1942	katsetega	Narva rinde kaitsmine 1919. a. novembri teisel poolel
13	kpt Otto Kallikorm	1900–1989	katsetega	Kaitseliit, tema organisatsioon, ülesanded ja tegevus mobilisatsiooni ja sõja ajal ning Kaitseliidu ettevalmistamine selleks
14	kpt Raimond Ustal	1903–1940	katsetega	Sõjateatri suurtükiväe triangulatsioon rahu ja sõja ajal ja selle rakendamine suurtükiväe mõõde-luureteenistuseks meie oludes
15	ltn Arnold Kersten (Kärsten)	1906–1935	katsetega	Territoriaalse ja miilitsasüsteemilise ratsaväe tekkimine, areng, organisatsioon, väljaõpe ja kasutamine lahingus. Selle süsteemi loomise ja kasutamise võimalused meie oludes
16	ltn Karl Tamm	1901–1941	katsetega	
17	ltn Evald Schmidt (Saidra)	1905–1982	katsetega	
18	ltn Albert Pessor (Pesur) VR III/3	1903–1966	katsetega	Tagala korraldamine väekoondises, eriti meie oludes
19	ltn Martin Nurk	1902–1992	katsetega	Saksa 1. armee manööver Marne'i lahingus
20	ltn Ferdinand (Rein) Kivimägi	1900–1942	katsetega	
21	ltn August Jaakson	1904–1977	katsetega	Õhukaitse-suurtükivägi ja selle kasutamine
22	ltn August Nõmmik	1903–1996	katsetega	Ohvitseri ülesanded sõdurite kasvata-misel: kuidas neid ülesandeid teostada lühikese sundusliku teenistuseaja juures, eriti meie oludes
23	ltn August Kask	1902–1941	katsetega	

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Elu-aastad	Katsetega või komandeeritud	Väitekirja teema
24	Itn Feliks Tretjakevitš (Tarm)	1902–1943	katsetega	Moto-mehaaniseeritud väed strateegia ja taktika abinõudena
25	Itn Eduard Vacker (Enn Vakkur)	1903–1942	katsetega	Passiivse õhukaitse korraldamine riigis
26	Itn Vladimir Munner (Vello Muruma)	1903–1942	katsetega	Gaasikaitse korraldamine riigis, eriti meie pealinnas

Juhtimise ja staabiteenistuse ala VII lend (1934–1936/37)

Alus: kaitsevägede ülemjuhataja käskkiri nr 25–1937

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Elu-aastad	Katsetega või komandeeritud	Väitekirja teema
1	kol Jüri Hellat VR I/2	1892–1942	komandeeritud	Suurtükiväe tegevuse põhimõtted pealetungil ja kaitsel meie oludes
2	kol Voldemar Koch (Koht) VR II/3	1893–1942	komandeeritud	
3	m-kpt Valev Mere VR I/3	1893–1949	komandeeritud	
4	kol-Itn Johannes Vellerind VR I/3	1891–1941	komandeeritud	Õhuoperatsioonid ja nende teostamine Nõukogude Vene ametliku doktriini ja sõjakirjanduse seisukohalt
5	mjr Jaan Lepp VR II/2, II/3	1895–1941	komandeeritud	Kaitseliidu ülesanded riigikaitsele õppe- ja kasvatustöö alal rahu ja sõja ajal
6	mjr Paul Villemi VR II/3	1897–1942	komandeeritud	Operatiivse ja taktikalise juhtimise põhijooned Vabadussõjas
7	mjr Rudolf Krupp	1890–1944	komandeeritud	Tangitõrje Maailmasõjas ja tema arenemine tänapäevani. Taktikalisi õpiseid
8	kpt Eduards Medens (Lāti kv)	1900–?	komandeeritud	Doonau ületamine sakslastelt 7.–17. okt. 1915. Õpiseid jõgede kaitseks
9	kpt Feliks Breede	1900–1942	katsetega	Luure korraldamine N. Vene armees ja korpuses
10	Itn Harald Kirsipuu	1906–1942	katsetega	Motomehhaniseeritud vägede läbimurded ja nende likvideerimine
11	Itn Peeter Kaseoru	1907–1981	katsetega	Mere- ja õhujõudude ülesanded ja koostöö meie ranniku kaitsel
12	Itn Johannes Unt	1907–1977	katsetega	Murrang Vabadussõjas 1918 ja 1919 vahetusel, selle põhjused ja areng
13	Itn Olev Õun	1903–1951	katsetega	Raadioluure Maailmasõjas ja tema korraldamise alused tänapäev

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Elu-aastad	Katsetega või komandeeritud	Väitekirja teema
14	Itn Vladimir Tiit	1906–1969	katsetega	Dessantoperatsioon Gallipolis 1915 ja õpiseid dessantide vastu võitlemiseks
15	Itn Ernst Bauming	1905–1975	katsetega	Reservohvitseride ettevalmistamise aluseid, nende oskuste ja teadmiste täiendamise probleeme tänapäev
16	Itn Richard Tammemägi	1906–1942	katsetega	Pihkva operatsioon 1919. aasta suvel
17	Itn August Hint	1902–1944	katsetega	Raadio side ja võitlusabinõuna sõjalises tegevuses tänapäev
18	Itn Adolf Herm	1909–1945	katsetega	Tankide kasutamine ja teotsemise põhimõtted N. Venes (?)

Sõjamajanduse ala I lend (1934–1936/37)

Alus: sõjavägede juhataja käskkiri nr 12–1937

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Elu-aastad	Katsetega või komandeeritud	Väitekirja teema
1	kol-Itn Eduard Melts VR I/3	1893–1955	komandeeritud	Saksa armee ja korpuse tagala korraldamise organite juhtimine, tegevus ja vahekorrad koostöös armee ja korpuse staabiga Maailmasõjas idarindel
2	mjr Teodor Kalberg VR I/3	1892–1969	komandeeritud	Tagala kaitse- ja julgeolekukorraldus sõjaajal. Ajalooline areng ja lahendusvõimalusi meil
3	mjr Jaan Org VR I/3	1895–1943	komandeeritud	Rahvaväe varustamine Vabadussõjas
4	mjr Paul Hinno VR I/3	1893–1981	komandeeritud	N. Vene armee ja korpuse tagala korraldamise organite juhtimine, tegevus ja vahekorrad koostöös armee ja korpuse staabiga maksva doktriini ja sõjakirjanduse seisukohalt
5	kpt Martin Saarla	1900–1972	katsetega	3. diviisi hooldusteenistuse korraldus Vabadussõjas langesveeri operatsioonis
6	kpt Aleksander Viires	1899–1941 ?	katsetega	Staabitöö korraldus väekoondises varustamise ja evakuatsiooni alal meie oludes
7	kpt Voldemar Saarni	1903–1984	katsetega	Meie kaitseväge hooldusteenistuse ülesanded ja soovitatav organisatsioon rahu- ja sõjaajal
8	Itn Juhan Vint	1900–1968	katsetega	Maanteed ja raudteede võrgu kasutamine ja korrashoid sõja ajal meie oludes
9	Itn August Ots	1907–1957	katsetega	Eesti majanduslik ettevalmistus sõjaks
10	Itn Rudolf Rosimannus	1906–1982	katsetega	N. Vene merejõud, nende sõjaline tähtsus Läänemeres ja teotsemise doktriin

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Elu-aastad	Katsetega või komandeeritud	Väitekirja teema
11	ltn Martin Susi	1903–1971	katsetega	Riigikaitse huvides sõja korral vajalikud evakuatsioonid, nende ettevalmistamine ja teostamine meil
12	ltn Alfred Pääbus	1906–1944	katsetega	Varustamise, evakuatsiooni ja side küsimuste lahendamine motomehbrigaadi raamides, võttes aluseks RKKA koosseise ja tegevust meie vastu
13	ltn Rudolf Treial	1904–1978	katsetega	Väekoondise ja väeosa varustamine lahingumoonaga, võitlusvahenditega, tehniliste ja transpordi abinõudega ja materjalidega sõja korral meie oludes
14	ltn Rudolf Mägi	1905–1972	katsetega	Sanitaar- ja veterinaarevakuatsiooni korraldus ja teostamine väekoondises ja väeosas sõja ajal meie oludes
15	ltn Mihkel Uudla	1907–1956	katsetega	Väekoondise ja väeosa varustamine elutarvetega sõja korral meie oludes

Juhtimise ja staabiteenistuse ala VIII lend (1936–1938)

Alus: sõjavägede ülemjuhataja käskkiri nr 70–1938

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Elu-aastad	Katsetega või komandeeritud	Väitekirja teema
1	kol August Ratiste VR II/3	1893–1961	komandeeritud	
2	kol-ltn Karl Soo VR I/3	1895–1941	komandeeritud	
3	mjr Rudolf Lints VR I/3	1891–1942	komandeeritud	
4	mjr Aleksander Tilgre VR I/3, II/3	1897–1944	komandeeritud	
5	mjr Harald Lokk	1894–1941	komandeeritud	
6	kol Friedrich Pinka VR I/3, II/3	1895–1942	komandeeritud	
7	kol-ltn Valter Martma	1891–1944	komandeeritud	Meie suurtükiväe organisatsioon, relvastus, varustus ja tegevuse iseloomustus Vabadussõjas
8	kol-ltn Johan Paul	1891–1961	komandeeritud	
9	kol-ltn Johannes Lippus VR II/3	1891–1948	komandeeritud	

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Eluaastad	Katsetega või komandeeritud	Väitekirja teema
10	kol-ltn Henn Kurg	1896–1943	komandeeritud	
11	kol-ltn Ralf Teiman VR II/3	1892–1955	komandeeritud	
12	kol-ltn Kaarel Tammekand VR II/3	1894–1942	komandeeritud	Mehhaniseeritud vägede koostöö teiste väeliikidega pealetungioperatsioonides
13	kol-ltn Artur Tenno VR I/3	1894–1964	komandeeritud	
14	mjr Voldemar Aaviste VR II/3	1893–1941	komandeeritud	
15	mjr Richard Aks VR I/3	1894–1942	komandeeritud	
16	mjr Eduard Reissaar	1899–1989	komandeeritud	
17	mjr Paul Lilleleht VR II/3	1893–1955	komandeeritud	
18	mjr Feliks Jänes VR II/3	1898–1942	komandeeritud	Kaadri täiendusõppuste teostamise alused, ulatus ja tegeliku õppetöö organiseerimine
19	san-kpt Robert Tuisk	1896–1982	komandeeritud	Sanitaarteenistuse organiseerimine sõja ajal meie oludes
20	kol-ltn Johannes Raudmäe VR II/3	1891–1973	komandeeritud	
21	kpt-mjr Peeter Mei	1893–1941	komandeeritud	
22	mjr Hans Kitvell	1901–1942	katsetega	Lennuväe kasutamine Itaalia-Abessiinia ja Jaapani-Hiina sõja ja Hispaania kodusõja kogemustel
23	mjr Voldemar Andresen	1901–1942	katsetega	Maapealne kauge- ja lähijulgestus väekoondiste rännakul ja lähenemisel Maailmasõjas ja tänapäeval
24	kpt Eerik Loorits	1903–1991	katsetega	Nõukogude Vene punaarmee (RKKA) tegevuse iseäraldusi pealetungil
25	kpt Aleksander Viiret	1904–1973	katsetega	Šifrid ja nende kasutamine tulevikusõjas
26	ltn Juhan Karise	1902–1942	katsetega	Lemsalu, Roopa, Võnnu, Ronneburgi lahing (19. – 23.juuni 1919) operatiivse ja taktikalise juhtimise seisukohalt
27	ltn Verner Püss	1905–1981	katsetega	Jalaväe saaterelvad praegu ja nende arenemissuundi
28	ltn Peeter Kraus	1905–1979	katsetega	Viru rinde kaitsmine 19. jaanuarist 13. maini 1919
29	ltn Udo Parrest	1908–1944	katsetega	Meie Idarinde põhja- ja lõunaosade iseloomustus ja võrdlus operatiivselt ja taktikaliselt

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Elu-aastad	Katsetega või komandeeritud	Väitekirja teema
30	ltn Tavid Kiljako	1906–1991	katsetega	Pataljoni organisatsioon, koosseis, relvastus, juhtimine ja kasutamine lahingus
31	ltn Ants Reinlo	1908–1945	katsetega	Rinde sõjainseneriline ettevalmistus kaasajal
32	ltn Ernst Õunapuu	1909–1942	katsetega	Meie vägede operatiivne ja taktikaline juhtimine vastupealetungi kestel Lõunarindel 1919 jaanuaris-veebruaris
33	ltn Arnold Kärnsna	1906–1993	katsetega	Jõgede operatiivne ja taktikaline tähtsus Viru rindel
34	ltn Jaak Järv	1906–1942	katsetega	Jalaväe laskeasjandus teiste väeliikide väljaõppes
35	ltn August Kiidla	1906–1976	katsetega	Riigikaitse õpetuse teostamise alused, ulatus ja tegeliku õppetöö organiseerimine väljaspool sõjaväe meie kõrgemates õppeasutustes
36	ltn Valdo Matela	1907–1941	katsetega	Tankitõrjeüksused ja nende kasutamine
37	ltn Ilmar Paul	1910–1994	katsetega	Soomusrongide kasutamine möödunud sõdades ja väljavaated nende kasutamiseks tulevikus
38	ltn August Taidla	1909–1941	katsetega	Meie Läänemere saarte (Saare-, Hiiu-, Muhumaa, Vormsi) kaitse
39	ltn Mihkel Hennoste	1905–2002	katsetega	Nõukogude Vene punaarmee (RKKK) tegevuse iseäraldusi kaitseks
40	ltn Rudolf Vaitmaa	1908–1981	katsetega	Välisuurtükiväe koostöö teiste väeliikidega pealetungil ja kaitseks
41	ltn Voldemar Aasoja	1907–1943	katsetega	Mootorveokite kasutamine vägede veoks viimaste sõdade kogemustel

Juhtimise ja staabiteenistuse ala IX lend (1938–1940)

Alus: sõjavägede juhataja käskkiri nr 48–1940

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Elu-aastad	Katsetega või komandeeritud	Väitekirja teema
1	mjr Erich Kõiv	1900–1984	katsetega	
2	v-ltn Leo Poska	1901–1945	katsetega	
3	kpt August Luur	1902–1992	katsetega	
4	kpt Anton Saluste	1904–1969	katsetega	

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Elu-aastad	Katsetega või koman-deeritud	Väitekirja teema
5	kpt Valentin Kanits	1902–1941	katsetega	
6	v-ltn Alfrēds Ābolkalns (Lāti kv)	1904–1967	katsetega	
7	kpt Elmar-Aleksander Ellerein	1907–1941	katsetega	
8	kpt Jaak Külmoja	1907–1949	katsetega	
9	kpt Richard Laas	1907–1987	katsetega	
10	kpt Julius-Albert Tamm	1905–1943	katsetega	
11	kpt Avo Laido	1903–1990	katsetega	
12	ltn Rudolf Mikumägi	1904–1943	katsetega	
13	ltn Jüri Ojatalu	1904–1959	katsetega	
14	ltn Jaak Valgma	1907–1943	katsetega	
15	ltn Valdeko Aalperk	1907–1944	katsetega	
16	ltn Elmar Lang	1906–1944	katsetega	
17	ltn Erich Reinumägi	1905–1992	katsetega	
18	ltn Enn Soodre	1910–1977	katsetega	
19	ltn Harry Lessel	1911–1986	katsetega	
20	ltn Aleksander Ristkok(k)	1910–?	katsetega	

Sõjamajanduse ala II lend (1938–1940)

Alus: sõjavägede juhataja käskkiri nr 48–1940

	Auaste lõpetamisel ja nimi	Elu-aastad	Katsetega või koman-deeritud	Väitekirja teema
1	mjr Paul Vent VR II/3	1900–1944	katsetega	
2	kpt Oskar-Eduard Randmaa	1902–1943	katsetega	
3	kpt Oskar Reemet	1904–1978	katsetega	

	Auaste lõpetamise ja nimi	Elu- aastad	Katsetega või koman- deeritud	Väitekirja teema
4	vet-kpt Evald Nõmm	1906– 1990	katsetega	
5	kpt Otto Särgava	1902– 1942	katsetega	
6	kpt Otto-Andreas Kommusaar	1904– 1982	katsetega	
7	v-ltn Bruno Bloom	1904– 1964	katsetega	
8	ltn Jaan Kadever	1906– ?	katsetega	
9	ltn Richard-Friedrich Niineste	1907– 1944	katsetega	
10	ltn Alo Karemaa	1905– 1970	katsetega	
11	ltn Arnold Talvet	1907– 1948	katsetega	
12	ltn Ferdinand Võsu	1909– 1987	katsetega	

Allikad: Kõrgem Sõjakool 1921–1931. Tallinn, 1931; **Rannamets, R.** 2003. Kõrgem Sõjakool 1921–1940. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikooli ajaloo osakond; **Salo, V.** (koostaja). 1994. E. V. kaadriohvitseride saatus 1938–1994. Brampton: Maarjamaa (kasutatud ka Okupatsioonide Muuseumi kodulehel olevat elektroonilist versiooni: <<http://www.okupatsioon.ee/nimekirjad/raamat/koikfreimid.html>>, (21.01.2008)); **Uluots, Ü.** 1999. Nad täitsid käsku. Eesti ohvitseride saatus. Tallinn: Kaitseministeerium; **Pihlau, J.** (koostaja). 2007. Auraamat. Eesti Vabariigi kaadriohvitseridele. Tallinn: Umara; **Õun, M.** 1997. Eesti Vabariigi kindralid ja admiralid. Tallinn; **Õun, M.** (koostaja). 1998–2005. Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased. Kogumikud I–IV. Tallinn; **Lindström, L; Hiio, T.** (koostajad) jt. 1994. Album Academicum Universitatis Tartuensis 1918–1944. I–III. Tartu; Kadettiupseerit 1920–1985. Kajaani: Kainuun Sanomain Kirjapaino Oy, 1985; ERA 495–12; ERA 495–12–511; ERA 495–12–612; ERA 496–4; ERA 650–1–361; ERA 650–1–421; ERA 650–1–468; ERA 650–1–548; ERA 650–1–639.

Kasutatud lühendeid

a-kpt – alamkapten
kol – kolonel
kol-ltn – kolonelleitnant
kpt – kapten
kpt-mjr – kaptenmajor
ltn – leitnant
mjr – major

m-kpt – mereväekapten
n-ltn – nooreleitnant
san-kpt – sanitaarkapten
vet-kpt – veterinaarkapten
v-ltn – vanemleitnant (mereväes)
VR – Vabadusrist (järk/liik)